

Špijunska afera  
u Predsedništvu  
KO JE VUČIĆEV IZDAJNIK

SUKOB U IRANU  
KO POLOMI  
- PLAĆA

IGRANJE RATOM  
SRBIJE I HRVATSKE  
400 KILOMETARA STRAHA I POLITIKE

# Nedeljnik

19. MART 2026.

350 DINARA



BRUJ 740 - CENA 350 DINARA  
- 09.35 € - BIH 6.65 KM - HR 4.15 €  
- SLO 4.15 € - MK 200 DEN

EKSKLUZIVNO

Mihael Martens  
vs. Miljenko  
Jergović

## Kad bih bio Srbin iz Sarajeva

Razgovor najvećeg poznavaoца Balkana među evropskim novinarima i jednog od najvećih pisaca s ovih prostora koji je upravo dobio Lajpcišku književnu nagradu, jednu od najuglednijih u svetu literature

- O Zagrebu i Beogradu, o Sarajevu i njegovim tragedijama
- O tome kako je biti stranac na Balkanu
- O Thompsonovom koncertu i Miloševićevom mitingu
- O JNA i vojnim licima koja su nas uništila
- O katolicima, pravoslavicima i Jevrejima
- O Iranu, Gazi i Izraelu



UNIVERSITY  
*of York*

Europe Campus



# University of York Europe Campus

Top British Education  
close to you!

**BACHELOR'S | MASTER'S | EXECUTIVE MBA** in Thessaloniki

School of **Business**

School of **Science** (Computer Science, Psychology)

School of **Law and Humanities** (Law, Communication, English Studies)



The University of York Europe Campus is the officially licensed European branch campus of the British University of York, one of the best universities in the world.

Representative Office in Serbia

E: [serbia@yorkeuropecampus.eu](mailto:serbia@yorkeuropecampus.eu)

T: +381 11 715 6905

 [yorkeuropecampus.eu](http://yorkeuropecampus.eu)

## IMPRESUM

Izdavač NIP Nedeljnik d.o.o.  
Bulevar kralja Aleksandra 43  
Beograd +381/11/770-81-64  
redakcija@nedeljnik.rs

## MENADŽMENT

Direktor i glavni urednik  
**Veljko Lalić**

Izvršni direktor marketinga  
**Jelena Jevtić**  
marketing@nedeljnik.rs

Direktor prodaje  
**Andela Marić**  
pretplata@nedeljnik.rs

Medija menadžer  
**Jelena Šoškić**

## REDAKCIJA

Odgovorni urednik  
**Marko Prelević**

Zamenik glavnog urednika  
**Branko Rosić**

Izvršni urednik  
**Veljko Miladinović**

Izvršna urednica  
zdravlja i psihologije  
**Ana Mitić**

Urednik unutrašnje  
i glavni urednik online izdanja  
**Dušan Telesković**

Urednik spoljne i dopisnik iz Rima  
**Željko Pantelić**

Reporteri  
**Milica Rilak, Zorica Marković, Milana Milošević, Marko Tica, Luka Lukić**

Urednik fotografije  
**Nebojša Babić**

Fotografija  
**Profimedia, Beta, Orange Studio**

Art-direktor  
**Miloš Sindelić**

Ilustracije  
**Marina Duletić / Kumiho**

Lektura  
**Sanja Savić**

Head of digital  
**Pavle Zlatić**

Društvene mreže  
**Jelena Luković**

Stalni saradnici  
**Srdan Valjarević, Dragoljub Draža Petrović i Ante Tomić, Hana Pišćević, Zoran Panović (Politika i društvo), Aleksandar Radić (Vojska), Dejan Stojilković (Eseji), Dejan Jović (Zagreb), Goran Vojnović (Ljubljana), Rumena Bužarovska (Skoplje), Ivan Radojčić (Stil), Milan St. Protić (Istorija), Ana Banko (Zdravlje), Miša Brkić (Biznis), Danijela Isailović (Energetika i ekologija), Petar Komnenić (Podgorica)**

Le Monde diplomatique  
ONLINE IZDANJE  
**Imd.nedeljnik.rs**

Glavni i odgovorni urednik  
**Ivica Mladenović**  
Imd@nedeljnik.rs



## Brifing

**4** | Uvodnik  
Veljka Lalića  
**Balkanius**

**5** | Lice nedelje  
**Dragan Radović**

**6** | Afera  
Ko je špijun u  
Predsedništvu?

**14** | Dragoljub  
Draža Petrović  
Ante, počinje rat

**14** | Zoran Panović  
Šta studenti nisu  
shvatili o Đinđiću,  
Miloševiću i  
Habermasu

ANALIZA ŽELJKA  
PANTELIĆA

Naprednjački režim ne želi da uvede Srbiju u EU i sa planskom antievropskom propagandom, intenziviranom u poslednjih deset godina u tabloidima, na treš televizijama i društvenim mrežama, sveo je podršku za članstvo u EU na istorijski minimum koji jedva prelazi trećinu građana. U Albaniji je situacija potpuno suprotna

## Sprema li se to rat?

U susedstvu se nabavka novih kineskih sredstava, podvešenih pod krilo ruskog MiG-29SM iz batajničke 101. lovačke avijacijske eskadrile, vidi kao pretnja **24**  
**Piše Aleksandar Radić**

## Ko polomi – plaća

Blokada Ormuskog tesnaca u potpunosti je pokazala slabost – skoro pa krah – američke strategije u ratu sa Iranom **32**  
**Piše Marko Tica**

## Deca i dinosauri

Oni su rasonoda, poligon za učenje teških reči i za dokazivanje pred odraslima, ali i način da se ispolji ljutnja, neraspoloženje, agresija **42**  
**Piše Olga Borovnica**

Kao da nam nije dosta onih dalekih ratova, u poslednjoj nedelji su, ovi „naši“ odavde i oni „njihovi“ odande, počeli da nam zveckaju oružjem i ostalim raketama tik ispod prozora. Dok se tako Srbi i Hrvati spremaju da se malo igraju rata, nacionalna avio-kompanija otvara nove letove ka „tamo“, kao da je „ovde“ sve normalno.

U takvom ozračju, sasvim je logično što je Miljenko Jergović, u velikom intervjuu o tamo i ovde, o našima i njihovima, naslovna strana Nedeljnika. To bi bio i da mu ove sedmice nije i zvanično uručena velika književna nagrada u Lajpcigu. Posebno što je ovog puta sa njim razgovarao Mihael Martens, jedan od najpoznatijih – a recimo i „najkontroverznijih“, što da ne – nemačkih novinara...

**Među nama:**  
**U novom broju Nedeljnika**

## PRETPLATA

	SRBIJA
12 meseci	12.000
24 meseci	19.999

Dostupno u digitalnom formatu **nedeljnik.rs**  
12 meseci - 8.200

Tekući račun broj: 205-217464-21. Banka: Komercijalna banka AD Beograd  
Potvrdu o uplati pošaljite na adresu: **Nedeljnik, Bulevar kralja Aleksandra 43, Beograd**  
ili na mejl **pretplata@nedeljnik.rs** Dodatne informacije na **011/770-81-64**

## ONLAJN

**WWW.NEDELJNIK.RS**

**f /NEDELJNIK**

**t /NEDELJNIK**

**@ /NEDELJNIKMAGAZIN/**

**ti /COMPANY/NEDELJNIKMAGAZIN**

Štampa Rotografika

CIP - Katalogizacija u publikaciji  
Narodne biblioteke Srbije, Beograd  
ISSN 2217-8058  
COBISS-SR-ID 188540428

© COPYRIGHT  
Zabranjeno preštampavanje i  
korišćenje sadržaja bez pismenog  
odobrenja izdavača.



# Balkanius i čarobni napitak nestabilnosti

**V**učić nas je sačuvao od rata Amerike i Irana, slušamo na lokalnim izborima, na kojima vidimo kako će izgledati republički, sa serijom mira i stabilnosti (daleko od nas) i serijom raketa i vojske (blizu nas). No, svetski sukobi retko promaše Balkan, pa oko toga treba biti posebno oprezan.

Posebno ako ste Srbin.

**SRPSKO-HRVATSKA STVAR ZANIMLJIVA JE ZA TABLOIDE**, i zato je dobro dok se tu dešava, jer teško je zamisliti jedino taj rat, iako ni na Bliskom istoku niko nije zamišljao kako će Dubai da pogađaju dronovi i supersonične rakete. Evo i Tramp se iznenadio.

Svaki veliki rat traje oko četiri godine (Rusija-Ukrajina), dok veliki regionalni ili veliki svetski, poput novog zalivskog, imaju to produženo dejstvo do 20 godina, kao poslednji u Iraku. Ili Islamska revolucija, koja je posle pola veka, praktično na izdisaju dobila pogonsko gorivo od najvećih neprijatelja.

Kako to obično i biva. U „Asteriksu“! „Talični Tom“ je drugi film.

**PROBLEM S BALKANOM, A USKORO KREĆU** i nove „Senke nad Balkanom“ – finalne, pred rat, koje to pokazuju – jeste što je u velikim sukobima najlakše zapaliti nestabilna područja. Nije tu bitna veličina države, koliko njena stabilnost. Čerčil je rekao ono čuveno „nećeš ti tamo da živiš“, a ja ne verujem u teorije zavere, poput one da su stranci krivi za rat u Jugoslaviji, pošto smo onda mi debili kojima upravlja ko kako hoće. Ali nije da taj rat nije imao dobru pokaznu vežbu za SSSR, ili Čehoslovačku. I kako izgleda nasilno razdvajanje.

**POSLE INFORMBIROA, OKRETANJA KA NATO-u, ZAPADU**, Đilas nije sam od sebe napisao taj čuveni tekst u „Borbi“, niti u ludilu krenuo da razmišlja o

dvopartijskom sistemu. Niti je kad i on pao baš slučajno i Vladimir Velebit, koji je obezbedio da Zapad prihvati partizane za vreme rata, i još više posle Rezolucije IB-a. Već je i tada ostalo zabeleženo to da mu je neko rekao da nije Zapadu u interesu da dobije novu Švedsku na Balkanu, koliko baš takvu Jugoslaviju u kojoj letuju Česi i Mađari, i kupuju vegetu, dok se na svetskom planu prave nesvrstani, zemlju u koju je mogao da se privremeno smesti ceo jedan kontinent.

**TITU SU STVARI IŠLE NARUKU. ALI** je i znao da ih iskoristi.

U svetskim okvirima, ipak, on je bio jedan od retkih diktatora, ako ne i jedini, koji je popuštao kako je išlo vreme.

To uvek ide obrnuto. Čak i kad neko dođe kao reformista, Putin, na primer, iako Rusija nije imala demokratiju osim deset godina pijanog Jeljcina, u neku ruku i Homeini, De Gol, ako baš hoćete...

I onda kreće učvršćivanje na vlasti, pa u fazi preučvršćivanja – progon neprijatelja i klasična diktatura...

Kako vreme prolazi, raste paranoja.

**I ZATO MENE OVI UDARNICI NAJVIŠE** podsećaju na boljševike koje navodno preziru.

Brane predstave, filmove. Ono što nije radio ni Tito u kasnijoj fazi...

**TO JE POKAZATELJ I VUČIĆU GDE** se on kreće.

Od te 2012. do danas. I politički. I dnevno-operativno.

Pogledajte ove lokalne izbore. Pritiske. Medije, kupovine, zabrane.

Ko to radi kad mu ide dobro?

Nije dakle Tito popuštao jer mu se krunila vlast.

Već zato što je bio siguran u nju.

**POŠTO JE NA DAN UBISTVA PRIČAO** o Đinđiću, i to kao o čoveku koji je malo toga uradio, osim što je utvrdio temelje

države, u kojoj je on mogao da dođe na vlast, pošto da nije bilo 5. oktobra danas bi na vlasti bili Milošević i Šešelj, a Vučić na nekoj televiziji, dolazimo do ključne Đinđićeve greške.

**MALI UVOD. ON JESTE BIO STRANAC** u ovoj zemlji: formativne godine proveo je u Nemačkoj – od 23. do 37. Nije znao ni šta je EKV. Ali je bio jedini pravi „self mejd“, najteže i najvažnije i u svetskim okvirima. Tata mu je bio običan oficir, u Beograd je došao tek u trećem gimnazije.

Ali nije bio pragmatičan, jer pragmatičan čovek se ne bi ni vratio u zemlju.

I imao je jednu klasičnu srpsku osobinu: pravio se važan tamo gde se ne praviš važan. U razgovoru s jačima.

I tu ne mislim na sociopatsko ponašanje Miloševića, već ono baš malograđansko da se praviš važnijim nego što jesi.

Sve on kontroliše. Sve on može da ispunji.

**VUČIĆ, NA PRIMER, TO RADI DOBRO**, iako mu se mnogi ismevaju, od hoklica pa nadalje. I naravno preteruje u teatralnosti kao u svemu drugom.

Ali on, iako nije ugrožen, ponaša se i priča da jeste. Na Istoku od Zapada, na Zapadu od Rusa.

I ta igra, ipak, ima jasan kraj.

**I ZATO TO NAJBOLJE IGRA ČOVEK** koji je 30 godina efektivno na vlasti. Mile Dodik. Koga su i tada, dok je Đinđić pričao da sve kontroliše i da sve može da završi, čuvali američki specijalci, sa Eskobarom na čelu, i niko mu nije tražio ni Mladića ni Karadžića, tražene za stvari koje su počinili u njegovoj zemlji.

Taj instinkt u Srbiji jedino ima Ivica Dačić, koji preostaje jedini očigledni Vučićev kandidat za predsedničke izbore.

I obojica imaju još jednu osobinu. Vole da pevaju. Jedan više nego solidno, drugi baš loše.

Ko bi reko čuda da se dese... **N**



LICE NEDELJE  
NEBOJŠA BABIĆ

*Sloboda je  
najbolja riba.*

**Dragan Radović**  
Magični Čiča

GENIJALNI SLIKAR I FILOZOF,  
OSNIVAČ BENDA MENTALIKA I  
JOŠ PONEŠTO

ŠPIJUNSKA AFERA RUSIJA I SRPSKO ORUŽJE

## Ko je izdajnik u najbližem Vučićevom okruženju?

Da li je to neko iz državnog ili bezbednosnog vrha? Kako se popeo na lestvici moći toliko visoko da ima sastanke sa predsednikom i o najvažnijim državnim tajnama, poput one gde završava srpska municija?

Piše Dušan Telesković

**U** Srbiji se prošle nedelje otkrila jedna od najozbiljnijih špijunskih afera u istoriji, ali se institucije države pod kontrolom Aleksandra Vučića ponašaju kao da se ništa nije desilo.

Ispostavilo se da se u najbližem okruženju predsednika Srbije nalazila (ili se i dalje nalazi) osoba koja je najosetljivije državne tajne prosledivala stranoj državi – Rusiji.

Ako je verovati samom Vučiću, direktno u rukama predsednika Rusije Vladimira Putina našao se spisak o srpskom naoružanju i municiji koji su završili u Ukrajini, a u koji je, po predsednikovim rečima, imala uvid samo „još jedna osoba“.

Vučić je tu osobu, prošlog četvrtka uveče, u intervjuu za Radio-televiziju Srbije (RTS), nazvao „jednim od njegovih izdajnika“, ali nije otkrio ime niti da li je pokrenut bilo kakav postupak, iako je za krivično delo špijunaže zaprećena kazna zatvora od 15 godina.

Otkrio je i kako je došao do zaključka ko je „izdajnik“.

„Putin je izneo spisak o naoružanju i municiji. Na osnovu onoga što je čitao, ja sam ustanovio ko mu je dao. Rekao sam mu (Putinu): ‘to vam je jedan od mojih izdajnika dostavio, to nije vaša služba dostavila. On je pohvalio SVR (Spoljna obaveštajna služba Rusije)“, rekao je Vučić.

**PREDSEDNIK JE DALJE TVRDIO DA JE** taj spisak video samo on i „još jedan čovek“, a do tog zaključka je došao, kako je rekao, jer je tražio da „u toj formi dobije spisak“.

Putinu je navodno rekao na sastanku:

„Pročitali ste jednu zemlju kojoj mi ne izvozimo oružje. Reč je o lovačkim patronama. A ja sam tražio sve i do poslednje lovačke patrone i znam da se ta zemlja ne nalazi ni na jednom spisku osim na tom što je taj čovek video i što sam ja video“, ispričao je Vučić.

Digresije radi, Vučić je istog dana imao intervjuje za pojedine nemačke medije, njima je ispričao sličnu priču o sastanku sa Putinom, ali je izostavio detalje o špijunu u sopstvenim redovima. S druge strane,

nemačkim medijima je otkrio da su lovačke patrone izvožene u Poljsku, detalj koji je prečutao gledaocima Javnog servisa Srbije.

U svakom slučaju, Vučić je, kako kaže, rekao Putinu da „sad zna odakle su dobili spisak“.

Zatim je otkrio i šta mu je, navodno, predsednik Rusije rekao posle sastanka (iako Vučić često zna da ispriča kako ne otkriva detalje razgovora sa drugim zvaničnicima i da mu „zbog toga veruju“).

„On je, moram da priznam, bio veoma fer, nastavio je da hvali svoju službu. Tu je bilo deset njegovih ljudi i deset mojih ljudi. Kad smo izašli, on je rekao ‘bar delimično si bio u pravu, znaš šta ti je posao’“, ispričao je Vučić.

### KO JE ŠPIJUN I KO GA KRIJE?

**NAJVAŽNIJE PITANJE KOJE SE OTVARA JESTE** ko je „izdajnik“ na kojeg je Vučić ukazao. Da li je to neko iz državnog ili bezbednosnog vrha? Kako se popeo na lestvici moći toliko visoko da ima sastanke sa predsednikom i najvažnijim državnim tajnama?

Sastanak na kojem se sve ovo navodno desilo, održan je početkom septembra u Pekingu. Od tada je prošlo šest meseci, a iz tužilaštva ili bezbednosnih službi i policije nema nikakvih naznaka da li je pokrenuta bilo kakva istraga zbog špijunaže.

Nema informacija ni da li je neko smenjen sa svoje pozicije upravo zbog ovog događaja. U BIA se desila samo jedna smena, i to ona Marka Parezanovića koja je zvanično objašnjena kao „napredovanje“ na mesto savetnika direktora BIA. Ali Parezanovića, koga su njemu bliski mediji označavali kao čoveka odlikovanog od predsednika i Srbije i Rusije, niko zvanično nije povezo sa događajem o kojem Vučić priča.

I to otvara pitanje da li Vučić svesno krije ovog, kako je sam rekao, „izdajnika“.

Ako ga ne krije, da li ga je prijavio nadležnim strukturama?

Jer, ako je osoba od Vučićevog poverenja slala državne tajne o izvozu oružja u Moskvu, direktno na ruke Putinu, otvara se i čitav niz drugih pitanja. Na primer, da li su i druge informacije odlazile u Moskvu? I koje?

**U BIA se desila samo jedna smena, i to ona Marka Parezanovića koja je zvanično objašnjena kao „napredovanje“ na mesto savetnika direktora BIA. Ali Parezanovića, koga su njemu bliski mediji označavali kao čoveka odlikovanog od predsednika i Srbije i Rusije, niko zvanično nije povezo sa događajem o kojem Vučić priča**



### CRVENI SIGNAL U PRAVNOJ DRŽAVI

U PRAVNO UREĐENIM DRŽAVAMA, OVAKVA IZJAVA šefa države bila bi automatski signal za ‘crveni alarm’ u tužilaštvu. Ipak, tužioci – isti oni koji na svaki mig vlasti hapse političke protivnike i studente zbog protesta ili objava na društvenim mrežama – ćute. I to na javno priznanje predsednika da u svom najužem krugu ima stranog agenta.

I to onda otvara pitanje – da li je tajnost identiteta „izdavnika“ partijski interes koji prevazilazi bezbednost države?

Krivični zakonik inače predviđa kaznu od 15 godina zatvora za svakog ko „tajne vojne, ekonomske ili službene podatke ili dokumente saopšti, preda ili učini dostupnim stranoj državi, stranoj organizaciji ili licu koje im služi“.

Posebno se kao teški oblik uzima ako je davanje ovakvih podataka „prouzrokovalo ili bi moglo da prouzrokuje štetne posledice za bezbednost, odbranu ili za političke, vojne ili ekonomske interese zemlje“.

### EKONOMSKE POSLEDICE

OVA ŠPIJUNSKA AFERA NIJE SAMO UNUTRAŠNJE pitanje Srbije, već jasan pokazatelj pucanja politike „sedenja na više stolica“. Moskva je, koristeći podatke dobijene od doušnika iz Beograda, Vučića saterala u ćošak, pokazujući mu da kontroliše njegove saradnike.

Vučić je ranije demantovao navode i dokaze stra-

nih medija koji su izveštavali o tome da srpsko oružje i municija završavaju u rukama ukrajinskih vojnika. Vučić je tada tvrdio, posebno se obraćajući svom biračkom telu, proruski nastrojenom, da Srbija to ne radi.

Sve dok SVR nije saopštila da „srpska odbrambena preduzeća pucaju u leđa Rusiji jer učestvuju u snabdevanju Kijeva vojnim sredstvima“, koristeći se, kako su tvrdili, „lažnim sertifikatima krajnjih korisnika i posredničkim državama kako bi prikriji krajnje odredište oružja“.

„Putin je izneo spisak o naoružanju i municiji. Na osnovu onoga što je čitao, ja sam ustanovio ko mu je dao“

### VUČIĆ NA RTS-U

VUČIĆ JE ZATIM ZABRANIO IZVOZ NAORUŽANJA i municije. Poslovi su stali, novac je prestao da dolazi do namenske industrije Srbije u kojoj je zaposleno više od 25.000 ljudi.

Od tada je primetna i promena u stavu Rusije prema Srbiji. Ova zemlja je odbijala da ponudi dugoročni gasni aranžman i umesto dotadašnje prakse da se potpisuje na 10 godina, Rusija je davala samo produženje na tri meseca.

Jasan stav prema Srbiji video se na primeru sankcija Naftnoj industriji Srbije (NIS). Rusi zapravo ništa nisu radili dok su se sankcije produžavale, a kada je došlo do mogućnosti nacionalizacije, odlučili su da uđu u pregovore sa drugim stranama, odbijajući da Srbiji prodaju većinski paket akcija.

### PANDORINA KUTIJA

OVA PRIČA, AKO JE TAČNA, OTVARA zapravo Pandorinu kutiju srpskog bezbednosnog sektora.

Ispostavlja se da kontraobaveštajna zaštita u Srbiji praktično ne postoji ili je toliko politizovana da nije u stanju da zaštiti ni sam vrh države.

Kontraobaveštajni rad je po svojoj definiciji usmeren na zaštitu vitalnih institucija od stranog agenturnog delovanja.

Međutim, decenijska negativna selekcija i pretvaranje BIA i VBA u servis za očuvanje rejtinga vladajuće stranke uzeli su svoj danak.

Kada službe prioritet daju praćenju opozicionih lidera, aktivista, studenata i nezavisnih novinara, ostaje ogroman prazan prostor koji strane službe, u ovom slučaju ruska, koriste sa lakoćom.

Da paradoks bude potpun: dok se građani Srbije proglašavaju „stranim plaćenicima“ samo zato što traže pravnu državu, pravi strani agenti sede na sastancima, i to u Predsedništvu Srbije. **N**

# HR Experience 2026:

## 8 godina zajednice, 8 razloga da budete deo nje

Konferencija HR Experience biće održana po osmi put 28. maja 2026. godine u Sava centru u Beogradu, u organizaciji Infostuda, najveće domaće platforme za zapošljavanje i ljudske resurse. Tokom prethodnih godina, HR Experience izgradila je reputaciju događaja koji otvara važna pitanja o ulozi HR-a, liderstva i organizacione kulture u savremenom poslovanju.

Ovogodišnja tema „**Power Without Trust: The End of Leadership Theater**“ fokusira se na jaz između formalne moći lidera i stvarnog poverenja zaposlenih, izazov koji sve više utiče na angažovanost, zadržavanje ljudi i dugoročnu održivost poslovanja.

U nastavku izdajamo osam razloga zbog kojih HR Experience 2026 može biti važan dan za sve koji se profesionalno bave ljudima i sistemima.

### 1. Zato što otvara razgovor o poverenju – ključnom kapitalu svake organizacije

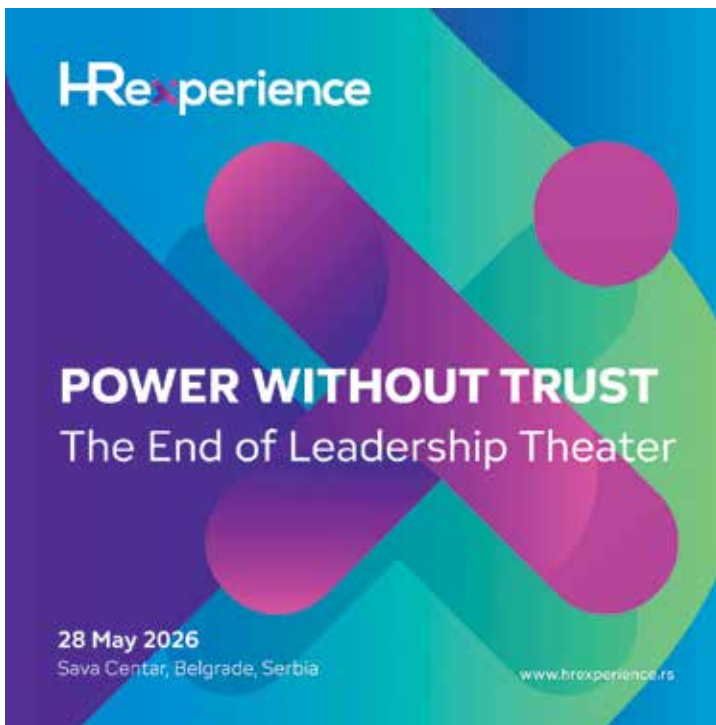
U vremenu kada su promene brze, a očekivanja zaposlenih sve izraženija, poverenje postaje jedan od najvažnijih faktora stabilnosti. Konferencija otvara prostor za razgovor o tome kako se poverenje gradi, ali i kako se gubi i kakve to posledice ima po biznis.

### 2. Zato što pomera fokus sa pojedinca na sistem

Umesto pitanja „kako da napravimo bolje lidere“, ovogodišnji program postavlja pitanje kako da gradimo bolje sisteme – organizacije u kojima odgovornost, transparentnost i doslednost nisu izuzetak, već standard.

### 3. Zato što povezuje HR, liderstvo i poslovne rezultate

Program je koncipiran kroz četiri među-



sobno povezana ugla: LEADER, HUMAN, HR i BUSINESS. Time se pokazuje da pitanja poverenja i kulture nisu „meke teme“, već direktno utiču na performanse, reputaciju i konkurentnost kompanija.

### 4. Zato što donosi međunarodnu perspektivu na izazove koji su i lokalni

**Perry Timms**, jedan od najuticajnijih globalnih stručnjaka u oblasti HR-a i poslovne transformacije, govoriće o tome kako razvoj i zaštita pogrešnih leaderskih obrazaca mogu postati ozbiljan poslovni rizik.

**Ricardo Cabete**, međunarodni keynote govornik specijalizovan za emocionalnu inteligenciju i autentično liderstvo, iz perspektive zaposlenih govoriće o emocionalnoj i organizacionoj ceni lošeg liderstva.

Njihovi uvidi povezuju globalne trendove sa izazovima sa kojima se suočavaju i domaće kompanije.

### 5. Zato što donosi podatke i uvide sa tržišta rada u Srbiji

Učesnici će imati priliku da dobiju ek-

skluzivan uvid u aktuelne HR trendove i izazove na domaćem tržištu rada, kao i u praksi kompanija koje sistemski rade na izgradnji održive organizacione kulture.

### 6. Zato što predstavlja primere koji inspirišu promenu

Kroz projekat „Uspešne HR priče“ biće predstavljene domaće kompanije koje su razvile konkretna, merljiva rešenja u oblasti upravljanja ljudima i kulture. Fokus je na realnim iskustvima i primenljivim praksama.

### 7. Zato što okuplja zajednicu koja deli odgovornost

HR Experience tradicionalno okuplja više od 300 HR profesionalaca, lidera, menadžera i vlasnika biznisa

iz zemlje i regiona. To je prilika za razmenu iskustava, ali i za povezivanje ljudi koji razumeju da održivi biznis počiva na održivim odnosima.

### 8. Zato što jača ulogu HR-a u oblikovanju budućnosti rada

Uloga HR-a danas prevazilazi administrativne i operativne okvire. HR Experience 2026 otvara prostor za strateški dijalog o tome kako HR može biti pokretač promena, partner biznisu i istovremeno čuvar poverenja unutar organizacije.

Programska direktorka ovogodišnje konferencije je Tijana Bejatović, osnivačica platforme topIC i stručnjakinja za interne i poslovne komunikacije sa više od 15 godina iskustva, koja program oblikuje kao jedinstven narativ – bez povrtnih odgovora i bez „leadership teatra“.

HR Experience 2026 biće održan 28. maja u Sava centru u Beogradu. Prijave su u toku, a više informacija o programu i govornicima dostupno je na zvaničnom sajtu konferencije [www.hrexperience.rs](http://www.hrexperience.rs).



„Veruj mi,  
ovaj hotel ima  
poseban vajb.“

Drug koji je „video sveta“

Mnogo je saveta.  
*Ipak, neki vrede  
više od drugih.*

Saznajte više  
[bancaintesa.rs](http://bancaintesa.rs)

Računajte  
na pravi savet.

 **BANCA INTESA**  
Intesa Sanpaolo Group

Banka ne pruža savetodavne usluge prema odredbama Zakona o zaštiti korisnika finansijskih usluga.  
Ovaj oglas je informativnog karaktera i kreiran je u promotivne svrhe.

# Tehnologija traži hrabrost i doslednost

Mnoge kompanije pokušavaju da se prilagode novom vremenu parcijalnim rešenjima, ali prava prednost dolazi tek kada uz tehnologiju zaista promene i poslovni model, kulturu i način donošenja odluka

**Danas gotovo svaka kompanija govori o tehnologiji, inovacijama i veštačkoj inteligenciji. Zašto neke zaista naprave ozbiljan iskorak, a druge ostanu na površnim prilagođavanjima?**

Razlog je to što mnoge kompanije u suštini ne naprave stvarnu promenu, već pokušavaju da se prilagode kroz parcijalna rešenja. Dodaju novu mobilnu aplikaciju, ubace nekoliko novih funkcionalnosti, počnu da pričaju o AI, a osnova ostane ista – stari sistemi, stari procesi i stari način razmišljanja. To onda više liči na zaobilazni put nego na pravi zaokret.

Tehnologija jeste izuzetno važna i danas pravi ogromnu razliku, ali sama po sebi nije dovoljna. Ako ne promenite način donošenja odluka, ne promenite kulturu i ne prilagodite poslovni model novom vremenu, onda tehnologija ostaje samo novi sloj preko starog sistema. Kratkoročno to može da izgleda moderno, ali dugoročno ne menja suštinu.

**Šta je u tom smislu bio ključni potez u Addiko banci?**

Ključno je bilo to što nismo pokušavali da pariramo velikim bankama tako što ćemo ponavljati ono što one rade i ono što je ceo sektor radio godinama. Da smo to uradili, bili bismo samo manja verzija većih igrača. Umesto toga, odlučili smo da prilagodimo poslovni model novom vremenu i novim očekivanjima klijenata.

To je značilo nekoliko stvari istovremeno: da prigrlimo tehnologiju, da ubrzamo i pojednostavimo procese, da odbacimo staru birokratsku logiku i da promovišemo drugačije vrednosti unutar organizacije. Takav zaokret nikada nije lak, ali jedino on pravi stvarnu razliku na tržištu.

Rezultat takvog pristupa nije ostao na nivou poruke, već se video u konkretnim rešenjima za klijente. Danas govorimo o potrošačkim kreditima koji mogu biti odobreni za deset minuta, o online otvaranju



## Ozbiljan zaokret mora biti celovit

računa, online depozitima i digitalnim kreditnim procesima koji klijentima štede vreme i pojednostavljaju svakodnevno bankarstvo. Suština nije bila da pričamo o modernizaciji, već da klijenti tu promenu zaista osele u svakodnevnom iskustvu sa bankom.

**Gde vidite pravu ulogu tehnologije u toj promeni?**

Tehnologija danas nije dodatak poslovanju, nego jedna od ključnih poluga efikasnosti, rasta i relevantnosti. Ona omogućava brže procese, bolje korisničko iskustvo, kvalitetniju analitiku i preciznije odluke. U tom smislu, kompanija koja ne razume tehnologiju ne može dugoročno biti konkurentna.

Ali implementacija nove tehnologije nije laka, posebno kada želite da budete među prvima. Tada morate da izdržite bagove, po-

## Tehnologija jeste izuzetno važna, ali bez promene sistema i načina razmišljanja ne menja suštinu



@vukobasa\_babica\_photography

četne greške, nezadovoljstvo dela klijenata i zaposlenih, kao i period prilagođavanja u kojem svi uče novi način rada. To je teži deo promene koji mnogi potcene.

Međutim, kada taj period prođe, i klijenti i zaposleni vrlo brzo vide koliko tehnologija menja iskustvo nabolje. Posle toga, više niko ne želi da se vraća na staro.

**Često se kaže da je teže promeniti kulturu nego uvesti novu tehnologiju. Da li je to tačno?**

Apsolutno. Mnogo je teže promeniti staru organizaciju nego praviti novu kompaniju od nule. U postojećem sistemu imate nasleđene navike, sporije procese, unutrašnje otpore i ljude koji su godinama radili po jednoj logici. Zato promena kulture traži mnogo više istrajnosti nego što ljudi misle.

Nije dovoljno da napišete nove vrednosti na zidu. Ako hoćete novu kulturu, ona mora da se vidi u svakodnevnom radu, u standardima, u odgovornosti, u načinu na koji se nagrađuje rezultat i u tome šta se više ne toleriše. Tek tada ljudi shvate da promena nije privremena, nego stvarna.

Ali ako uspete da promenite kulturu postojeće kompanije, onda dobijate ogromnu prednost: zadržavate sve benefite sistema koji već postoji, ali mu dodajete novu energiju, brzinu i disciplinu. Tada startup više nema tako laku prednost.

### **Koliko su danas brzina i jednostavnost važne u bankarstvu?**

Presudne su. Klijenti više ne mere jednu banku samo u odnosu na konkurenciju. Mere je u odnosu na iskustvo koje imaju svuda oko sebe. Kada su navikli na brzinu, intuitivnost i jednostavnost digitalnih platformi, prirodno je da to isto očekuju i od banke.

Zato se banke danas ne takmiče samo sa drugim bankama, već i sa standar-

## **Banke se danas ne takmiče samo sa drugim bankama, već i sa standardom korisničkog iskustva koji su postavile tehnološke kompanije**

dom korisničkog iskustva koji su postavile tehnološke kompanije. Ako ste spori, komplikovani i opterećeni internom birokratijom, tržište to pre ili kasnije kazni.

Brzina, naravno, ne znači površnost. Ozbiljna banka mora da spoji brzinu i kontrolu, jednostavnost i sigurnost. Onaj ko to uspe, pravi ogromnu razliku.

**Šta razlikuje lidere koji sprovedu ovakav zaokret od onih koji ga samo najavljuju?**

Pre svega, hrabrost da krenu u promenu i da ostanu dosledni kada dođu prvi ozbiljni problemi. Lako je govoriti o modernizaciji kada je sve još u PowerPoint-u. Mnogo je teže izdržati kada se pojave prvi kvarovi, otpori, kritike i zamor organizacije.

Drugo, morate istovremeno voditi više stvari: tehnologiju, procese, kulturu, očekivanja ljudi i iskustvo klijenata. Ozbiljan zaokret nikada nije parcijalan. Upravo zato su prave, sveobuhvatne i uspešne promene retke.

Mnoge kompanije se ne usuđuju na ovaj korak. Jedne zato što nisu ni svesne koliko je promena nužna. Druge zato što vide koliko je teška, pa počnu da odlažu i izbegavaju odluke.

### **Da li verujete da će ovakav razvoj tehnologije dovesti do smene šampiona u mnogim industrijama?**

Smatram da je to neminovno. Ovakav tempo tehnološkog razvoja ne trpi kompanije koje neće da se menjaju. U novom vremenu više nije dovoljno biti veliki, dugo prisutan ili dobro poznat. Morate biti sposobni da se menjate brže i pametnije od drugih.

Zato mislim da ćemo u narednim godinama gledati smenu šampiona u mnogim granama privrede. Pobeđiće oni koji uspeju da spoje tehnologiju, novu kulturu rada i liderstvo koje može da sprovede celovite promene.

### **Ako biste svoju poslovnu filozofiju morali da sažmete u nekoliko rečenica, kako bi ona glasila?**

Verujem da se uspeh kompanije danas gradi na spoju tri stvari: tehnologije, kulture i liderstva. Tehnologija daje brzinu i efikasnost. Kultura daje energiju, disciplinu, radoznalost, inovativnost i osećaj zajedničkog uspeha. Liderstvo daje pravac, hrabrost i sposobnost da se izdrži kada postane teško.

Ako vam jedna od te tri stvari nedostaje, rezultat će biti polovičan. Tehnologija bez kulture ostaje alat bez punog efekta. Kultura bez liderstva često ostane dobra namera. Liderstvo bez tehnologije u novom vremenu gubi snagu.

Zato mislim da danas ne pobeđuju kompanije koje se samo prilagođavaju površno. Pobeđuju one koje imaju hrabrost da se suštinski promene i doslednost da tu promenu iznesu do kraja.



FOTO: DUŠAN MILENKOVIĆ

**INTERVJU EKATERINA EGOROVA**, regionalna direktorka, CEO & CSO u IKEA Jugoistočna Evropa

## Ravnopravnost je temelj održivog razvoja

U Srbiji smo u potpunosti prevazišli razlike u platama na istim pozicijama i iznad smo globalnog proseka. U našim leaderskim timovima, kako na regionalnom nivou tako i u Srbiji, žene danas zauzimaju više od polovine menadžerskih pozicija, ispričala je Ekaterina Egorova

**Mart je tradicionalno mesec kada se u javnosti više govori o rodnoj ravnopravnosti, o napretku koji je postignut, ali i o realnim izazovima koji i dalje postoje u društvu. Koje konkretne aktivnosti IKEA danas sprovodi kako bi ravnopravnost bila deo svakodnevne prakse unutar kompanije?**

Naša vizija je da stvorimo bolju svakodnevnicu za što veći broj ljudi, a ona počinje upravo načinom na koji gradimo kulturu unutar kompanije. Ravnopravnost je sastavni deo naših vrednosti i trudimo se da je živimo svakog dana, kroz jednake prilike za sve, od zapošljavanja do razvoja karijere i napredovanja. Posebnu pažnju posvećujemo mladim roditeljima. Mlade očeve podstičemo da provedu više vremena sa porodicom nakon rođenja deteta, kroz dodatno, u potpunosti plaćeno, jednomesečno odsustvo. Istovremeno, važno nam je da i povratak majki na posao bude što lakši i prirodni-

ji za njih, pa tokom prvog meseca mogu da rade polovinu ugovorenog radnog vremena, uz punu platu.

Zadovoljna sam gde se danas nalazimo kada je reč o ravnopravnosti žena i muškaraca u našoj kompaniji. U Srbiji smo u potpunosti prevazišli razlike u platama na istim pozicijama i iznad smo globalnog proseka. U našim leaderskim timovima, kako na regionalnom nivou tako i u Srbiji, žene danas zauzimaju više od polovine menadžerskih pozicija.

Ravnopravnost smatramo važnim temeljem održivog razvoja za naše zaposlene, partnere, kupce i društvo u celini.

**Kako IKEA, kao globalna i društveno odgovorna kompanija, doprinosi uravnoteženijoj podeli odgovornosti u širem društvenom kontekstu?**

Važno je da se o temama ravnopravnosti govori otvoreno, a verujemo da kompa-

nije imaju bitnu ulogu u pokretanju takvih razgovora. Zato, pored toga što je ravnopravnost deo naše svakodnevne prakse unutar kompanije, ovoj temi doprinosimo i kroz različite inicijative i partnerstva, globalno i lokalno.

Pred saradnje sa pouzdanim partnerima, želimo da kroz naše razumevanje života kod kuće skrenemo pažnju na to kako žene žive u svojim domovima, jer tu ravnopravnost počinje, ali se i oblikuje. Na primer, naš novi Izveštaj o kuvanju i obedovanju pokazuje da žene u Srbiji i dalje preuzimaju najveći deo odgovornosti kada je reč o planiranju i pripremi obroka. Iako se to u kulturama ovog regiona smatra „prirodnim“, važno je da znamo da žene to često doživljavaju kao mentalno opterećenje, čak dvostruko češće nego muškarci.

Naravno, ovo je samo jedan uvid u veoma složenu i kompleksnu temu. Zato želimo da ukažemo na ove obrasce i inspirišemo male,

svakodnevnih pomaka, jer verujemo da najveće promene često počinju upravo tu gde provodimo najviše vremena, u „srcu“ doma.

**Ako pogledamo Srbiju, ali i region jugoistočne Evrope u narednih pet godina, koje promene na tržištu smatrate najvažnijim i kako IKEA planira da odgovori na njih?**

Današnje globalno okruženje obeležavaju ekonomska neizvesnost i brze promene. U takvim okolnostima, stabilnost i dugoročno planiranje postaju još važniji, ali istovremeno zahtevaju i fleksibilnost. U godinama koje dolaze, pristupačne cene ostaće jedan od naših ključnih prioriteta. Ljudi danas pažljivije planiraju budžete i promišljenije donose odluke o kupovini. To za nas predstavlja dodatnu potvrdu da je naša poslovna ideja relevantnija nego ikada i da treba da joj ostanemo verni – da ponudimo širok izbor dobro dizajniranih i funkcionalnih proizvoda za dom po cenama koje su pristupačne što većem broju ljudi.

Istovremeno, sve više ljudi teži održivijem i zdravijem načinu života. Zato želimo da nastavimo da ih inspirišemo i ponudimo rešenja koja će im pomoći da takve navike lakše uključe u svoju svakodnevicu.

**Kako se ti strateški pravci koje ste pomenuli danas konkretno sprovode na tržištu Srbije? U koje oblasti IKEA trenutno najviše ulaže?**

Kada je reč o održivosti, ona je sastavni deo načina na koji poslujemo, ali i rešenja koja nudimo kupcima. U Srbiji ćemo nastavi-

## **Razumemo kako inflacija utiče na budžete domaćinstava i zato nam je važno da naši proizvodi ostanu pristupačni što većem broju ljudi**

viti da ulažemo u obnovljive izvore energije, a jedan od narednih koraka je proširenje solarnih panela na krovu naše robne kuće u Beogradu. Cilj nam je da njihov kapacitet povećamo do nivoa koji može da pokrije oko 40% naše godišnje potrošnje energije. Istovremeno nastavljamo da radimo na smanjenju emisija ugljen-dioksida u svim fazama našeg lanca vrednosti, uz poseban fokus na upravljanje otpadom i principe cirkularne ekonomije, u čemu želimo da nam se pridruže i naši kupci. U Srbiji primećujemo sve veće interesovanje za proizvode i rešenja koji podstiču održivost, od posuda za čuvanje hrane koje pomažu da se hrana duže sačuva i ne baca, do našeg programa cirkularnosti. Samo u prvih šest meseci ove fiskalne godine uspeli smo da produžimo životni vek za više od 160.000 proizvoda kroz naš Cirkularni kutak.

Takođe, unapređujemo našu infrastrukturu i trudimo se da širimo prisustvo na tržištu. Trenutno proširujemo logističke kapacitete u našoj robnoj kući u Beogradu za oko 6.000 kvadratnih metara, što će omogućiti

efikasniji rad i još bolje iskustvo za kupce.

U septembru prošle godine smo, nakon Beograda i Novog Sada, otvorili i treći IKEA Studio za planiranje u Čačku. Kroz dalja ulaganja želimo da dodatno razvijamo naš omnichannel pristup, kako bismo bili dostupniji i bliži ljudima kroz različite formate i kupcima omogućili jednostavnu kupovinu, bilo da kupuju online ili u robnoj kući.

Istovremeno, nastavljamo da ulažemo u naše kolege. Oni su ključni za razvoj poslovanja, nove ideje i iskustvo koje svakodnevno stvaramo za naše kupce. Zato radimo na jačanju timova, podstičemo njihov razvoj i negujemo kulturu poverenja i odgovornog liderstva.

**Pomenuli ste pristupačnost kao deo IKEA identiteta – kako u uslovima inflacije i pritiska na kupovnu moć uspevate da je zadržite?**

U izazovnim vremenima, kada je kupovna moć pod pritiskom, naša posvećenost dugoročnoj cenovnoj stabilnosti ostaje jedan od ključnih poslovnih prioriteta. Razumemo kako inflacija utiče na budžete domaćinstava i zato nam je važno da naši proizvodi ostanu pristupačni što većem broju ljudi.

Pre dve godine napravili smo važan korak i uložili više od 47 miliona evra u snižavanje cena za gotovo polovinu našeg asortimana u regionu Jugoistočne Evrope. Bila je to promišljena odluka koju smo doneli u važnom trenutku – da stanemo uz ljude i pomognemo domaćinstvima u periodu kada su budžeti pod najvećim pritiskom, ali i da obezbedimo dugoročnu stabilnost našeg poslovanja.

Naš posao tu nije gotov, ali danas imamo čvrste temelje da nastavimo da radimo na pristupačnosti cena, bez kompromisa kada je reč o kvalitetu, dizajnu, funkcionalnosti i održivosti.

**Šta biste danas poručili ženama koje razmišljaju o liderskim pozicijama, ali sumnjaju da su „dovoljno spremne“?**

Svim ženama koje razmišljaju o liderskoj ulozi poručujem: nemojte da čekate „savršen“ trenutak. Liderstvo ne znači da imate sve odgovore niti da budete potpuno spremne. Mnogo je važnije da budete hrabre da postavite pitanja, otvorene za nove ideje i spremne da učite.

Svaka od nas ima različite poglede na određene teme i dragocena životna i profesionalna iskustva. Zato, verujte svojoj radoznalosti, učite zajedno sa svojim timom i gradite sopstveni liderski put, korak po korak.



FOTO: IKEA



## JESI LI VIDEO OVO?

# Kad ga ogovaramo, postajemo isti kao on

Ako to nisi čuo po društvenim mrežama, onda si moguće čuo od samog Vučića, koji je počeo sam sebe da ogovara po televizijama, kukajući kako ga eto, jadnička, za svašta optužuju

Piše Dragoljub Draža Petrović, glavni urednik Danasa

**S**jajni i bajni Tomiću, Tvoje me je prošlo pismo zateklo u Crnoj Gori gde sam išao da snimam emisiju „Građanski ugao“ u kojoj je voditeljica Zvezdana u studiju poređala jednu profesorku Crnogorku, jednog profesora Bošnjaka i jednog Srbina, to jest mene, a pričali smo o ksenofobiji u našim narodima, o ksenofobiji juče, danas, sutra i prekосуtra, kako to obično biva u takvim TV formatima.

Profesorka Crnogorka je poentirala rekavši da svaka ksenofobija počinje od ogovaranja. I ja sam se složio. Rekoh tamo u tom studiju kraj magistralnog drumu Podgorica–Nikšić da i mene nerviraju ta ogovaranja drugih i drugačijih, a najviše me nervira pokušaj da besmislenim ksenofobičnim ogovaranjima naudimo Vučiću jer onda i mi postajemo isti kao on, jeftini radikalni tračeri.

Sigurno si već čuo u nekoj kafani kako se priča da se nama Srbima sve ovo dešava samo zato što je Vučić, zapravo, po ocu čistokrvni Albanac. Ako to nisi čuo po kafanama, onda si garant video po društvenim mrežama, što je savremena zamena za kafanu, samo se na društvenim mrežama manje pije, a više tračari.

Ako to nisi čuo po društvenim mrežama, onda si moguće čuo od samog Vučića, koji je počeo sam sebe da ogovara po televizijama, kukajući kako ga eto, jadnička, za svašta optužuju.

– Napadaju me da imam ružne usne, ja nisam ništa radio na svojim usnama,

za to je kriva moja majka koja me takvog rodila. To je stvar genetike. Optužuju me da mi je otac Fahrudin Musliu. Ja im ovom prilikom poručujem da se moj otac zove Anđelko Vučić, a ne Fahri Musliu – zna Vučić često da održi ovakav monolog o svojim usnama i svom ocu, čime sam o sebi širi tračeve po srpskim nacionalnim televizijama, pa posle kuka kako o njemu tračeve širi opozicija, iako tračeve opozicije o sebi najviše širi on sam. I tračevi tako dobijaju državničku dimenziju.

**Pa se taj trač toliko ukorenio** da srećem ozbiljne ljude koji mi onako, uz lagan polušapat, saopšte: „Jesi čuo da je Vučićev čale Albanac?“ – pa mi još izvade uporednu sliku Fahrija Musliua i Aleksandra Vučića, nekog foto-montažera sa Fejsbuka, da bi mi odokativnom analizom pokazali da njih dvojica liče, vidi te usne, vidi taj pogled, vidi te crte lica... Pljunuti Albanac!

– I posle se mi čudimo što nam se sve ovo dešava – uzdahne, jer, ko što se zna,

**Taj trač se ukorenio skoro ko onaj legendarni trač iz bivše Jugoslavije – možda ga se sećaš, moj Tomiću – koji sam čuo ko klinac kada je moja rođaka na nekom porodičnom ručku značajno pitala okupljene: „Jeste li čuli da je Mića Orlović dobio crnče?“**

Srbi donekle mogu da podnesu Hrvate, ali Albance nikako.

Taj trač se ukorenio skoro ko onaj legendarni trač iz bivše Jugoslavije – možda ga se sećaš, moj Tomiću – koji sam čuo ko klinac kada je moja rođaka na nekom porodičnom ručku značajno pitala okupljene: „Jeste li čuli da je Mića Orlović dobio crnče?“

– Crnče? Auuu... Pa kako? – pitali su ostali.

– Lepo! Pravo crnče! Pričala mi frizerka kojoj je pričala ona piljarka, a kojoj je sve potvrdila komšinica od Miće Orlovića... – nastavila bi ova.

– Aha! A koje je boje crnče? – onda bi neko postavio ključno pitanje.

– Mislim da je crnče crne boje – nastavila bi ona rođaka.

– Auuu! Ko bi rekao za Miću? – svi su bespogovorno „auukalli“.

– Pa šta će sad da radi?

– Možda da ga zameni za belče, šta će mu crnče u našoj zemlji... – nastavio bi se taj razgovor u detalje, svi su znali šta bi oni radili da im žena rodi crnče, sumnjali su da Mića, legendarni spiker TV Beograd, baš zbog ovog trača nikada ne šeta crnče po kraju kako niko ne bi video da ima crnče, i zato to crnče niko nikada i nije video. Ali svi znaju da je Mića dobio crnče.

Naravno, niko nije ni pokušao da se usprotivi tezi da je Mića Orlović dobio crnče, iako niko nije imao ideju otkud crnče Afroamerikanče Mići Orloviću, koga niko nikada nije video ni sa



jednim crnčetom, ali još gore, Mića nije primećen ni sa jednom Afroamerikan-  
kom, neophodnim elementom za dobi-  
janje Afroamerikančeta, što sigurno ne bi  
promaklo onoj komšinici Miće Orlovića  
koja se poverila piljarki, a ova frizerki.

– Možda je Mići neko u familiji bio  
crnac, pa je odatle dete povuklo gen?  
– imali su spremne odgovore na sve  
ti širitelji sada već legendarnog pita-  
nja bivše Jugoslavije: „Jeste vi čuli da je  
Mića Orlović dobio crnče?“

Te u narodu čvrsto utemeljene tra-  
čeve ne treba demantovati, ni pod raz-  
no, shvatio sam tek nedavno kada sam  
ljudima počeo naučno precizno da ob-  
jašnjavam tačnim podacima potkovanu  
tezu da moj kolega i poznanik Fahri Mu-  
sliu, kosovski novinar koji je dugo vre-  
mena živeo i radio u Beogradu, ni teo-  
retski ne može biti Vučićev biološki otac  
jer je u Beograd prvi put došao dve go-  
dine nakon što se Vučić rodio, u braku  
Angeline i Anđelka Vučića.

**Ajd što je nisko i bedno** napadanje bilo  
kog čoveka sa takvim teorijama, i to čo-  
veka koga možeš napasti na milion dru-  
gih istinitih načina, nego je i skroz ne-  
tačno. Al' sam onda, moj Tomiću, došao  
u situaciju u kojoj je bio onaj retki eks-  
Jugosloven koji bi se na nekom ručku  
usprotivio ekskluzivnoj informaciji da  
je Mića Orlović dobio crnče.

Kažem im lepo da je Fahri Musliu po-  
sle završetka gimnazije, juna 1967. godi-  
ne, počeo da radi kao učitelj u Osnovnoj  
školi „29. novembar“ u selu Brodosavce,  
opština Dragaš, pa je u njoj radio do kra-

### **Neki spin doktor mu je rekao da to pali kod birača, pa mislim da je vreme, moj Ante, da se osmisli neki drugi trač kojim će se baviti okolne nacije gladne mržnje i ogovaranja**

ja novembra 1969, kad je otišao u JNA, i  
tek u oktobru 1972. godine prvi put do-  
šao u Beograd na studije. Fahri je para-  
lelno sa studiranjem radio u beograd-  
skoj Gradskoj čistoći kao fizički radnik,  
tek kasnije je postao novinar, i po sop-  
stvenom priznanju, a i priznanju tada-  
šnjih novinara, na primer moje drugari-  
ce Goce Suše, upoznao Vučićevu majku,  
koja je takođe bila novinarka, tek 1985,  
jer su zajedno izveštavali iz Skupštine.

„I kako Fahri Musliu može da bude otac  
Aleksandra Vučića koji je rođen 5. marta  
1970. godine? Deca ne mogu da se prave  
retroaktivno!“, kažem ja, budala, poku-  
šavajući da uverim pučanstvo Srbije kako  
je to jedna totalna glupost, ali uvek na-  
stradam, moj Ante, i odma' mi zalepe eti-  
ketu nekog ko brani Vučića jerbo sam se,  
eto, kažu oni – prodo, kada sumnjivom  
faktografijom analiziram neupitne istine  
iznesene sa portala opskurnih tabloida,  
razularenih podkastera, nedefinisanih  
Fejsbuk naloga i ispijača piva koji sede  
na drvenoj klupi pod dudom ispred seo-  
ske prodavnice i gledaju u daljinu, uz put,  
kojim niko ne prolazi već danima. Zna-  
ju oni da mi je drag Platon, ali mi je istina  
draža, znaju i da mi Vučić nije drag, mada  
mi je istina takođe draža, ali ne odustaju.

A kad im kažem da praviti od tog tra-  
ča nacionalno pitanje jeste plastični dokaz  
mentalnog stanja i frustracije društva u ce-  
lini, jer se ovde i dalje živi u plemenskim  
odnosima po definiciji krvi i tla, onda mi  
objašnjavaju da sam zabludeli drugosrbija-  
nac kome nema ničeg sumnjivog u sasvim  
nesumnjivim istinama o Mićinom crnčetu  
i retroaktivnom začecu Vučića.

Najbolje u svemu što se taj trač naka-  
znog bratstva tabloida i ogovarača toli-  
ko raširio da Fahrija i po rodnom Kosovu  
gledaju ispod oka, pošto su i Albanci ništa  
manji tračeri od Srba. Život mu je postao  
pakao jer se sad po prištinskim kafićima  
kikoću pošto su tu vest preneli neki tablo-  
idi iz Albanije i sa Kosova, pa mu i unu-  
ke začikavaju u školi da im je Vučić stric.

**Onda je Fahri shvatio da je najgore** što  
i sam Vučić ide po televizijama i pri-  
ča o tome, pa je zvao njegovu savetnicu  
za medije da ga predsednik primi kako  
bi razgovarali o svenacionalnoj kleve-  
ti, ali mu je savetnica za medije rekla da  
predsednik ne može da ga primi pošto je  
mного zauzet.

I nećeš verovati, Tomiću, Vučić se  
jednom čak snimao sa svojim ocem An-  
đelkom za Instagram ili TikTok, gde je  
ubedivao naciju da je Anđelko njegov  
otac a ne Fahri, i ne razmišljajući uopšte  
kako li je kolegi Fahriju, koga malo ma-  
lo pa neko na ulici sretne kad povreme-  
no svrati do Beograda, i kaže mu: „Ćale,  
al' si nam se ti usro u život!“

– Ali ja nisam... – pokuša Fahri da im  
objasni.

– Pričaj ti to nekom drugom... – na-  
ravno da ga niko ne sluša.

Kad je na Kosovu, iza ćoška mu do-  
bacuju: „Gde si Vučiću!“, pa kolega Fa-  
hri onda ode malo do Albanije da od-  
mori, ali džaba mu, kada se trač proširio  
i tamo, bio je čak i vest na televiziji, te  
ga uvek prvo priupitaju: „Kako je to biti  
otac albanskog neprijatelja?“

I tako je Fahri za jedne začetnik srp-  
skog neprijatelja, a za druge začetnik iz-  
dajnika Srbije.

Vučić iz marketinških razloga sve to  
širi izigravajući, ovaj put opravdano,  
paćenika kome udaraju na oca i majku,  
neki spin doktor mu je rekao da to pali  
kod birača, pa mislim da je vreme, moj  
Ante, da se osmisli neki drugi trač kojim  
će se baviti okolne nacije gladne mržnje  
i ogovaranja. Na primer: „Jesi čuo, bre,  
da je Vučić dobio crnče? **N**“

# Zašto studenti ne razumeju Đinđića (ni Habermasa)

## Epilog „mirenja u dva bola“

Ovogodišnje obeležavanje ubistva Đinđića u antivučićeveskom delu Srbije može se uglavnom svesti na samosažaljenje, malodušnost i kukanje što danas nema lidera koji može da povede demokratsku Srbiju, tačnije da nema menadžera koji može da je politički i organizaciono artikuliše („nema ko da nas okupi“), ali da je sposoban i da suspenduje ličnu sujetu u korist opšte stvari pa da isturi politički prihvatljivijeg lidera za celo društvo, kao što je Đinđić prihvatio da Koštunica bude predsednički kandidat DOS-a. Današnji studenti se nisu ni rodili kad je ubijen Đinđić, pa to možda i ne razumeju najbolje. Kao što možda ne razumeju dovoljno racionalnu potrebu liderstva u politici

**R**azgovor je tekao ovako: Penzionerka kaže sredovečnom čoveku – zašto si protiv Vučića kad sad ima svega, a on joj odgovori – a zašto ste vi bili za Miloševića kada nije bilo ničega. Maltene filozofski haiku dijalog ispred marketa dvoje starih komšija kome sam slučajno prisustvovao.

Politički stavovi nisu uvek pod libelom sa racionalnošću i objektivnim stanjem stvari. Nema kulta ličnosti bez leaderske harizme, ali nije svako liderstvo, pa ni ono harizmatsko, kult ličnosti. Vučić je neupitan lider na vladajućem polu srpske političke scene, dok je kriza liderstva u opoziciji zjapeća. Studenti su senzacionalnu pojavu svog pokreta koji je prodrmao Srbiju nakon novosadske tragedije zasnivali, između ostalog, i na tezi Dušana Čkrebića da je Srbija „umorna od lidera“ iako ogromna većina njih nema pojava ko je bio Dušan Čkrebić – komunistički funkcioner koji je to upravo rekao protiv Ivana Stambolića (ne)svesno stvarajući još većeg lidera – Miloševića.

Razvoju kulta ličnosti, pa i njegovoj militarizaciji kao čestoju pratećoj pojavi pogoduje introspektivni autizam većinskog dela društva. Odbojnost prema partijskom organizovanju i hronična fragmentiranost, strukturni su problemi antivučićeveske Srbije kojoj maltene očajnički treba ono što su pomalo zaboravljive

**Piše Zoran Panović**  
programski direktor Demostata



ne Dveri zvale „starešinstvo“. Što ne znači povratak u partokratiju i kult ličnosti.

**U vreme takozvanog nacionalnog buđenja poznih** osamdesetih godina prošlog veka po Srbiji se pevalo „sad se narod pita ko će nama da zameni Tita“. Trebao je novi vođa, novi kult. Ne oslobađanje

**Habermas se u čuvenoj debati - „sukobu istoričara“ osamdesetih godina prošlog veka u Nemačkoj oštro suprotstavljao relativizaciji nacizma, ali je 1968. umeo da istupa i protiv „levog fašizma“. Bivio se pojmom „javnosti“ i naglašavao postojanje kritičkog i manipulativnog dela javnog mnjenja. Da se ostvarila Vesićeva ideja da se objavi edicija knjiga koje su uticale na Đinđića, tu bi se sigurno našao i Habermas**

od toga. Priče da je Tito bio „mađarski grof“ ili „vanbračni Čerčilov sin“ su naknadna nelagoda i racionalizacija činjenice da je Srbijom vladao sposobni Zagorac. I da je prihvatanje kulta bilo daleko više spontano nego prinudno. Milošević je bio pogrešan čovek na pravom mestu. Ovaj od naroda izvikani birokratski „vožd“ sprovodio je, paradoksalno, „antibirokratsku revoluciju“. Jedan od njegovih bliskih saradnika mi je govorio da je „Sloba do kraja verovao u narod“ – u taj neki narod „koji će doći da ga podrži“, čak i onda kad mu se spremalo hapšenje. Na kraju narod ga je izneverio. Onaj narod koji je većinski imao „na revers“.

Ali, ma koliko narod bio potuljen prema vođama koje je nekad obožavao, ostane starog žara kome malo treba da se razgori. Februara 2002. u Haškom tribunalu je protiv Miloševića svedočio albanski političar s Kosova Mahmut Bakali. I to kao prvi svedok optužbe. Milošević se dobro držao. Da je tada bilo glasanja, moguće da bi imao veće šanse protiv Vojislava Koštunice. Iz Haga bi bar otišao u drugi krug predsedničkih izbora, da je to nekako tehnički moglo da se izvede. „Narod“ se opet kratkotrajno bio zagrejao za svog Slobu. Njegov prepoznatljiv i dalje autoritarni (nepokoreni) glas iz Haga čuo se širom Srbije iz televizora i sa radio-aparata, kao što se čuo tokom „događanja naroda“. Svemu je naravno do-



prineo novi TV žanr – direktan prenos haških suđenja na tadašnjoj B92. Iako je bilo gundanja onih pravovernijih gledalaca, s vremenom je ta TV kuća našla dobitnu formulu: haška suđenja, „Veliki brat“, Liga šampiona u fudbalu.

Sociologija smrti (tanatosociologija) ukrstila je i ovog marta ponovo Slobodana Miloševića i Zorana Đinđića. Od odnosa dve posthumne harizme u percepciji građana i političko-društvenih aktera umnogome zavisi i karakter srpskog društva. Kako smatra sociolog politike Todor Kuljić, tanatološki sadržaji su uvek i deo legitimacije poretka. Smrt, naime, ne koriste samo političari, nego ona ima važno mesto i u široj simboličkoj strukturi opštenja i kod pravdanih moći raznih društvenih autoriteta: „Upravo stoga što se značajni mrtvi neretko svojataju kao integrativni simboli raznih segmenata poretka“. Na primer, u Hrvatskoj je mistična veza Tuđmana i branitelja nalik onoj Tita i SUBNOR-a (partizanskih veterana). Iako je zemlja u EU, njom kao da iz senke vlada pritažena vojna (veteranska) hunta naglašavajući i „revolucionarnu“ komponentu tzv. Domovinskog rata u smislu temeljnog preobražaja društva. Sa naglašavanjem Vučićeve pozicije „vrhovnog komandanta“ u puzećem revizionizmu rehabilituje se i ta Miloševićeva komponenta.

Ono što je godinama tvrdilo udruže-

nje „Sloboda“ – da je Milošević „ubijen“ u Hagu 11. marta 2006, sada je stav koji je opšteprihvaćen u delu društva koji podržava Vučića. Predsednik države to neće otvoreno reći, ali se oseća da je blizak stavu da je Milošević ono što smatra njegov haški saborac Šešelj – „junak“. Mada, Vučić ima više senzibiliteta za Đinđića od Šešelja. Iako je to stav lojalističko-zavetničke avangarde Vučićeve države, još izgleda nije zrelo da režim udovolji starom zahtevu „Slobode“ – da se Miloševiću podigne spomenik u Beogradu i da jedan bulevar u glavnom gradu Srbije ponese Miloševićovo ime u znak sećanja na „njegovu žrtvu za slobodu srpskog naroda i Srbije“. Ako je za utehu pristalicama Miloševića, izgleda da se definitivno odustalo od inicijative da se Đinđiću podigne spomenik u Beogradu. Iako bi takav spomenik danas mogao da otkrije i Đinđićev ministar kulture, što bi neko mogao da protumači kao cinizam. Više nije poželjna ni ona apstraktna „strela“ kao neko idejno rešenje – „instalacija“ koja je valjda zvanično bila usvojena.

U ranoj fazi svog naprednjačkog identiteta, Goran Vesić (nekada bliski saradnik Đinđića) imao je ideju da se objavi edicija knjiga koje su uticale na Đinđića. Umesto memorijala Đinđiću i Miloševiću, aktuelnom gradonačelniku Beograda Aleksandru Šapiću želja je bila da se u glavnom gradu podigne spomenik ge-

## **„JUGOSLAVIJA JE BILA PREDIVAN PROJEKT“, IZJAVIO JE EKSKLUZIVNO „U JEDNOM DAHU“ ZA ZAGREBAČKI „GLOBUS“ HABERMAS**

neralu Mihailoviću, ali on to nije postavio Vučiću kao uslov da i dalje bude gradonačelnik.

**U ovoj reakcionarnoj fazi vlasti Vučiću** je bliži Milošević od Đinđića (u 2012. i prvih nekoliko narednih godina bilo je obratno), ali ne toliko bliži da udari otvoreno i na Đinđića koji mu je mrtav i dalje koristan. U intervjuu za RTS, i to baš 12. marta uveče, na dan Đinđićeve a ne Miloševićove smrti (što se može tumačiti na različite načine), predsednik Srbije je probao da izvrši na svoj način „mirenje u dva bola“ dve Srbije, a što nije moglo da prođe bez usiljene učtivosti, odnosno pritaženog cinizma. I jedan i drugi su, za Vučića, uradili i dobre i loše stvari, što u podtekstu znači da Vučić nastavlja – po potrebi u različitim proporcijama – dobre stvari obojice (a ne ponavlja, kao veći lider od obojice, greške koje su oni napravili). Iako dobre stvari jednog poništavaju dobre stvari drugog. Jedna od objektivno dobrih Miloševićevih stvari je što je omogućio jeftini otkup društvenih stanova i u onim teškim devedesetim godi-

**Istaknuti član SPS i haški osuđenik Nikola Šainović još je na 12. godišnjicu Miloševićeve smrti u Požarevcu naglasio glavni tok tanatopolitike - predstaviti Miloševića kao globalnu avangardu, kao lidera koji je zapalio iskrnu slobode u svetu američke hegemonije**

nama ipak napravio malu socijalnu revoluciju, kako je to nazvao Milorad Vučelić, blizak Miloševićev saradnik. Pitanje je da li bi Đinđić u svom menadžerskom kapitalizmu dozvolio baš takvu stambenu reformu po bagatelnim cenama.

Za razliku od Vučića, Milošević nije razumeo dovoljno dobro prirodu globalnog kapitalizma. Vučić izbegava glavnu Miloševićevu grešku - sukob sa Zapadom, mnogo rigoroznije vodi računa o pretorijanskom sektoru i manje veruje u narod iako se na njega stalno poziva i tobože mu se ulaguje. Ključno za preuzimanje vlasti bilo je da Vučić razbije „mirenje u dva bola“ DS i SPS i da on arbitrarno počne da kontroliše odnos dve posthumne harizme.

**I Milošević i Đinđićev „istorijski trenutak“** je teži nego Vučićev, mada ni njegov nije baš previše lagodan. Za razliku od Đinđićevog „menadžerskog“, Vučićev pragmatizam se više zasniva na staroj komunističkoj instinktivnoj osobini samoodržanja, a to je „budnost“. Od poistovećivanja sa Đinđićem sasvim je za Vučića dovoljno potenciranje neshvaćenosti u reformizmu, u gutanju žaba na kosovskom pitanju i paralelizam stepena lične ugroženosti. Prema Miloševiću, Vučić će ukazati sa godinama sve povišeniji pijetet i sve diskretniju kritičnost. Uspeh Vučićevog puzećeg revizionizma je i taj da je Milošević kao i Đinđić takođe ubijen. Samo ne na radnom mestu snajperom već kao sužnji u tamnici nameranim neadekvatnim lečenjem. Pa su tako i Slobodan i Zoran „mučenici“. U suštini, Vučić obe ove posthumne harizme instrumentalizuje i saobražava dnevnoj politici i svom mestu u istoriji. Na jedan državotvorno morbidan način i Slobodan i Zoran su deo Vučićevog „keč-ola“.

Miloševićeva posthumna harizma stvar je i emotivnosti starih drugova, ili resantiman amorfnih „patriotskih snaga“ da se dive haškom mučeništvu, uvažavaju „otpor

novom svetskom poretku“, naglase teokovine - Republiku Srpsku i Rezoluciju UN 1244 (ali i da relativizuju slom Krajine, blokadu na Drini), i da istovremeno relativizuju komunističko izвориšte. A za pljačku su krive „ničim izazvane sankcije“.

Istaknuti član SPS i haški osuđenik Nikola Šainović još je na 12. godišnjicu Miloševićeve smrti u Požarevcu naglasio glavni tok tanatopolitike - predstaviti Miloševića kao globalnu avangardu, kao lidera koji je zapalio iskrnu slobode u svetu američke hegemonije. U pravu je bio Šainović kad je tad rekao kako Miloševićev spomenik „već ima postojeće elemente“. Da je onda bilo Putina, po revim-

Ovogodišnje obeležavanje ubistva Đinđića u antivučićeveskom delu Srbije može se uglavnom svesti na samosažaljenje, malodušnost i kukanje što danas nema lidera koji može da povede demokratiku Srbiju, tačnije da nema menadžera koji može da je politički i organizaciono artikuliše („nema ko da nas okupi“), ali da je sposoban i da suspenduje ličnu sujetu u korist opšte stvari pa da isturi politički prihvatljivijeg lidera za celo društvo, kao što je Đinđić prihvatio da Koštunica bude predsednički kandidat DOS-a. Današnji studenti se nisu ni rodili kad je ubijen Đinđić, pa to možda i ne razumeju najbolje. Kao što možda ne razumeju do-



zionističkoj logici, Miloševićeva Srbija bi vodila višegodišnji kopneni rat na svojoj teritoriji sa NATO-om uz svesrdnu vojnu podršku Rusije. Tek kad bi Putin došao da se pokloni „pod lipu“, Požarevac bi postao mesto hodočašća - globalni Kumbrovec, patriotska „kuća cveća“ a ne ritual malobrojnih „drugova“.

I posthumna supstanca u Đinđićevoj harizmi uglavnom je menadžerskog tipa, donekle Platonovog (ili Habermasovog) političara-filozofa, dok je mučeništvo zarad vizije (život položen na oltar domovine) težište Đinđićeve posthumne harizme, odakle se vernost viziji nameće kao glavni izvor legitimiteta i (ne)delegiranih pretendenata.

Revizionista će reći i da je Đinđić ubijen kad je zaokružio proces svog patriotskog preumrljenja. Pa su ga apsurdno ubile patriotske snage.

voljno racionalnu potrebu liderstva u politici. I stranačke organizovanosti na kojoj je Đinđić insistirao i nije bio gadljiv prema kontaktima unutar režima. I koji bi sigurno imao neki nenasilni plan za 15. mart.

**Pa i na slikama 5. oktobra** vide se stranačke zastave. Na primer zaboravljene Demohrišćanske stranke Srbije koja se unosi u Skupštinu. DHSS je osnovao Vladan Batić a jedno vreme njen predsednik je bio i Branislav Lečić.

Iako je kod Vučića sve malo modernije i u boljim odnosima sa Zapadom, tri težišne Miloševićeve tačke su i Vučićeve: prva je odnos prema opoziciji - to su i dalje „snage haosa i bezumlja“. Druga je „Srbija se saginjati neće“ (ali sad je ipak nešto elastičnija), i treća je „sa nama nema neizvesnosti“ (plate, penzije i mir). Što se tiče „srpske istine“, od toga da se

„probije u svet“ (što je bila Miloševićeva mantra i opsesija) Vučiću je bitnije da tu „istinu“ apsolviraju njegove pristalice u zemlji i lojalistička avangarda, dok je „istina“ za svet vrlo fleksibilna. I dalje u lojalističkim krugovima budi maštu jugovsko-neoljotičevska vizija smrti političkog Zapada, ali za razliku od Miloševićeve propagande više ne važi u punom kapacitetu ono „Teheran – Vatikan – CIA – Kominternu“. U otporu Irana se prepoznaje Miloševićev otpor NATO-u, a Teheran se abolira kao nekadašnji pokrovitelj „zelene transverzale“. Antikatoličanstvo se svelo na antihrvatsvo, uostalom Vatikan nije priznao tzv. Kosovo. CIA je i dalje tu, ali je trampizam i to relativizovao, dok je „Kominternu“ promenila ideološki predznak i sad može da bude samo neformalni savez evropskih suverenista na koje Kremlj gleda blagonaklono.

## **NA JEDAN DRŽAVOTVORNO MORBIDAN NAČIN I SLOBODAN I ZORAN SU DEO VUČIĆEVOG „KEČ-OLA“**

Društvene promene u domaćoj kulturnoj i političkoj sredini retko su kada u istoriji imale demokratski tok i karakter. Uglavnom je dolazilo do supstitucije autoriteta, do nekritičkog vezivanja za harizmatičke vođe. Preterane su tvrdnje o „restaljinizaciji Srbije“ i „kontra četres osmoj“, ali jedna upadljivo ikonička slika „pravoslavnog socrealizma“ u etatizovanom poluperifernom kapitalizmu je neupitna. Autoritarnost nije izolovana psihološka dispozicija, radi se o sindromu koji je usko povezan sa tradicionalizmom i kolektivizmom. Za razumevanje dubljih procesa i bliške prošlosti preporučujem sociološku studiju „Razaranje društva“ (1994), a iz nje za ovu priliku izdvajam reči socijalnog psihologa Bore Kuzmanovića, da autoritarnost kao deo socijalnog karaktera „otežava utemeljenje modernog demokratskog društva i olakšava postojanje raznih formi autoritarne vlasti, čak i ako se jedna ideologija napusti i zameni drugom“.

**Desnica, ne samo krajnja, ne voli** pojam autoritarnosti kao „izmišljotinu Frankfurtske škole“ u sociologiji i političkoj filozofiji kojom se podrija sam pojam tradicionalnog autoriteta, delegitimiše se prirodna potreba da se pri-

pada identitetskoj zajednici, pre svega nacionalnoj i verskoj. Autoritarnost kao konstrukt je otuda u biti manipulativna. Ali, kao što ti lekar „kaže uradi mi krvnu sliku, trigliceride, holesterol“, tako se i društvene pojave i rejtinzi političara teško mogu objasniti ako se prethodno u istraživanjima javnog mnjenja ne utvrdi autoritarnost i njen sindrom.

Preminuo je Jirgen Habermas. Bio je poslednji živi član „Frankfurtske škole“ (kritička teorija društva). Bio je student Teodora Adorna koji je definisao „autoritarnu ličnost“ kao psihološku kategoriju čije osobine čine predispoziciju za lakše prihvatanje konformizma, predrasuda, stereotipa, nekritičko prihvatanje autoriteta i radikalnih političkih opcija kao što su (neo)fašizam i (neo)staljinizam.

**Habermas se u čuvenoj debati** – „sukobu istoričara“ osamdesetih godina prošlog veka u Nemačkoj oštro suprotstavljao relativizaciji nacizma, ali je 1968. umeo da istupa i protiv „levog fašizma“. Bavio se pojmom „javnosti“ i naglašavao postojanje kritičkog i manipulativnog dela javnog mnjenja. Da se ostvarila Vesićeva ideja da se objavi edicija knjiga koje su uticale na Đinđića, tu bi se sigurno našao i Habermas. Đinđić je doktorirao kod Habermasovog učenika Albrehta Velmera.

Težište Miloševićeve propagande protiv Đinđića je bilo da je on „izdajnik“ zato što je „nemački špijun“. To današnji Vučić nikada ne bi rekao, i zbog bliskosti i njega lično i srpske privrede sa Nemačkom. Ali, Habermasov tekst iz 1999. „Humanost i bestijalnost: Rat na granici između prava i morala“, poslužio je režimu kao krunski „teorijski“ dokaz za Đinđićevu poziciju, jer je Habermas tražio „etičke“ razloge za bombardovanje Srbije, kao što je svoju kontroverznu angažovanost kasnije potvrdio razumevanjem za rusku poziciju prema Ukrajini, odnosno pravu Izraela da uzvрати.

Ono što spaja studentski pokret u Srbiji i velikog filozofa, to je Habermasova odbrana „ustavnog patriotizma“ – osnove demokratije i mogućnosti da se nacija proširi i legitimiše van dominantnog etničkog ili konfesionalnog identiteta u jednom društvu. O stepenu političke kulture govori izjava nemačkog kancelara – demohrišanima Fridriha Merca, povodom Habermasove smrti, u kojoj je naglasio evropsku dimenziju preminu-

log, ističući da su Nemačka i Evropa izgubile jednog od najznačajnijih mislilaca našeg vremena.

Evo nešto povodom Habermasa interesantno za ove prostore: Tamo negde 2014. uoči Mundijala u Brazilu, dva idejno različita intelektualna i duhovna autoriteta dala su oprečna mišljenja o Jugoslaviji – Habermas i papa Franja (i to ne treba mešati sa poznatom debatom Benedikta XVI i Habermasa o odnosu religije i sekularne države).

Habermas je tada rekao kako smatra da je Jugoslavija trebalo da ostane zajedno, da je taj raspad bio tragedija, a da je tadašnji nemački ministar spoljnih poslova Genšer napravio strahovitu pogrešku u smislu preranog priznanja Hrvatske.

„Jugoslavija je bila predivan projekt“, izjavio je ekskluzivno „u jednom dahu“ za zagrebački „Globus“ Habermas. S njim je u Budimpešti u prostorijama kancelarije Evropske komisije Ilija Matanović razgovarao na temu da li je uopšte moguć zajednički identitet Evropljanina, umesto skupine naroda okupljenih u jednu „umjetnu interesnu tvorevinu“.

Habermas je pokazao i vidnu nostalgiju na pomen „Korčulanske letnje škole“ (Praxis filozofije), na taj pokret „marksističkog humanizma“ kome su pripadali Mihailo Marković, Rudi Supek, Milan Kangrga, Ivan Kuvačić..., a kojima su se priključili i intelektualci kalibra Froma, Markuzea, pa i samog Habermasa. Analogije EU, Austrougarske i SFRJ iz „najboljih dana“ provociraju na razmišljanje. U smislu zajedničkih identiteta, tržišta, koegzistencije, konflikata, ali i epiloga.

**S druge strane, papa Francisko je** otprilike kad i Habermas ocenio da je raspad Jugoslavije bio razumljiv pošto se radilo, kako je izjavio, o toliko različitim kulturama da nisu mogle opstati zajedno „bez lepka“. Tadašnji poglavar Rimokatoličke crkve je u intervjuu za list iz Barse-lone „Vangvardija“ pokazao puno razumevanje za secesiju u SFRJ, ali i izrazio zabrinutost zbog secesionističkih inicijativa u Škotskoj, Kataloniji i italijanskoj oblasti Padanija.

„Slučaj Jugoslavije bio je veoma jasan, ali pitam se da li je toliko jasno u drugim slučajevima“, dodao je papa.

Kako podseća i Tompson, Jugoslavije nema već 35 godina, što ne znači da kriza i dalje nema jugoslovenski karakter. **N**

# Zašto je Rama stao uz Vučića i ko se boji presude Tačiju?

Naprednjački režim ne želi da uvede Srbiju u EU i sa planskom antievropskom propagandom, intenziviranom u poslednjih deset godina u tabloidima, na treš televizijama i društvenim mrežama, sveo je podršku za članstvo u EU na istorijski minimum koji jedva prelazi trećinu građana. U Albaniji je situacija potpuno suprotna. Tirana nije samo NATO članica od 2009. godine, već je podrška za članstvo u EU na 97 odsto

**Piše Željko Pantelić, dopisnik Nedeljnika iz Rima**

**Z**ajedničko pismo predsednika Srbije Aleksandra Vučića i premijera Albanije Edija Rame, objavljeno u nemačkim medijima, sa predlogom da Srbija i Albanija, ali i druge zapadno-balkanske zemlje, uđu u Šengenski sporazum i Jedinstveno tržište, ostavljajući punopravno članstvo u EU za neka druga vremena, samo je na prvi pogled iznenađujuće.

Dvojicu lidera vezuje nekoliko stvari među kojima su i zajednički prijatelji u pojedinim filantropskim familijama koje su u dobroj meri oblikovale politički život na Zapadnom Balkanu. Dele i vrlo bliske veze sa određenim vladajućim krugovima u Parizu i pre svega u Berlinu, koji se zalažu već duže vreme za kreativna rešenja u politici proširenja EU, odnosno ono što je još Elmar Brok, savetnik Angele Merkel, definisao kao više od Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, a manje od članstva u EU.

Međutim, Srbija i Albanija se nalaze u gotovo dijametralnim pozicijama u pregovaračkom procesu sa EU i, gledano površno, Vučić je mogao samo da zaradi potpisom na zajednički tekst, a Rama samo da izgubi. Lider naprednjaka se veoma loše kotira u EU, a Srbija je stekla imidž ruskog korisnog idiota, dok je Rama znatno poboljšao svoju poziciju, a Albanija je daleko bolje viđena nego pre pet ili deset godina.

Srbija je defakto autosuspendovala svoj put ka članstvu u EU odbijajući da uvede sankcije Rusiji – to je *conditio sine qua non* za barem trećinu država članica EU – dok je Albanija iskoristila novi momentum u procesu evropskih integracija nakon ruske invazije na Ukrajinu i značajno ubrzala svoje približavanje članstvu u EU.

Štaviše, Albanija je u međuvremenu pretekla i ostavila daleko iza sebe Srbiju, dok bi krajem godine, ako ispunji uslove, mogla da dobije Izveštaj o ispunjenosti privremenih merila (IBAR), što bi joj omogućilo da počne sa zatvaranjem poglavlja 2027. godine.

Naprednjački režim ne želi da uvede Srbiju u EU i sa planskom antievropskom propagandom, intenziviranom u poslednjih deset godina u tabloidima, na treš televizijama i društvenim mrežama, sveo je podršku za članstvo u EU na istorijski minimum koji jedva prelazi trećinu građana. U Albaniji je situacija potpuno suprotna. Tirana nije samo NATO članica od 2009. godine, već je podrška za članstvo u EU na 97 odsto.

## **RAMA (NI)JE SPREMAN ZA OBRAČUN SA ORGANIZOVANIM KRIMINALOM**

**Imajući u vidu sve prethodno rečeno**, postavlja se logično pitanje: zašto se Rama unapred odriče punopravnog

članstva i pored toga što bi njegova zemlja, u teoriji, mogla da uđe u EU do kraja 2030. godine?

Odgovor je organizovani kriminal! Albanski premijer je svestan visine cene koju bi on, njegova vlada i albansko društvo u celini morali da plate u obračunu sa mafijaškim klanovima kako bi ispunili uslove za ulazak u EU. Između verbalne odlučnosti, institucionalne i zakonodavne pripreme za obračun sa organizovanim kriminalom i direktnog okršaja sa mafijaškim klanovima razlika je ogromna i podrazumeva spremnost na najveće žrtve.

U prethodne dve godine albanski premijer je javno govorio da će učiniti sve što je neophodno u borbi protiv organizovanog kriminala, dok je u razgovorima iza zatvorenih vrata sa čelnicima članica EU i vodećim ljudima u institucijama EU objašnjavao težinu situacije u Albaniji, to jest sve rizike koje će nositi frontalni obračun sa mafijaškim organizacijama, i visoke cene koja će biti plaćena.

Albanski premijer je imao dva cilja sa upotrebom pomenutog narativa. S jedne strane je želeo da kupi vreme za ispunjavanje uslova u procesu evropskih integracija, a s druge se nadao da će senzibilizovati svoje kolege u EU članicama da ne budu rigidno striktni oko ispunjavanja uslova za zatvaranje poglavlja i ulaska u EU.



**Gledano površno, Vučić je mogao samo da zaradi potpisom na zajednički tekst, a Rama samo da izgubi. Lider naprednjaka se veoma loše kotira u EU, a Srbija je stekla imidž ruskog korisnog idiota, dok je Rama znatno poboljšao svoju poziciju, a Albanija je daleko bolje viđena nego pre pet ili deset godina**

Rama je prvi cilj ostvario, dobio je više vremena za ispunjavanje uslova, ali nije uspeo da realizuje drugi: Albanija, ako želi da uđe u EU, moraće da se obračuna frontalno sa mafijaškim organizacijama i njihovim strukturama. Nije dovoljno procesuirati sudije, tužioce, funkcionere, političare, gradonačelnike na platnom spisku kriminalnih organizacija ili direktno uključene u njihove kriminalne aktivnosti. Potrebno je privesti licu pravde mafijaške bosove i njihove najbliže saradnike i pravosnažno ih osuditi.

Albanski premijer ne kontroliše kriminalne krugove u svojoj zemlji. Država, i pored veting procesa, nije izgradila još uvek dovoljno jake institucije koje bi mogle da se efikasno obračunaju sa mafijaškim organizacijama, posebno ako bi to uključivalo hapšenje i procesuiranje vrhova mafijaških klanova.

Rama je savršeno svestan opasnosti, rizika i posledica otvorenog rata protiv mafije. Nije isključeno da je u međuvremenu shvatio da je to preveliki izazov za njega i zato je počeo da traži alternativna rešenja, poput pomenutog u zajedničkom pismu sa Vučićem. U prevodu, približiti Albaniju EU, izvući što veće koristi, ali ostati na vratima u iščekivanju da država dovoljno ojača za okršaj sa mafijom ili, što je manje verovatno, da se EU zadovolji pravosnažnim presudama protiv saradnika mafije u državnim strukturama.

#### **ULAZAK U ŠENGEN NIJE MOGUĆ BEZ ČLANSTVA U EU**

**Generalno, i Vučića i Ramu u priči o članstvu u EU interesuju prevashodno ulazak u Šengenski prostor i Jedinствeno tržište. Sa te dve pogodnosti bi imali poluge za ekonomski rast i stabilnost i posledično lakše čuvanje visokog rejtinga u biračkom telu. Sloboda kretanja bi imala veoma važnu psihološko-političku dimenziju za građane, a omogućavala bi, što smo videli na primeru Mađarske i Poljske, jednostavnije čuvanje vlasti, budući da bi se opoziciono nastrojeni građani selili u države članice EU.**

Na papiru, Ramin i Vučićev predlog zvuči privlačno za pojedine evropske lidere, čak i u velikim članicama EU, ali

se u realnosti sudara sa nepremostivim preprekama, logikom, ali i politikom. Zemlje koje ispune uslove za Šengenski sporazum i Jedinствeno tržište praktično su uradile sve ono što je potrebno za članstvo u EU. Drugim rečima, lakše je ući u EU nego u Šengenski sporazum.

Ulazak u Šengenski prostor, sa imigrantskim krizama koje su među faktorima koji najviše utiču na raspoloženje u biračkim telima članica EU, jednostavno nije izvodljiv bez članstva u EU, koje je *conditio sine qua non* za države kandidate. Oko Jedinственоg tržišta situacija je malo drugačija, ali ni taj put nije realan.

#### **TRI ZONE PROŠIRENJA MENJAJU PARADIGMU PROŠIRENJA**

**Politika proširenja se promenila dramatično u poslednjih nekoliko meseci jer je dobila svoju novu dimenziju. Nije više samo fokus na Zapadnom Balkanu, gde EU ima nedovršenu priču koja traje decenijama, i na istoku, gde je ruska invazija na Ukrajinu promenila za 180 stepeni pristup EU tom delu Starog kontinenta. Velika novina je severna dimenzija proširenja EU koja iz korena menja odnos prema proširenju, pre svega u skeptičnim državama prema prijemu novih članica, poput Holandije i Belgije, koje bi vrlo rado videle povrat Velike Britanije u EU.**



Severni aspekt proširenja EU obuhvata Island, ali i povratak u dogledno vreme Velike Britanije i eventualni ulazak Norveške. Sa geopolitičkog aspekta, proširenje na pomenute države je najvažnije za EU, pogotovo ako trend slabljenja uloge NATO-a bude nastavljen i nakon odlaska iz Bele kuće Donalda Trampa.

Bez pouzdanog NATO kišobrana, Island, Velika Britanija i Norveška će neizbežno morati da se približe EU. Rejkjavik je najizloženiji bezbednosnim rizicima – podsetimo, Islandani nemaju ni svoje oružane snage – i logično je da prvi revirdira svoje prethodne pozicije na referendumu u avgustu.

Povratak Velike Britanije u EU nije nešto što će se dogoditi na kratak i srednji rok, ali sa udaljavanjem SAD od Evrope Britanci neće imati drugu opciju nego da se priklone kontinentu kojem pripadaju. Isto važi i za Norvežane, tim pre što će oni biti na prvoj liniji sve izglednijeg obračuna na Severnom ledenom okeanu.

### **SAMO ISLAND CRNU GORU SPASAVA**

**Povratak Islanda na kolosek za članstvo** u EU krajem avgusta bio bi najbolja vest za evropske ambicije Crne Gore, jer je geopolitički i strateški interes EU da Island postane što pre članica, a Podgorica bi u tandemu sa Rejkjavikom imala mnogo više šansi da realizuje ambiciozni cilj da od kraja ove decenije postane punoprav-

*Za kosovske Albance će biti posebno problematično ako, kolokvijalno rečeno, Amerikanci osude Tačića za ratne zločine. Takav sudski epilog bi doveo u pitanje crno-beli narativ koji je Priština, uz pomoć svojih saveznika, plasirala svih prethodnih godina: OVK je bila slobodoljubiva i pravdoljubiva formacija koja je oslobađala Kosovo od zlih srpskih vlasti i koja nema hipoteku zločina za razliku od srpskih vojnih i paravojnih formacija*

na članica EU nego što bi to bio slučaj da ide sama.

Procedure EU su takve da favorizuju prijem više država, odnosno u paketu. Takođe, period između potpisanog ugovora o ulasku u EU i njegove ratifikacije u svim državama članicama i Evropskom parlamentu, koji može da potraje i do dve godine, mnogo je lakše hendlovati sa dve ili više država nego sa jednom.

Referendum na Islandu o nastavku pregovaračkog procesa sa EU je

krajem avgusta i, za razliku od Norveške, Island nije formalno prekinuo pregovore o članstvu u EU. To znači da u slučaju pozitivnog referendumske rezultata neće biti gubljenja vremena i pregovori će biti nastavljeni već u septembru.

Pregovori sa Islandom ići će veoma brzo. Rejkjavik nema nijedan bilateralni problem sa drugim zemljama članicama, a već je zatvorio 11 poglavlja. Takođe, zahvaljujući članstvu u Evropskom ekonomskom prostoru i posledično Jedinstvenom tržištu, Island će zatvoriti u roku od par nedelja 13 do 15 poglavlja.

U suštini, Island će pregovarati o samo pet do sedam poglavlja, od kojih su relativno problematični ribarstvo (poglavljje 13) i konkurencija (poglavljje 8). Budući da je vlada premijerke Kristrun Frostadotir izuzetno potkovana i da raspolaže visokokvalifikovanim administrativnim aparatom, proces će biti završen u roku

od šest do devet meseci.

Ideja u Evropskoj komisiji i u Evropskom savetu je da Island i Crna Gora izvrše pregovore i potpišu pristupne ugovore sa EU do kraja aprila 2027. godine. Cilj je da se iskoristi boravak predsednika Emanuela Makrona u Jelisejskoj palači, odnosno da on pošalje ratifikaciju ugovora u Nacionalnu skupštinu, to jest da se izbegne referendum. Crna Gora bi teško prošla sama u francuskom parlamentu, ali sa Islandom u paketu šanse da dobiju tropetinsku većinu su mnogo veće.

### **PARIZ, BRISEL I HAG GLAVNE KOČNICE NA EVROPSKOM PUTU**

**Od povratka politike proširenja na agendu** EU u evropskim institucijama, pogotovo onima koje rade na prijemu novih država, tri zemlje članice su bile viđene kao kredibilni kandidati za stavljanje klipova u točkove: Francuska, Holandija i Belgija.

U Francuskoj postoje razlike unutar same vlade, kao i u Makronovom timu oko proširenja, a da ne govorimo o javnom mnjenju koje je tendenciozno nenaklonjeno proširenju kroz njenu južnu i istočnu dimenziju. Prosečni glasač u Francuskoj, ali i u Holandiji i Belgiji, vidi proširenje EU kao dodatni trošak, više kriminala, manje sigurnosti, neloyalnu konkurenciju na tržištu rada i više imigranata.

U Petoj republici smo na početku duge predsedničke izborne kampanje i još uvek je pod znakom pitanja koliko će argument proširenja EU uticati na ishod izbora. Najbolji scenario je da proširenje EU bude irelevantno ili skrajnuto sa glavnog menija izborne trke.

Island neće biti neka vrsta štita za Crnu Goru samo u Francuskoj već i u Holandiji. Generalno, treba iskoristiti ne samo poslednju godinu Makronovog mandata u Parizu već i najpovoljniji sticaj okolnosti za proširenje EU u Hagu u poslednje dve decenije, odnosno od obaranja Ustava EU na referendumu u Holandiji 2005. godine.

Nova vlast u Hagu budi nadu jer je mekša nego prethodne i spremna da poštuje princip zasluga: ispuniš uslove, ideš napred. To je najviše i najbolje što se može imati od Holandana u procesu proširenja. Vlada Roba Jetena ne može da se upiše na listu fanova politike proširenja EU, ali je prva posle dugo vremena koja nije apriori protiv proširenja.

Naime, premijer Jeten ima više razu-

mevanja za politiku proširenja, što je direktno prezentovao u razgovoru sa predsednikom Evropskog saveta Antoniom Koštom, i nije toliko negativan kao što su bili njegovi prethodnici, uključujući i aktuelnog generalnog sekretara NATO-a Marka Rutea. Drugim rečima, sada je pravi momenat za zapadnobalkanske države u Holandiji sa ambicijama da postanu članice EU, s Crnom Gorom u prvom redu.

U pozitivnom scenariju ostala bi samo Belgija kao potencijalna prepreka kada je u pitanju prvi paket proširenja koji bi obuhvatao Island i Crnu Goru. I pored toga što politički vetrovi u Valoniji i Flandriji nisu povoljni za proširenje, Belgijanci neće staviti veto ako ostanu izolovani u EU, čak ni sa Bartom de Veverom u premijerskoj fotelji.

#### **NIJE SVIMA U CRNOJ GORI PRIORITET ČLANSTVO U EU**

**Vremenska koincidencija između zatvaranja pregovora EU i Crne Gore** i posledičnog potpisivanja pristupnog ugovora, s jedne strane, i redovnih parlamentarnih izbora u prvoj polovini 2027, s druge, proizvela je visokozapaljivu političku atmosferu u kojoj sve strane pokušavaju da koriste EU i pregovore o članstvu za partijske, a nekada i lične interese.

Činjenica da je cilj Podgorice da potpiše Pristupni ugovor sa EU u prvom semestru sledeće godine, sve realniji, samo dodatno rasplamsava partijske strasti jer sve strane razmišljaju, pre svega, iz ličnih i partijskih uglova, a tek u drugom momentu sa pozicije šta bi bilo najbolje za građane Crne Gore i državu u celini.

Evropska unija je nekoliko puta signalizovala vladajućoj koaliciji da bi bilo poželjno kreirati opšti konsenzus, stvoriti klimu inkluzivnosti i omogućiti svim akterima, od političkih partija do nevladinih organizacija, da budu deo procesa i da imaju utisak da su korisni i bitni u realizaciji najvažnijeg nacionalnog cilja. Međutim, te sugestije nisu prihvaćene, a kamoli implementirane.

Na drugoj strani, DPS-ov cilj je da pomeri završetak pregovora Crne Gore sa EU svaljujući krivicu na vladajuću koaliciju i zadržavajući imidž proevropske stranke. U tom kontekstu su čelnici najjače opozicione stranke poslali pismo komesarki Marti Kos i na još nekoliko adresa u evropskim institucijama, kako bi objasnili svoje pozicije i sačuvali pri-

### **Politika proširenja se promenila dramatično u poslednjih nekoliko meseci jer je dobila svoju novu dimenziju. Nije više samo fokus na Zapadnom Balkanu, gde EU ima nedovršenu priču koja traje decenijama, i na istoku, gde je ruska invazija na Ukrajinu promenila za 180 stepeni pristup EU tom delu Starog kontinenta. Velika novina je severna dimenzija proširenja EU**

dev „proevropski“.

Kašnjenje pregovaračkog procesa i odlaganje završetka pregovora sa EU za period posle redovnih parlamentarnih izbora omogućilo bi DPS-u da krene u izbornu kampanju sa optužbom na račun PES-a, Demokrata i Nove srpske demokratije da pregovori nisu završeni zbog njihovih propusta i da tako trasiraju put ka pobjedi i povratku na vlast.

Računica DPS-a je sasvim legitimna, logična i sa uskostranačkog interesa apsolutno razumljiva. Međutim, ona u sebi nosi jednu veliku manu: ako Crna Gora propusti da završi pregovore i potpiše pristupni ugovor u prvom semestru 2027. godine, ulazi na veoma klizav teren sa maglovitim perspektivama za članstvo i realnom opasnošću da ostane u „balkanskoj krčmi“.

#### **KO I ZAŠTO STREPI OD PRESUDE HAŠIMU TAČIJU**

**Presuda bivšem lideru tzv. Oslobodilačke vojske Kosova (OVK) Hašimu Tačiju** biće objavljena za dva meseca ili najkasnije do leta. Postoji serija indikacija da bi moglo da dođe do eskalacije na Kosovu, ali i u regionu ako nekadašnji politički direktor OVK, ili kosovski Džeri Adams, kako ga je zvala Madlen Olbrajt, bude osuđen, a u obrazloženju presude bude potvrđena odgovornost OVK za ratne zločine i druga krivična dela na Kosovu.

Presuda će imati veliki uticaj jer će iza nje stajati Amerikanci, odnosno glavni kreatori nezavisnosti Kosova. Podsetimo, američki tužioci i sudije su imali i imaju glavnu ulogu u procesu protiv Tačija, od tužioca Džeka Smita i tužiteljke Kimberli Vest, koja ga je nasledila, do predsednika

sudskog veća Čarlsa Smita. Za kosovske Albance i političku panoramu u Prištini presuda ne bi imala specifičnu težinu da iza nje stoje tužioci i sudije iz članica EU ili iz nekih drugih zemalja.

Za kosovske Albance će biti posebno problematično ako, kolokvijalno rečeno, Amerikanci osude Tačija za ratne zločine. Takav sudski epilog bi doveo u pitanje crno-beli narativ koji je Priština, uz pomoć svojih saveznika, plasirala svih prethodnih godina: OVK je bila slobodoljubiva i pravdoljubiva formacija koja je oslobađala Kosovo od zlih srpskih vlasti i koja nema hipoteku zločina za razliku od srpskih vojnih i paravojnih formacija.

Ovde treba naglasiti da nije toliko bitna ni dužina zatvorske kazne za Tačija, pod uslovom da bude doneta, koliko će biti važno šta piše u obrazloženju presude, bez obzira na to da li će presuda biti okrivljujuća ili oslobađajuća. Nije isključeno ni da Tači bude oslobođen, ali da u obrazloženju presude eksplicitno budu navedeni ratni zločini OVK koje nije bilo moguće povezati sa bivšim premijerom i predsednikom Kosova.

Paralelno, motivacija presude Tačiju može da dovede u pitanje i argumentaciju Međunarodnog suda u Hagu da jednostrana deklaracija nezavisnosti Kosova nije predstavljala povredu međunarodnog prava.

Presuda može da destabilizuje Kosovo, ali i da podigne temperaturu u čitavom regionu. Kosovski premijer Aljbin Kurti je prvi svestan opasnosti od političkog zemljotresa. U toj konstelaciji Kurti igra taktički veoma dobro, između ostalog i zato što su on i njegova partija Samoopredeljenje bili od samog početka protiv formiranja Specijalizovanog veća i Specijalizovanog tužilaštva za Kosovo. Cilj Kurtija je da isposluje nove izbore tokom jula i avgusta kada veliki broj Kosovaca koji živi i radi u inostranstvu dolazi na Kosovo. Kurti uživa mnogo veću popularnost u dijaspori i sa presudom Tačiju, bez obzira na njen predznak, računa da može da ostvari još ubedljiviju pobjedu.

Na međunarodnom planu presuda Tačiju, pogotovo ako bude okrivljujuća, učvrstiće još više članice EU – Španiju, Rumuniju, Grčku, Slovačku i Kipar – da ostanu na svojim pozicijama i da ostave ad akta do daljeg priznavanje Kosova, a to znači da će Priština ostati u limbu na neodređeni rok, 18 godina nakon proglašene nezavisnosti. **N**

# PLAN ZA DAN POSLE?

## Tramp nije imao plan ni za dan pre

Blokada Ormuskog tesnaca u potpunosti je pokazala slabost – skoro pa krah – američke strategije u ratu sa Iranom. „Saveznici“ koje je Tramp doskora otvoreno vređao zasad se drže po strani i ne pristaju da pošalju trupe za „oslobođenje“ moreuza. Iranske vođe stradaju jedan po jedan, ali zasad se ne čini da je to dovoljno

Piše Marko Tica

**R**at Amerike i Izraela sa Iranom polako ulazi u svoju treću nedelju, a uprkos uveravanjima koja su isprva mogla da se čuju od zvaničnika Trampove administracije, kraj se još ne nazire. Američki predsednik se po svemu sudeći prilično „zaglibio“ na Bliskom istoku, iako je jedna od glavnih tačaka njegove predizborne kampanje upravo bilo obećanje da američka vojska dok god je on na vlasti neće učestvovati u besmislenim ratovima poput onih koje su vodili njegovi prethodnici.

Tramp je, uprkos tom obećanju – i, kako se ovih dana otkriva, uprkos stavovima nekih od svojih najbližih saradnika – odlučio da udovolji premijeru Izraela Benjaminu Netanjahuu i ponovo pokrene napade na islamski režim u Teheranu.

Spočetka je izgledalo kao da sve ide po planu: već prve noći, smaknut je vrhovni vođa Ali Hamnej, a u početnim danima rata stradao je veliki broj visokih iranskih vojnih zvaničnika. Čak je i novi lider Irana, Modžtaba Hamnej, ranjen u udarima, a 17. marta izraelska vojska (IDF) saopštila je da je u napadima na Teheran ubijen Ali Laridžani, sekretar Vrhovnog saveta za nacionalnu bezbednost Irana. Pored Laridžanija, u vazдушnim udarima u noći ponedeljak na utorak, ubijeni su komandant i zamenik komandanta milicije Basidž Iranske revolucionarne garde, Golamreza Sulejmani i Sajed Kariši.

Smrt visokih zvanič-

nika Irana, i jasno slabljenje vatrene moći, tj. svakodnevno smanjenje broja lansiranih raketa i dronova Irana – o čemu je još prošle sedmice u Nedeljniku pisao Aleksandar Radić – na prvi po-

**Sve ovo podseća na legendarnu metaforu Kolina Pauela, bivšeg američkog državnog sekretara, o „Pottery Barn“. Pael je te 2002. upozorio predsednika Džordža V. Buša da će, ukoliko krene u rat protiv Avganistana, njegova administracija morati sama da se izbori sa posledicama. „Ako nešto slomiš u prodavnici, ti ga plaćaš“, naveo je Pael**

gled mogli bi da idu u prilog tvrdnjama američkih zvaničnika da je Iran na ivici sloma.

A ipak, Iran nije pobeđen, a režim u Teheranu, makar zvanično, odbacuje sve navode da se vode neki pregovori u tajnosti i poručuje da će izdržati. Naravno, oni imaju i keca u rukavu: blokadu Ormuza koja je već prouzrokovala drastičan rast cena nafte. Iz straha od iranske odmazde, i Katar je zatvorio svoja postrojenja za proizvodnju gasa.

Kao odgovor na blokadu moreuza, Međunarodna agencija za energetiku (IEA) donela je odluku o aktiviranju, do sada najvećih, strateških rezervi nafte, koje bi do kraja marta trebalo da plasiraju više od 400 miliona barela na tržišta Azije, Evrope, Okeanije i Amerike.

### DEBAKL U ORMUZU

**Blokada Ormuza u potpunosti je pokazala** slabost – skoro pa krah – američke strategije u ratu sa Iranom.

Cela situacija započela je – pokazace se kardinalno lošom – procenom sekretara za energetiku Bele kuće Krisa Rajta sredinom februara.

Rajt je tada tvrdio da ne očekuje da bi sukob sa Iranom mogao da izazove kaos na tržištu nafte. On je svoju prognozu bazirao na iskustvu prethodne američke operacije, Dvanaestodnevno rata,

kada je Iran reagovao isključivo napadima na Izrael. Tada su zemlje Persijskog zaliva bile izuzete od osvetnič-





kih udara Teherana, a o blokadi Ormuza se nije ni govorilo. Savetnici Donalda Trampa verovali su da znaju koje sve adute Iran drži u ruci i da će reakcija biti mlaka. Ta oholost koštala je SAD trenutne krize. Čim je Teheran proglasio ovaj rat borbom za preživljavanje islamske države pred udruženom „imperijalističko-cionističkom“ pretnjom, prognoza Krisa Rajta pala je u vodu.

Umesto blagog podrhtavanja tržišta, svet se suočio sa naglim skokom cena nafte na iznad 100 dolara po barelu. A nijedno rešenje nije bilo dovoljno dobro.

Prvobitno je Tramp sugerisao da bi američka mornarica mogla da prati tankere i tako obezbedi garanciju. Ta ideja je dugo visila u vazduhu, a Tramp je u međuvremenu apelovao na lidere EU i zemalja NATO-a da se pridruže tom naporu, jer, eto, i njihove zemlje pogađa ovaj udar na snabdevanje.

Upravo je nesrećni Kris Rajt, dok je još trajala mrtva tišina na diplomatskim vezama povodom Trampovog predloga, objavio pa brzo obrisao objavu sa društvenih mreža u kojoj se tvrdilo da su američki ratni brodovi uspešno ispratili jedan naftni tanker kroz prolaz. Ta lažna vest, po svemu sudeći, nije bila slučajna greška u komunikaciji, već pokušaj da se veštački umire berze u trenutku kada flota naftnih tankera stoji usidrena nadomak Ormuza.

Kako su dani prolazili, tako je postajalo sve jasnije da je Trampova administracija u ovaj rat ušla bez jasnog plana za obezbeđivanje tesnaca. Senator Kri-

stofer Marfi je nakon brifinga iza zatvorenih vrata prošle nedelje izjavio da Bela kuća nema plan kako da reši ovu krizu.

„Bela kuća nema plan i ne zna kako da bezbedno ponovo otvori moreuz“, rekao je senator Marfi novinarima nakon sastanka.

Predsednik Tramp je pokušao da problem reši tako što će pozvati posade tankera da „stisnu petlju“ i zaplove kroz prolaz. Ni takva retorika, očekivano, nije urodila plodom.

#### „PIŠITE POZITIVNO“

Još jedan u nizu dokaza slabog razumevanja trenutne američke administracije prema situaciji u Iranu došao je dosta ranije, u vreme neposredno pred izbor novog vrhovnog vođe Modžtabe Hamneja. Dok je skupština verskih velikodostojnika u gradu Komu većala oko kandidata, Tramp je poručio da želi da bude konsultovan u vezi sa izborom novog vođe. Očekivano, Irancima to nije palo na pamet, a prva poruka Modžtabe Hamneja – kojeg je Tramp unapred odbacio kao mogućeg kandidata – iz bolnice bila je da od kapitulacije nema ništa, a da poluga moći u vidu zatvaranja Ormuskog moreuza za plovidbu tankera SAD, Izraela i njihovih saveznika mora biti i biće iskorišćena u potpunosti.

Modžtaba je poručio da će nastaviti osvetnički pohod zarad osvete za „krv mučenika“, prevashodno svog oca Alija Hamneja, ali i svih drugih Iranaca stradalih u napadima.

**Smrt visokih zvaničnika Irana, i jasno slabljenje vatrene moći, tj. svakodnevno smanjenje broja lansiranih raketa i dronova Irana, na prvi pogled mogli bi da idu u prilog tvrdnjama američkih zvaničnika da je Iran na ivici sloma. A ipak, Iran nije pobeđen, a režim u Teheranu, makar zvanično, odbacuje sve navode da se vode neki pregovori**

Vojni zvaničnici Irana smanjili su broj lansiranih balističkih raketa srednjeg i malog dometa, da bi potom najavili upotrebu težih raketa, sa bojivim glavama težine ne manje od jedne tone. Tako su tokom proteklog vikenda iz Irana na Izrael lansirani projektili tipa „Emad“ sa dometom do 1.700 kilometara, kao i rakete „Ghadr“ i „Khorramshahr“ sa dometom do 2.000 kilometara. Tako je, makar, tvrdila iranska novinska agencija Tasnim, inače povezana sa Revolucionarnom gardom.

Paralelno sa tim, sekretar odbrane (ili rata po Trampovoj novoj nomenklaturi) Bele kuće Pit Hegset tvrdio je da je iranska vojska „desetkovana“, da je vazduhoplovstvo uništeno, da se lideri poput „pacova“ kriju pod zemljom, a da svetski mediji – a posebno američki mediji koji ne podržavaju administraciju – namerno pokušavaju da umanje uspešnost vojne operacije protiv Irana.



**Cela situacija započela je - pokazaće se kardinalno lošom - procenom sekretara za energetiku Bele kuće Krisa Rajta sredinom februara**

Na konferenciji za štampu prošlog petka, Hegset je, zvuči li poznato, oštro kritikovao kako mediji pišu o ovom ratu i drznuo se da predloži urednicima mnogo pozitivniji ugao. Sa naslovima poput „Iran sve očajniji“. A onda se, usred samohvalisanja o dominaciji na bojištu, Hegsetu omaklo priznanje da je Ormuzki tesnac blokirani i da „eskort operacija“ nije ni počela. A kad će – ne zna se. Naravno, odmah nakon toga pokušao je da odbaci kritike o nepripremljenosti SAD za blokadu moreuza, tvrdeći da je prolaz otvoren za tranzit ukoliko Iran prestane da puca na brodove (!!).

Iran pak nije prestao da puca na brodove i počeo je da postavlja pomorske mine u moreuz, a to je stvorilo posebnu vrstu problema. NATO, a posebno SAD, decenijama su zanemarivali protivmorska dejstva. Recimo, ni Velika Britanija prvi put u nekoliko decenija nema nijedan operativan minolovac u regionu jer je „HMS Milton“ na održavanju, a SAD se nalaze u procesu povlačenja svoje specijalizovane klase minolovaca sa drvenim trupovima dizajniranim da ne privlače magnetizovane morske mine. Umesto toga, Britanska mornarica planira upotrebu novih pomorskih dronova, ali bivši britanski mornarički oficir Tom Šarp je u razgovoru za BBC upozorio da ova tehnologija tek treba da bude testirana u borbi i da će tek u narednih nekoliko nedelja saznati da li to funkcioniše.

U istom razgovoru, general Nik Karter,

bivši načelnik britanskog štaba odbrane, rekao je da je 1991. godine tokom Zalivskog rata bio potreban pedeset jedan dan da se očiste mine kod Kuvajta, kritikujući činjenicu da „nijedna mornarica nije investirala u ovo u meri u kojoj je trebalo, a najmanje Amerikanci“.

**BERLINSKI UDAR**

**Najdublja pukotina u strategiji Donalda Trampa** pojavila se u sedištu Evropske unije. Ministri spoljnih poslova 27 zemalja članica okupili su se u ponedjeljak u Briselu na maratonskim razgovorima koji su trajali satima iza zatvorenih vrata. Tema je bila Trampov direktan zahtev da Evropa preuzme teret osiguravanja bezbednog prolaska kroz Ormuz.

Trampu je stigao neočekivano oštar i još neočekivanije jedinstven odgovor. Šefica diplomatije EU Kaja Kalas otvoreno je rekla da „ovo nije evropski rat“. Nemački kancelar Fridrih Merc, kojem je na samom početku sukoba zamerno podilaženje Donaldu Trampu u Beloj kući, bio je još jasniji: Evropa, pa tako ni Nemačka, nije pitana kada će i kako početi ovaj rat, pa ne vidi – makar zasad – ni potrebu da se u njega uključi.

Nemački ministar odbrane Boris Pistorijus upitao je Trampa „šta očekuje od šačice evropskih fregata“ što moćna američka flota već ne može da uradi.

Pistorijus je naveo da je glavna obaveza Nemačke odbrana NATO teritorije.

„Nismo mi započeli ovaj rat“, zaključio je Pistorijus.

Sve je to podsetilo na legendarnu metaforu Kolina Pauela, bivšeg američkog državnog sekretara, o „Pottery Barn“. Pael je te 2002. upozorio predsednika Džordža V. Buša da će, ukoliko krene u rat protiv Avganistana, njegova administracija morati sama da se izbori sa posledicama. „Ako nešto slomiš u prodavnici, ti ga plaćaš“, naveo je Pael.

Tramp je zatim pokušao da upotrebi svoj najjači adut, opstanak NATO-a. Njegova izjava za američki *Fajnenšel tajms* da će neuspeh u Ormuzu biti „veoma loš za budućnost NATO-a“, shvaćena je kao pretnja. U utorak po podne po našem vremenu, Tramp je ponovio pretnje – uz poneku uvredu – NATO-u, i na trenutke je izgledao kao dete koje se duri jer niko neće s njim da se igra.

Već pre toga su ga Britanci dočekali na kroše: general Karter podsetio je na suštinu saveza odnosno da je NATO stvoren kao odbrambena alijansa. Istakao je da Tramp pokušava da postavi presedan: da jedan saveznik može po sopstvenom nahođenju krenuti u rat, a zatim i da moralno i(li) politički obaveže ostale članice NATO-a da ga prate u ponor.

Američki ambasador pri NATO-u Metju Vitaker pokušao je da igra na kartu ekonomskog interesa, podsetivši Evropljane da oni uvoze naftu iz Zaliva i da je bezbednost moreuza u njihovom direktnom interesu. **N**

SVAKA STVAR  
IMA PRIČU.

PITANJE JE IMA LI I CENU?



PRIJAVITE SE NA [NOVA.RS/KESILITRES](https://nova.rs/kesilitres)



0698433766





# 400 kilometara straha, pretnje i politike

U susjedstvu se nabavka novih kineskih sredstava, podvešenih pod krilo ruskog MiG-29SM iz batajničke 101. lovačke avijacijske eskadrile, vidi kao pretnja, ali u realnosti ne postoji nijedna indicija da se VS vidi kao potencijalni nosilac agresivnog delovanja. Kako zamisliti i simbolični prikaz sile u potpunom okruženju NATO-a i zašto bi se to desilo?

Piše Aleksandar Radić

**K**ineska raketa CM-400 dometa i do 400 km podvešena pod krilo ruskog MiG-29SM iz batajničke 101. lovačke avijacijske eskadrile promenila je balans moći na Balkanu. Niko oko Srbije, unutar dometa CM-400, nema sredstvo koje može efikasno da zaustavi tu raketu i zato je ona sada oslonac strateškog odvratanja. Podrazumeva se da ako neka zemlja poseduje ofanzivno sredstvo koje može da sa visokom verovatnoćom uništi vitalno važne mete na velikoj udaljenosti morate da računate da će cena preduzimanja nekog akta sile prema njoj biti previsoka.

Unosan objekat dejstva može da bude radarski sistem, komandno mesto, baza sa udarnim avionima. Ako se postupa u skladu sa izraelskim primerom, onda raketa bi išla na adresu nosioca vrhovnog komandovanja ili lica sa vrha hijerarhijske piramide oružane sile i sistema bezbednosti. Naravno, pišemo o pretpostavkama na koje mora računati ona sila

koja potencijalno može da predstavlja pretnju Srbiji. Da ukažemo na to da se radi o samo teoretskom pristupu, a ne o konkretizovanoj državi ili savezu država.

Efikasno sredstvo odvratanja podrazumeva da zemlja (ili savez) koja potencijalno ima agresivne namere nema protivsredstva. Prvi adut CM-400 je velika brzina leta koja višestruko premašuje brzinu zvuka. Tačan podatak nije poznat jer sve što se zna o tom projektilu je mršavo i podložno preispitivanju. Navodno brzina u završnom delu trajektorije iznosi od 4,8 do 5 M. Sa tim brzinama raketa se svrstava u klasu hipersoničnih. Prema definiciji tog pojma potrebno je da projektil leti brzinom

**Kritički stav za kineski CM-400 i srodni ruski „kindžal“ je da te rakete možda nisu brze koliko se tvrdi ili navodi u katalozima jer koriste samo raketni motor**

oko 5 maha ili brže. Kritički stav za kineski CM-400 i srodni ruski „kindžal“ je da te rakete možda nisu brze koliko se tvrdi ili navodi u katalozima jer koriste samo raketni motor. Novi sistemi održavaju brzinu pomoću skramdžet motora koji traže ubrzanje od 5 M. Vazduh na velikim visinama sabija se u komori, meša sa kerozinom u komori za šagorevanje i pruža potrebni potisak. Čak i sa rezervom prema brzini CM-400 u Ukrajini se pokazalo da „kindžale“ može da sruši američki sistem PVO „patriot“, ali da je verovatnoća uništenja niska.

Zato CM-400 sada „radi posao“ jer niko oko Srbije, unutar dometa CM-400, nema sredstvo koje može garantovano oboriti tu raketu. Svesno smo preskočili Rumuniju koja ima sistem „patriot“ i na čijoj se teritoriji nalazi američka antiraketna jedinica, ali računamo se na to da naš istočni sused i dalje ima dva prijatelja kako kaže stara izreka – Crno more i Srbe.

Osim strateškog odvratanja rake-

ta CM-400 ako pretil direktan rizik od rata mođe da se prepozna kao sredstvo za strateški pristup koji se u NATO terminima naziva A2/AD (anti-access/area denial) – u osnovi podrazumeva se da jedna strana ima efikasna sredstva velikog dometa koja ne dozvoljavaju protivničkoj strani da uvede svoje jedinice u neki prostor (anti-access) i da ako se to desi presudno utiče na manevar (area denial). U osnovi kao i strateško odvrćanje i A2/AD za zemlje formata Srbije je striktno odbrambeni pogled jer se nastoji da se predupredi konfrontacija porukom da agresorska strana mora da računa na to da postoje sredstva za zauzavljanje prodora.

**Sada Vojska Srbije (VS) ima nekoliko sredstava koja se mogu svrstati među ona koja su od koristi za A2/AD.** U prvom redu to su kineske rakete koje su povod za ovaj članak jer CM-400 dostiže najdalje. Jedno novo sredstvo za MiG-29SM takođe kineskog porekla promaklo je u senci glavne teme – to su planirajuće avijacijske bombe FT-6 mase 250 kg dometa do 78 km.

Artiljerija VS ima svoj adut – višecvni lanser raketa PULS, izraelski proizvod koji pokriva domet do 300 km sa raketom „predator houk“ i do 150 km sa raketom „ekstra“.

Ruska stručna literatura kao važan element A2/AD vidi mere koje treba da obezvrede ključne tehnološke prednosti visokotehnoloških armija kao što su precizno vođeni projektili, sofisticirana sredstva u obaveštajnoj i izviđačkoj delatnosti i automatizovani sistem rukovođenja i komandovanja. U toj oblasti vidi se kao važno ometati elektronske sisteme i za tu namenu uložili su puno u razvoj sistema za elektronsko ratovanje. Prema informacijama koje su iscurile preko ruskih hakera iz Rusije za VS doturena je jedna stanica 1L269E „krasuha-2“ za ometanje radara uključujući leteće radarske osmatračke stanice (AWACS) na udaljenostima do 400 km. Na listi novina u VS su navodno i tri stanice 1RL257 „krasuha-4“ koje se koriste za ometanje izviđačkih sistema protivnika od satelita, preko platformi koje lete na velikim visinama i radara na površinskim položajima na maksimalnoj udaljenosti do 400 km. Sistem za elektronsko ratovanje „moskva-1“ čine stanice 1L265E za pasivno otkrivanje i pre-



**Niko oko Srbije, unutar dometa CM-400, nema sredstvo koje može garantovano oboriti tu raketu. Svesno smo preskočili Rumuniju koja ima sistem „patriot“ i na čijoj se teritoriji nalazi američka antiraketna jedinica, ali računa se na to da naš istočni sused i dalje ima dva prijatelja**

poznavanje izvora elektromagnetnog zračenja u vazдушnom prostoru i 1L266E za ometanje vodenog naoružanja uključujući krstareće rakete i dalekometne raketne sisteme vazduh–zemlja. Deklarisani domet u pasivnom radu je do 400 km kao i za ostala nova ruska sredstva za EI i PED. Prema dokumentima ruskih hakera VS ima tri stanice 1L265E i dve 1L266E.

**Sistem „moskva-1“ prosleđuje podatke potrebne za navođenje lovačke avijacije i za dejstvo raketnih sistema PVO koji treba da pokriju važne zone strateške važnosti (Rusi ističu kao prioritete komandna mesta, sisteme PVO velikog dometa i važne industrijske i administrativno-političke objekte).** Poslednji sloj odbrane su sistemi PVO kineski FK-3 zone uništenja po daljini od 5 km do 100 km i visini od 50 m do 27 km. Zatim poslednja-poslednja odbrana od protivničkih sredstava vazduh–zemlja je ruski raketno–artiljerijski „panceir-S1E“

koji štiti na udaljenostima do 18 km i kineski raketni sistem HQ-17AE zone uništenja do 15 km.

Kada podvučemo liniju u nabranjanju novina u VS, u osnovi primarni elementi A2/AD su avijacijske borbene platforme MiG-29SM i na zemlji višecvni lanseri PULS, a sredstva elektronskog ratovanja i PVO su tu da pruže zaštitu i obeshrabre protivnika jer će garantovati za onog ko nasrne visok nivo gubitaka. Podsetimo se 1999. godine u uslovima potpune tehnološke prednosti NATO nije imao nijednog poginulog u borbi i oborena su samo dva borbena aviona.

U tom kontekstu posebnu važnost CM-400 pridajemo strateškom odvrćanju i A2/AD. U susedstvu se nabavka novih kineskih sredstava vidi kao pretnja, ali u realnosti ne postoji nijedna indicija da se VS vidi kao potencijalni nosilac agresivnog delovanja. Kako zamisliti i simbolični prikaz sile u potpunom okruženju NATO-a i zašto bi se to desilo? Dobro, ima primera da su vlasti pritisnute nezadovoljstvom masa nametnule rat kao sredstvo za postizanje nacionalnog jedinstva. Na primeru Srbije to bi bila politička fantastika jer je vlast godinama radila na tome da podeli narod na dva dela – na onaj svoj narod i one koji nisu njihovi i na koje se ne računa. Lica koja su otela državu najveći deo mladih, osnovni ljudski resurs armije, nazivaju „ustašama“ i vide kao nosioce pokušaja stranog faktora da promeni režim. Ne mislite valjda da se

može formirati čaci-armija. Nikako, ali dolazimo do pomisli da raketa dometa 400 km možda ima unutrašnjopolitičku poruku koja glasi da je vlast toliko jaka da se i svi oko nas pribojavaju njene moći. Ona četvrtina populacije Srbije koja veruje vlastima ovih dana uživa u komentarima u prvom redu sa hrvatske strane. Duše tih ljudi su pune jer oni cene da sve što se dešava u Srbiji je ionako posledica rada stranih službi (prema jednu godinu starom istraživanju Instituta društvenih nauka preko 90% pristalica Vučićevog režima misli baš tako).

Zbog širine analize potražićemo i neku svrhu raketa koje dobace 400 km koja nije dnevopolitička. Zamislite duboku krizu poverenja dve susedne države na Balkanu. Zanemarite NATO, na primer zamislite da su eskalirali loši odnosi na severoistočnom zidu saveza sa Belorusima i Rusima oko koridora Suvalki duž granice Poljske i Litvanije. Kina koncentriše pomorsko-desantne jedinice na obali i preta da će jednom zasvagda učiniti državu jedinstvenom. Na Balkan više niko ne gleda jer nalazi se pokriven senkom velikih kriza. U teškim vremenima za međunarodne odnose lokalne vođe suočene su sa domaćim „faktorom“, narodom koji želi promene. Izlaz vide u starom političkom prevarantskom modelu prebacivanja fokusa pažnje na strani faktor i pokreću mali rat.

**Zadatak da izvedu prvi udar dobili su piloti 101. eskadrile i sa batajničkih pista poleteli su MiG-29SM. U prvom udaru poslali su rakete velikog dometa na skellet hrvatskog sistema vazdušnog osmatranja i javljanja – OC Podvornica južno od aerodroma Pleso gde je podzemna infrastruktura izrađena za vremena JNA i stacionarne radarske položaje na planinama Sljeme i Papuk i Borincima kod Vukovara. Radari FPS-117 su američkog porekla, deklarisanog dometa od 370 do 460 km, ali njihova antena sa aktivnim elektronskim skeniranjem ne može da uhvati raketu koja dolazi sa velikih visina brzinom pet puta većom od brzine zvuka i skoro okomito pogada cilj.**

Višenamenski borbeni avioni „rafal“ smešteni su na Plesu u klimatizovane tamno-sive hangare koji su izloženi prvom iznenadnom udaru. U dežurstvu u sistemu PVO su dva aviona – u Hrvatskoj se to zove „dvojac“, a u Srbiji „para“

(rusizam uveden sa MiG-ovima početkom 1960-ih godina). Sa CM-400 i LT-6 i sa raketama sa lansera PULS glavna hrvatske odbrane može se eliminisati u početnoj fazi rata. Možda baš ovako na aktuelne prilike gleda Glavni stožer HV. Pišemo samo možda, ali političari su nervozni i u raketama CM-400 vide direktan izazov.

**Sve se svodi samo na odnose Srba i Hrvata, kao i uvek. Kao primer citiramo predsednika Zorana Milanovića koji je prvo nervozno istakao da ministar odbrane Ivan Anušić navodno mesecima nije obavestio svog predsednika vlade i „stranačkog komandanta“ Andreja Plenkovića „da Srbija ima određenu vrstu oružja, što je jako važno“ jer bi Hr-**

**Hrvatska nema protiv sredstva jer njena PVO ima potpuno zastarelu tehniku nasledenu od JNA - trocevna protivavionska oruđa BOV-3 kalibra 20 mm i raketni sistem „strela-10M“. Nabavili su nešto lakih prenosnih raketnih sistema PVO „mistralski 3“ zone uništenja preko 6 km koji poseduje i VS. Sada se zna šta su prioriteta i ne treba to Milanović da kaže. Nećete se iznenaditi ako Hrvatska hitno otvori pregovore za nabavku nekog sistema PVO većeg dometa**

vatska prilagodila orijentaciju u nabavkama i uzeli bi „protivraketni sustav, protivzračnu obranu“. Milanović narudžbinu tenkova vidi kao potez koji vlast čini „pravim krkanima“.

Čini nam se da su u Hrvatskoj u stvari doživeli iznenađenje kada su u ponedjeljak 9. marta saznali da postoje neke nove rakete kod Srba i garantovano su pretraživali internet da vide šta su to te CM-400.

Nisu puno saznali jer se o strateškom adutu VS malo zna.

Od 2012. godine kada su Kinezi na jednoj avijacijskoj izlozi pokazali maketu na kojoj piše CM-400, u stručnoj literaturi pisalo se da je namenjena primarno za protivbrodska dejstva i da ima domet od 100 do 240 km i veliku brzinu i do 5 M. Posle lansiranja vodi se po-

moću inercijalnog navigacijskog sistema i globalnim satelitskim sistemom do završne faze kada se cilj završuje pomoću senzora u glavi – na primer infracrvenog ili TV. Zato može da se gađa pokretni cilj. Takva raketa može da pogodi nosač aviona. Amerikanci su se zabrinuli jer je to još jedno u nizu sredstava koje Kina pravi kao pretnju njihovoj pomorskoj premoći na Pacifiku.

Kinezi su izvezli CM-400 samo u Pakistan, i to sa glavnim motivom da naruše poziciju Indije kao svog konkurenta u bici za moć. U kratkom oružanom konfliktu prošle godine Pakistanci su navodno sa CM-400CKM tukli površinske mete i uništili su radarski sistem iz sastava divizionara raketnog sistema PVO S-400, navodno sa 400 kilometara!

Predsednik Vučić je rekao da se radi o dometu 400 km pa nećemo valjda sada to proveravati.

**Hrvatska nema protiv sredstva jer njena PVO ima potpuno zastarelu tehniku nasledenu od JNA - trocevna protivavionska oruđa BOV-3 kalibra 20 mm i raketni sistem „strela-10M“. Nabavili su nešto lakih prenosnih raketnih sistema PVO „mistralski 3“ zone uništenja preko 6 km koji poseduje i VS. Sada se zna šta su prioriteta i ne treba to Milanović da kaže. Nećete se iznenaditi ako Hrvatska hitno otvori pregovore za nabavku nekog sistema PVO većeg dometa. Balkanska pravila – kada su u 101. eskadrili od 2018. godine poleteli MiG-29 sa produženim resursima u hrvatskoj avijaciji imali su prestarele MiG-21 i ubrzali su nabavku zamene. U međuvremenu 2020. godine pokrenuti su radovi na modernizaciji 11 jednoseda MiG-29 na standard „SM“ i u okviru tog paketa bile su rakete vazduh-vazduh R-27ER1 dometa preko 100 km i RVV-AE dometa 80 km.**

Za proboj protivničkog sistema PVO uvedene su protivradarske rakete H-31P koje se lansiraju sa minimalno 15 km i maksimalno 110 km. Usavršeni avioni dobili su „pametna“ sredstva vazduh-zemlja TV vođene rakete H-29TE dometa do 30 km mase 690 kg i vođene bombe sa TV sistemom i korelacionim algoritmom korekcije – fugasno-probojna KAB-500Kr mase 520 kg i termobarlična KAB-500-OD mase 370 kg. Za elektronsko ometanje nabavljen je sistem MSP-418K za zaštitu od sistema PVO i raketa vazduh-vazduh.



Hrvati su novembra 2021. godine naručili 12 polovnih „rafala“, Srbi avgusta 2024. godine 12 novih istih tih „rafala“.

Borbena vrednost tih aviona zavisi od naoružanja koje će dobiti pod krilima. Prvi izbor za obe strane su vođeni projektili AASM koji navodno postižu doomet od 70 km. Kuriozum je da su Francuzi u ratu protiv Gadafijeve Libije 24. marta 2011. godine uvideli šta može AASM kada su sa „rafala“ pogodili jedan školski „galeb-2AE“ na pisti u bazi Misurata. Taj aviončić izrađen u Mostaru razorili su bombom od 250 kg – čist primer tzv. overhita.

Hrvatska računa na AASM, a Srbija već ima projektil FT-6 u istoj klasi i ne mora da čeka par godina na prijem „rafala“. Možda će naredni hrvatski potez da bude narudžbina krstarećih raketa za „rafal“ modela „storm šedou“ kako se zove kod Britanaca odnosno SCALP-EG kod Francuza. Dvoimena raketa u odnosu na CM-400 nije ekvivalent jer je njena brzina 0,8-0,95 M, znači podzvučna.

Osim kineske CM-400 jedina raketa vazduh-zemlja brža od 5 maha koja je sada u naoružanju neke od avijacija je ruski „kindžal“. Platforma naoružana tim sistemom je MiG-31I, dvomotorni lovac-presretač koji može da ponese poveliku raketu mase oko dve tone na centralnom nosaču. Avion se penje do visine od 12 do 15 hiljada metara, ubrzava i lansira „kindžal“ koji raketni motori podižu dalje u stratosferu, u prostor razređenog vazduha koji seče raketa konusnog nosa. Pred-

**Ne mislite valjda da se može formirati čaci-armija. Nikako, ali dolazimo do pomisli da raketa dometa 400 km možda ima unutrašnjopolitičku poruku koja glasi da je vlast toliko jaka da se i svi oko nas pribojavaju njene moći. Ona četvrtina populacije Srbije koja veruje vlastima ovih dana uživa u komentarima u prvom redu sa hrvatske strane**

sednik Vladimir Putin voli da se pohvali da se razume u naoružanje i on je izvor podatka da „kindžal“ leti brzinom od preko 10 maha i da manevriše tokom čitave putanje i zaključak je da je takvo tehnološko čudo u prednosti u odnosu na svaki sistem PVO. Kada armija nešto ima, onda i koristi. Molimo vas, ostavite po strani priče o tome kako Rusi nisu iskoristili neke najmoćnije sisteme koje su odlučiti sakriti do pravog trenutka koji tek treba da dođe. Prvi „kindžal“ lansirali su marta 2022. godine.

Nisu se razbacivali tim raketama i one se koriste kada se proceni da se mora uništiti nešto u zonama koje pokrivaju baterije „patriota“. Tim sistemom jedan „kindžal“ oboren je 4. maja 2023. godine i pažljivo su pregledani ostaci. Za početak analizom rada baterije PVO ustanovljeno je da su pogodak postigli u trenutku kada je ruska raketa bila u završnom delu putanje pri brzini od 1.240 m/s, orijentaciono 3 maha.

Amerikanci kasne u domenu brzih raketa. Shvatili su to i sada žure, pokušavaju da nadoknade gubitak i da uvedu u naoružanje avijacije nešto što leti brže do 5 maha. Razvoj sličnih raketa sada je u toku u Francuskoj koja želi da oko 2035. godine ima sistem za strateško odvracanje ASN4G – krstareću raketu sa nuklearnom glavom koju će lansirati „rafal“.

Ništa nije kao nuklearna pretnja, ali ako nemate priliku da posedujete takva sredstva pokušavate da se snadete i vidite šta može da predstavlja oslonac. Defanzivni pristup pokazao se efikasnim samo na nekoliko primera država sa totalnom odbranom koje su imale i neke posebne povoljne okolnosti u političkom domenu. Izlizani slučaj predstavlja švajcarska narodna armija jer ne bi bila od koristi da nije niza faktora koji tu državu dovode u poziciju priznate neutralnosti od strane suseda.

Primer Srbije nije nalik jer vojna neutralnost kod nas je fraza izmišljena u Koštuničino doba da bi se pravili ljudi i naivni, a sada služi samo za to da se narod teši da nismo u NATO-u. Aktuelni režim pobrinuo se da od 2012. godine puni um odanih glasača bombardovanjem vestima koje su podizale proruski sentiment i bezbroj puta ponovljeno je da je i ruska puška i ruska raketa nešto najbolje što postoji i da će ruska čizma svuda marširati. Sada su glavna sredstva kineska i izraelska, ali nema veze, bitno je da se postiže veliki domet i da susedi zbog toga vrište i da narod zna da je ovo „najjača vlast“.. **N**

EKSKLUZIVNO

# MIHAEL MARTENS VS. MILJENKO JERGOVIĆ

Razgovor najvećeg poznavaoца Balkana među evropskim novinarima i jednog od najvećih pisaca s ovih prostora

## Kad bih bio Srbin iz Sarajeva

Tolerancije, suživota i multikulturalnosti nije više bilo kada su se pripadnici svejedno koje većine počeli hvaliti time kao vlastitom vrlinom, ispričao je Miljenko Jergović u razgovoru povodom dobijanja Lajpciške književne nagrade, jedne od najuglednijih u svetu literature

Piše Mihael Martens

**ČOVJEK ČIM  
NEGDJE POSTANE  
DOMAĆI GUBI MOĆ  
DA SA STRANE  
PROMATRA SVIJET**

**MENE ZANIMAJU  
ONI KOJI SU  
BILI DOVOLJNO  
PLEMENITI DA  
NE POSTANU  
ZLOČINCI. MENE  
ZANIMAJU ONI  
OFICIRI JNA  
KOJI NISU BILI  
SPOSOBNI DA  
UBIJAJU LJUDE,  
PALE SELA  
I RAZARAJU  
GRADOVE**

**ZANIMLJIVO  
JE I JEZOVITO  
PROMATRATI KAKO  
SE UBIJANJE GAZE  
ODRAŽAVALO  
NA NAŠE LJUDE I  
ZEMLJE**

**M**oglo bi se reći, ne bez blage gorčine, da povoda za intervju sa Miljenkom Jergovićem ima doslovno svake nedelje. Bilo da je nešto rekao, ili je nešto napisao (kao u ovom broju Nedeljnika, u sjajnom tekstu o kolegi Borisu Dežuloviću), ili je nešto napisano o njemu, književnik rođen u Bosni i Hercegovini koji živi u Hrvatskoj a najradije je čitan u Srbiji, uvek je tema – ili otvara teme.

Ovog puta, ipak, povod je vrlo konkretan: Jergoviću je ove srede (dan uoči izlaska Nedeljnika) i zvanično uručena Lajpciška književna nagrada za evropsko razumevanje, jedna od najvećih nemačkih literarnih nagrada. Dobio ju je, konkretno, za zbirku priča „Trojica za Kartal: Sarajevski Marlboro remastered“. Na spisku laureata su velika imena: Svetlana Aleksijević, Imre Kertes, Ijan Keršo, Aleksandar Tišma, Slavenka Drakulić, Mirčea Kartaresku...

Jergović je dao veliki broj intervju za Nedeljnik, a redovno piše i za portal Velike priče. Ipak, ovog puta je sa njim razgovarao jedan Nemač, takođe naš saradnik, Mihael Martens. Pred vama je taj razgovor.

**Jednom ste citirali izjavu Ive Andrića, koji je značaj čovekovog mesta rođenja relativizovao rečenicom da „čovek se negde morao roditi“. Kod vas je to „negde“ bilo Sarajevo, i iako je to, naravno, biografska slučajnost i već decenijama živite u Zagrebu, ovaj grad obeležava vašu prozu kao nijedno drugo mesto.**

Da, a ne bi tako bilo da se otamo nisam odselio, i da ta selidba nije bila uvjetovana dramatikom ratnih okolnosti. Tada bih, da sam ostao u Sarajevu, vjerovatno morao da izmislim neki grad, u koji bih onda smjestio cijeli svijet. U Zagrebu nastojim zadržati status stranca. Jer to je, vjerujem, jedini način da živim očima gledam taj grad u kojem već trideset i tri godine živim. Tamo gdje niste stranac, prestajete primjećivati fasade koje vas okružuju, naslijepo se krećete po ulicama i trgovima, više jasno ne vidite ljudska lica i ne čujete tonalitete i naglaske u govoru ljudi. Čovjek čim negdje postane domaći gubi moć da sa strane promatra svijet. A bez toga književnost gubi smisao.

**U svom romanu „Crveni jaguar“, ali i u nekim pričama iz pripovedačkog zbornika „Trojica za Kartal“, opisujete Sarajevo iz perspektive srpskih stanovnika koji su tokom srpske opsade ostali u gradu. Šta vas privlači u toj perspektivi?**

Najprije, manjinska je perspektiva uvijek i u svakoj životnoj prilici zanimljivija, a vjerovatno i tačnija, od većinske perspektive. Najzanimljivije su, pak, one perspektive koje teško možemo, ili uopće ne možemo, zasnivati na vlastitim iskustvima. One na najistinitiji način govore o svijetu. Naročito u ekstremnim prilikama, u vrijeme rata ili prirodnih katastrofa, ili još bolje u vrijeme kad nestane svake ljubaznosti među ljudima i kad zavlada nekontrolirana mirnodopska mržnja. Napokon, i elementarna ljudska znatiželja, i ljudska empatija gone nas da se upitamo: a kako je onom drugom, kako on vidi sve ovo što ja gledam?

Nema empatije bez znatiželje. Iskustvo sarajevskih Srba neposredno pred rat, a onda i njihovo iskustvo u ratu, nesumnjivo je najzanimljivije, naprosto zato što je u duhovnom, emocionalnom i moralnom smislu najizazovnije. Kako je živjeti u gradu koji pod opsadom drže važi sunarodnici, često i vaši rođaci ili rođena braća? I što je teže: podnositi stalnu prijetnju vlastitog ranjavanja i smrti, ili podnositi činjenicu da vaši susjedi u vama vide sunarodnika ili brata i rođaka onih koji pucaju po gradu?

Uvjeravam vas da je mnogo teže ovo drugo. U očima tog čovjeka najautentičnija je slika grada pod opsadom. Njegov užas ničim nije popravljen i uljepšan, nije kolektiviziran, nije uobličen unutar duha zajednice, ne nalazi utjehu ni u jednom religijskom sistemu. Taj čovjek je, naprosto, savršeni osamljenik, na kojeg se sručilo sve zlo ovoga svijeta.

U Teheranu postoji mala jevrejska zajednica. Pokušajte zamisliti kako je u rano proljeće 2026. ljudima koji čine tu zajednicu. Geopolitičke strategije i političke analitičare, kao ni diktatore, one u formalno nedemokratskim, kao ni one u formalno demokratskim zemljama, takvi manjinci i pojedinci ne zanimaju. Oni su savršeno neinteresantni i sa stanovništa reklamnog marketinga i kapitalističke proizvodnje, ali njihov je pogled na svijet u temeljima književnosti.

U „Crvenom jaguaru“ kaže se da su Srbi koji su posle rata ostali u Sarajevu bili proterani od muslimanske većine, zato što toj većini više nisu bili potrebni da svetu dokazuju svoju tolerantnost.

Možda je prejaka riječ da su bili proterani. Možda bi tačnije bilo reći da su u određenom smislu postali nepoželjni, ili još tačnije da im je različitim gestama davano do znanja kako to nije njihov grad.

Netolerancija prema drugima i različitim ima različite oblike. Recimo, jedan od neugodnijih je kada se najednom kao pripadnik svejedno koje i kakve manjine zateknete među pripadnicima većine koja se glasno hvali tolerancijom prema vama. Kada vam se takvo što dogodi u gradu u kojem ste se rodili i odrasli, i sve donedavno niste imali pojma da ste tu manjina, pred tom samohvalisavom tolerancijom biste se najradije negdje iselili. Pa se često i iseljavate.

A što se tiče sarajevske i bosanske tolerancije, suživota, multikulturalnosti, sve je to na zanimljive načine postojalo u neka davna vremena, kada ti pojmovi ni na koji način nisu bili osviješteni. Čak bih se usudio reći da je svega toga nestalo onda kada se o tome počelo govoriti kao o društvenim vrijednostima. A definitivno tolerancije, suživota i multikulturalnosti nije više bilo kada su se pripadnici svejedno koje većine počeli hvaliti time kao vlastitom vrlinom.

**Nemate nikakvu vezu s Katoličkom crkvom, ali čitajući vaše tekstove čovek može da zamisli: da je Miljenko Jergović rođen dvesta godina ranije, postao bi franjevački monah koji peče rakiju u ume da ceni loše puteve, jer tada Turci ne dolaze tako često u posetu.**

O tome sam, naravno, razmišljao. Da sam, ovakav kakav jesam, sa ovakvim karakterom, ovim interesovanjima i talentima, ali i s nedostatkom drugih talentata, rođen krajem 18. ili početkom 19. vijeka u Sarajevu, zbog specifičnih društvenih okolnosti vjerovatno bih najprije morao da budem rođen u katoličkoj trgovačkoj porodici u blizini onog mosta kod kojeg će Gavrilo Princip 1914. ubiti habzburškog nadvojvodu Franca Ferdinanda i vojvotkinju Sofiju. Jer drugih katolika tada u Sarajevu gotovo da nije ni bilo. Pošto mi nedostaje dar za raču-

## **Za hrvatske nacionaliste, za pristalice ustaša, koji sa malogradanskim, glembajevskim Zagrebom ustvari nikada nisu imali nikakve veze, Beograd je bio i ostao najdublja Azija, iznikla iz naivnih, ali ubilačkih eurocentričnih predrasuda**

nanje, porodični posao vjerovatno ne bih nastavio.

I u pravu ste: za mene vjerovatno ne bi bilo druge mogućnosti nego da, sa izvesnim talentom za slova, za priče i za fabuliranje, završim kod franjevaca. Da li bi predstavljalo problem to što ne stojim baš najbolje s vjerskom inspiracijom, kao ni s pričama koje se ne smiju pričavati, nego u njih treba vjerovati?

Zapravo ne! Redovnici, monasi, sveštenici i nosioci viših vjerskih zvanja ne moraju biti religiozni. Oni moraju vladati pričama, naracijom, legendom – onim što stadi daje unutrašnju sigurnost. A to je književnosti veoma blisko, kako iz perspektive čitanja tako i iz perspektive pisanja. Dakle, odgovor na vaše pitanje mogao bi biti potvrđan: pekao bih rakiju, povukao se u divljinu, jer je tamo sigurnije, i prepirao se s Turcima.

**A da ste pre dva veka bili rođeni u srpsko-pravoslavnoj porodici?**

I to mogu podjednako dobro da zamislím. Čak mi djeluje veoma vjerovatno. Da sam bio rođen samo nekoliko stotina koraka dalje od tog Principovog mosta, u srpskom predgrađu, onda bi to vjerovatno bilo u porodici srpskih trgovaca. Među pravoslavcima u Sarajevu tada je jedva bilo porodica koje se nisu bavile trgovinom ili nekim sitnim zanatom, tradicionalno, recimo, kao puškari ili oružari.

U takvim okolnostima imao bih većih teškoća da pronadem svoj put, pošto crkvena struktura pravoslavnih tada nije bila tako razvijena kao kod franje-

vaca. Nisam siguran da bih se snašao. Vjerovatnije je da bih za svog trgovačkog oca dovlačio karavane robe iz Carigrada, što je bio veoma opasan i težak posao. Ili bih imao mudrosti i sreće da otvorim kafanu, jer su u 19. vijeku u Sarajevu već postojale lijepe kafane. Najviše se bojim da bih bio rođen u muslimanskoj sarajevskoj porodici.

**Zašto to?**

S mojom srećom vjerovatno bih došao na svijet u gorkom siromaštvu. A kad si siromašan, tada, kao i danas, u životu nemaš izbora. Onda si nitko. Lijepo bi bilo da se rodim u begovskoj zemljoposjedničkoj porodici, s puno kršćanskih kmetova, na izmaku feudalizma. Bio bih pismen i, u okvirima epohe, i obrazovan, umio bih da budem dobar prema ljudima, da se bez velike mržnje pomirim sa razvlašćivanjem i da ipak ostanem dovoljno bogat. I na kraju, da se u to vrijeme rodim kao sarajevski Židov, moj materinji jezik bio bi judeo-espanol, ili orijentalizmima blago iskvareni stari španjolski, iz vremena Ferdinanda II Aragonskog i kraljice Izabele Kastiljske, koji su nakon zauzimanja Alhambre, opijeni mahnitim prividom moći, iz svoga ujedinjenog kraljevstva protjerali Židove iste one godine kada je Kolumbo otkrio Ameriku.

Jevrejska perspektiva Sarajeva od prije dvjesto godina, naravno, najgora je, i vjerovatno bih kao Jevrej u životu najgora prošao, pošto u Sarajevu nije bilo ni bogatih Jevreja ni jevrejskih škola. Zaista bih morao imati mnogo sreće da život ne provedem kao ogorčeni siromah kome je na kraju ionako svejedno u kojoj je vjeri rođen i kakve je prirodne talente ponio sa sobom. Ima li išta gore nego biti siromašan i imati dar za pri-povedanje?

**Franjevci srednje Bosne (ne hercegovački) najbolje su što Bosna može da ima – pravi bosanski patrioti u najboljem smislu te reči. Ili je to idealizacija?**

Naravno da je to idealizacija i nepotrebno uopćavanje. Bosanski franjevci imaju fascinantnu, sedam vijekova dugu neprekinutu tradiciju bivanja u Bosni. U vrijeme potpune nepismenosti, kada je to bila zatvorena pogranična pokrajina, preko koje su prolazili i sve pred sobom uništavali različiti osvaja-

či – najbrutalniji bio je princ Eugen Savojski, kojeg se u europskoj tradiciji vidi na drukčiji način nego u historiji Bosne – u vrijeme, dakle, u kojem nije bilo ni kontinuiteta, ni bilo kakve mogućnosti da se zabilježe prošli događaji, franjevci su bili pamćenje ove zemlje. Oni su u svojim kronikama naprosto zapisivali sve što je bilo važno.

Kasnije, u vrijeme velikih civilizacijskih preokreta, naročito od sredine 19. vijeka, mudro se pozicioniraju time što postaju garanti vjerske raznolikosti Bosne. Ali ni tokom Drugog svjetskog rata, ni tokom ratova devedesetih, a pogotovo ne danas, franjevci nisu nastupali kao zatvorena organizacija sa jasnim pravcem djelovanja. Među njima je bilo istinskih heroja, požrtvovanih i pristojnih ljudi i političkih vizionara – ali i budala najrazličitijih vrsta, pa čak i zločinaca.

Idealizacija je pogrešna, uopćavanje je pogrešno, jer se tako gube smisao i sadržaj ljudskih postignuća i proživljenih sudbina. Uopće, u javnom diskursu u Bosni i o Bosni postoji pojava da je sve ili idealno pozitivno ili idealno negativno, dok se činjenice stvarnog života uglavnom izbjegavaju, jer najčešće grubo opovrgavaju i ono idealno pozitivno i ono idealno negativno.

### **U vašim romanima često se pojavljuju bivši oficiri Jugoslovenske narodne armije, JNA. Zašto je to tako?**

Mene zanimaju oni ljudi koji su socijalizovani unutar kasarni, koji su svoj život proveli u tim kasarnama, a onda su pred svojim očima doživjeli raspad onog svijeta u koji su vjerovali. Mene zanima ju oni koji su bili dovoljno plemeniti da ne postanu zločinci. Ili koji jednostavno nisu posjedovali onu duboko odbojnu sposobnost preobražaja koja čovjeka, koji se u mirnodopsko vrijeme kretao u okvirima zakona, pretvara u ratnog zločinca.

Mene zanimaju oni oficiri JNA koji nisu bili sposobni da ubijaju ljude, pale sela i razaraju gradove, kao što me zanima i onaj meni nepoznati Jevrej in u Teheranu. Perspektiva obojice jeste najjasniji mogući pogled čovjeka iz pakla.

### **Kakva sećanja imate na svoj vojni rok u JNA?**

Petnaest mjeseci svog vojnog roka doživio sam kao teško opisivu i teško ob-

## **Vrlo je opasno sebe uveravati u to da između ideje o preseljenju palestinskih Arapa u Egipat, Jordan i Somaliju i nacističke ideje o preseljenju Židova na Madagaskar, kao i sovjetske ideje o preseljenju Jevreja u Birobidžan, postoji razlika**

jašnjivu mješavinu ludnice i zatvora. Imao sam utisak da za instituciju JNA i za ljude koji tu instituciju sačinjavaju vrijeme protiče na drugačiji način nego van kasarni.

Jedan primjer: Jugoslavija je sredinom osamdesetih – ja sam bio u vojsci 1984. i 1985. – bila politički relativno liberalna jednopartijska država, u kojoj je ta jedna partija nerazumnim omasovljenjem (krajem 1981. bilo je skoro dva milijuna i dvjesto tisuća članova, među jedva dvadeset i dva milijuna Jugoslavena) obesmislila samu sebe. Van partije, na ulicama, u kaficima, na književnim večerima, odvijao se veoma živ politički život.

U bioskopima, knjižarama i prodavnicama ploča bilo je svega onoga što je postojalo i u berlinskim ili londonskim bioskopima, knjižarama i prodavnicama ploča. Jugoslavensko pozorište tog vremena bilo je snažno političko i radikalno antipartijsko, čak antikomunističko. Mondenska kazališna tema bio je – Goli otok! Paralelno s tim, JNA je bila konzervirana u stanju iz 1948, kada je počeo sukob sa Staljinom.

Bila je izrazito neprijateljski nastrojena prema civilnom društvu, prema svim tim knjigama, pločama, filmovima i predstavama, nalazila se u nestvarnom, nikada objašnjenom ratu protiv Zapada i svih zapadnih vrijednosti.

Oficiri te armije bili su pretežno djeca iz siromašnijih porodica, gotovo bez izuzetka iz ruralnih krajeva i iz najzastalijih dijelova Jugoslavije. Odlazili su u vojne škole onako kako se ide u crkvena sjemeništa. Vojne škole bile su prva i posljednja stanica njihove kulture i

socijalizacije. Civili su za te ljude bili neprijatelji. I zaista su vjerovali u ono što su po tim svojim kasarnama propovijedali.

### **Gde ste služili vojsku?**

Vojsku sam služio u Kninu, tamo odakle će 1990. započeti zlosretna srpska pobuna u Hrvatskoj, i na Lastovu, najudaljenijem jadranskom otoku. Ispričaću vam jedno nevjerovatno, ludo iskustvo iz mog vojnog vremena na Lastovu: jednog dana, bilo je to u proljeće 1985, za cijelu kasarnu i za sva izdvojena mjesta na ostrvu proglašena je uzbuna. Na tim izdvojenim lokacijama nadzirali smo zastarjelim komunikacionim sredstvima morske granice zemlje. Sve su nas postrojili, čitavu jednu ogromnu i zbornom placu, na širokom egzercirnom i stroju otprilike dvadeset minuta čekajući da se bilo što dogodi.

Onda je iz kasarne izašao zastrašujući šef kontraobavještajne službe garnizona, ozloglašenog KOS-a, kojeg smo se plašili više nego bilo čega drugog u vojsci. Imao je niži vojni čin od naših pretpostavljenih, ali ih je kontrolirao po nekoj meni nepoznatoj obaveštajno-bezbjednosnoj formuli, tako da su ga se i oni plašili.

Bio je relativno mlad, imao plave oči, grube crte lica, poput negativca iz partizanskih filmova, i bio je Slovenac. Stao je pred stroj i održao govor čiji je sadržaj otprilike bio sljedeći: spoljašnji neprijatelji naše zemlje, moćne sile koje ovde i sada nećemo imenovati, stvorili su u svojim zločinačkim laboratorijama jednu monstruožnu biljku, koju koriste u svrhu specijalnog rata. Korijenje te biljke prodire duboko u zemlju, nagriža stijene i kamenje i razara teritoriju. Sa velikih visina, iz svojih satelita, zasali su naše ostrvo sjemenom te monstruožne biljke, s ciljem da Lastovo za kratko vrijeme potone u more, a vojska i narod se utope.

Govorio je tako deset, petnaest minuta, a onda nam je pokazao tu biljku: iz vojnog ranca izvukao je lijepu, sveže iščupanu, prilično veliku stabljiku marihuane. To je bio početak trodnevne akcije u kojoj je ostrvo pretraživano i čupani su zasadi marihuane kojih je zaista bilo gotovo na svakom čošku, jer su se rijetki omladinci na ostrvu, a možda i poneki stariji, tamo na kraju svi-

jeta, na Lastovu, bavili ilegalnom poljoprivredom.

Radili su to za sopstvene potrebe i pomalo vjerojatno i za prodaju, ali JNA je sada odlučila da tome stane na kraj. Pogledao sam, krajem oka, one koji su stajali pokraj mene, i one u redu nasuprot nas. Većina vojnika zaprepašteno je gledala u biljku, jer su zaista povjerovali u priču o eksperimentima u neprijateljskim laboratorijima i o biljkama pod čijim korijenjem tonu otoci, a tek sam kod jednog ili dvojice svojih supatnika primijetio nešto kao osmijeh, ili spuštanje pogleda prema tlu, u pokušaju da se isključe iz onog što im se upravo događa.

Tako smo lutali unaokolo i čupali marihuanu, a mnogi od nas ostali su trajno indoktrinirani jednom suludom teorijom zavjere kakva ne bi mogla proći ni u nekom humorističnom romanu o službenju vojske u JNA. Ali u stvarnosti je, eto, prolazila. To vam je, vidite, bila Jugoslavenska narodna armija. Jedna prastara pokvarena konzerva, koja je funkcionirala unutar same sebe i nije se obazirala na stvarnost, a imala je užasavajuću moć nad zajednicom.

Ako su 1985. mogli da ubijede nekoliko stotina odraslih, mentalno zdravih mladića u priču o biljci koja podriva ostrvo, onda im ni bombardovanje Dubrovnika, ni uništenje Vukovara, ni opasada Sarajeva, ni pogrom nad muškarcima iz Srebrenice neće zadavati teškoće. Preciznije rečeno: onda im ni prelazak iz marksističko-lenjinističkog i staljinističkog koda u nacionalistički kod neće zadavati teškoće.

**Govorili smo o Sarajevu, ali ni prema Zagrebu nemate jednostavan odnos. U jednoj svojoj knjizi nazivate taj grad „erigiranim Palčićem u kolu istočnoevropskih prestonica“. U knjizi to, doduše, kaže urednik nemačkog nedeljnika „Die Zeit“, ali čitajući vaše kolumne moglo bi se pomisliti da to ne misli samo jedan Jergovićev lik nego i sam Jergović.**

Žao mi je što mi u Zagrebu ne uspijeva da budem anonimn. To prepoznavanje mi smeta, sasvim svedjedno da li je obojeno negativno ili pozitivno. Zagreb je mali grad, nije mjesto na kojem bi čovjek mogao nestati u gomili. Neprijatno je kada je najvažniji i najveći grad zemlje tako sazdan. Zagreb je u proteklih sto pede-

## **Ko je uopće taj Gianni Infantino, i zašto su stvarni vlasnici svjetskog nogometa i titulari svih tih veličanstvenih fudbalskih stadiona na svijetu manijakalni kršitelji ljudskih prava, šeići u teokratskim diktaturama ili barem opskurni ruski oligarsi, koji nepouzdanu poslovne partnere časte novičokom?**

set godina svoje historije, ili otkako Hrvatska postoji ili se tek naslućuje kao jedinstvena teritorijalna cjelina, uvijek bivao provincija velikih metropola: najprije Budimpešte, potom Beča, a na kraju i Beograda.

Tragajući za sopstvenom mjerom, susretao s dva suprotna kompleksa vlastitih stanovnika. Jedni su, u pravilu oni domaći, pravi Zagrepčani, bili su opterećeni kompleksom inferiornosti u odnosu na metropole. Iz toga je nastao onaj malograđanski duh Zagreba kojim se najveći pisac moderne hrvatske književnosti, Miroslav Krleža, opsesivno bavio u svojim dramama, romanima i esejima. Njegov u nas čuveni dramski ciklus o Glembajevima ustvari prije svega govori o tom kompleksu inferiornosti.

Suprotan njemu bio je osjećaj apsolutne nadmoći, koji su sa sobom iz provincijskih dijelova Hrvatske, ali i Bosne i Hercegovine, u tom vremenu donosili doseljenici u Zagreb. S jedne strane, za njih je Zagreb, čim bi u njega došli, postajao mjera njihovih nacionalnih identiteta, a kako o Beču i Budimpešti prethodno nisu ni promislili, odmah im je bio veći i od Beča, i od Budimpešte. O Beogradu da i ne govorimo.

Za hrvatske nacionaliste, za pristalice ustaša, koji s tim malograđanskim, glembajevskim Zagrebom ustvari nikada nisu imali nikakve veze, Beograd je bio i ostao najdublja Azija, iznikla iz navin, ali ubilačkih eurocentričnih predrasuda. Meni su oba ova Zagreba vrlo

zanimljiva, i kao književna tema, i kao predmet neke privatne radoznalosti. Ali kada na grad gledate kao na mjesto koje ima svoje identitete i neku svoju biografiju, proturječnu i kompliciranu, kakve su i biografije većine ljudi, naravno da ne možete prema njemu imati jednostavan odnos.

Grad za mene nije spavaonica, a ni poligon za vješanje državnih zastava, uz koji su sjedište vlade, policija i vojska, pa da prema svemu tome imam neki nedvosmislen odnos. Zagreb ima svoju historijsku, ali i svoju aktualnu tragiku, i ja to poštujem. Ali od svakog poštovanja važnija mi je radoznalost. Zagreb mi je zanimljiv. Teško da bih ovdje živio da nije tako.

**Prošle godine nepoznati počinioci išarali su zid zgrade u kojoj živite u Zagrebu pretnjama smrću. Hrvatska vlada je to osudila, ali je istovremeno izjavila i da se nada da ćete početi da se zalažete za tolerantnu klimu u Hrvatskoj. Dakle, morate li biti tolerantniji prema ljudima koji vam prete smrću?**

Da, Vlada je u svom priopćenju jasno sugerirala da se takvo što neće događati ako budem tolerantniji, što će reći ljubazniji, prema onima koji mi prijete smrću. A što se tiče njihove osude, ona je formalna poput novogodišnje čestitke na poledini računa gradskog vodovoda. Ta osuda suštinski ne postoji, a to se vrlo lako može objasniti: soliter u kojem živim okružen je nadzornim kamerama, i nemoguće je da se preko nadzornih kamera ne vidi ko je poruku ispisao.

Dalje, u tekstu grafita upotrijebljena je fraza iz moje kolumne, objavljene mesec-dva ranije, u kojoj sam upozorio na veliki kukasti križ iscrtan autolakom nasred dječjeg igrališta, pokraj kojeg svakodnevno prolaze policajci, i tu stoji već godinama, obilježen jasnim autoriskim potpisom jedne neonacističke navijačke frakcije. Policija se morala silno potruditi da tu okolnost izbjegne primijetiti, kao i to da izbjegne primijetiti grafološke detalje koji tobože nepoznatog grafitera povezuju s još nekim mrziteljskim i neonacističkim grafitima po Novom Zagrebu.

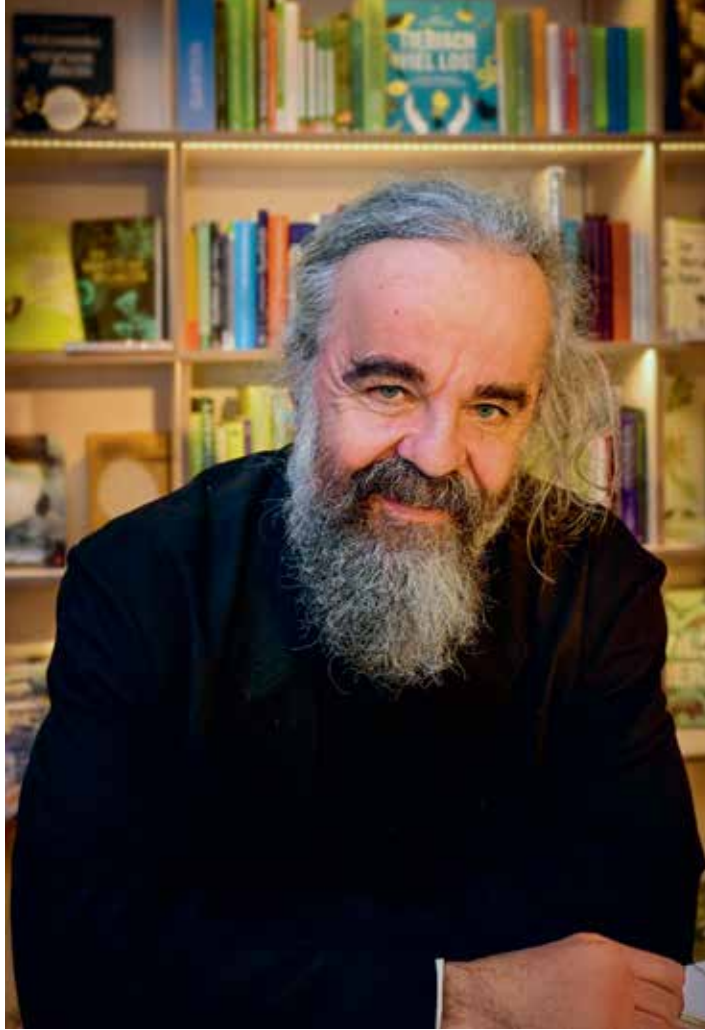
Najjednostavnije rečeno, policiji nije bilo ni na kraj pameti da identificira i goni napadača. A zašto joj to nije bilo ni na kraj pameti, jasno vam je kad pročita-

te saopćenje Vlade.

**U Hrvatskoj je nacionalistički pevač Marko Perković, zvani Thompson, prošlog leta održao koncert za koji su u najkraćem roku prodane stotine hiljada ulaznica. Neki kažu da je taj koncert na neki način označio pućanje brane i pogodio klimu u kojoj pretnje poput onih upućenih vama uspevaju.**

Ne znamo koliko je ulaznica prodano, kao što ne znamo ni koliko je ljudi bilo na koncertu, jer je policija zabranila podizanje dronova i fotografiranje mase, tako da nemamo baš nijedan fotografski total publike. No, neke stvari su nedvosmisleno jasne: koncert je održan u formalnoj ili neformalnoj koprodukciji Vlade Republike Hrvatske. Osim što je premijer Andrej Plenković, zajedno s ministrom unutarnjih poslova i ministrom hrvatskih veterana, išao Thompsonu dan pre koncerta na svojevrsno poklonjenje, premijer je vodio i svoju dječicu, i osim što je na koncert, i to prema vlastitim iskazima i objavama po društvenim mrežama, došlo pola ministara u Vladi, i osim što je Thompsonov menadžer bivši visoki policijski činovnik i ugledni član HDZ-a, kojeg vidate po svećanim godišnjim okupljanjima, osim svega toga dakle, postoje i neke konkretne okolnosti koje govore o Vladinoj ulozi u svemu ovom.

Od činjenice da je na dan koncerta za promet bio blokiran veći dio Zagreba, a da su petnaest dana prije koncerta za promet bile blokirane ulice oko hipodroma, preko toga da je Hrvatska radiotelevizija, koja je na prilično striktan način pod kontrolom Vlade, dani koncert najavljivala u svim svojim programima, da bi na sam dan događaja centralni televizijski dnevnik gotovo u cijelosti bio posvećen Thompsonu, kao i toga da su sve državne institucije bile angažirane oko toga da se ovaj događaj postavi kao mjera hrvatskog patriotizma i identiteta – protiv Thompsona su Ju-



**To vam je bila Jugoslavenska narodna armija – jedna prastara pokvarena konzerva, koja je funkcionirala unutar same sebe i nije se obazirala na stvarnost, a imala je užasavajuću moć nad zajednicom**

goslaveni i hrvatski neprijatelji, reći će ministar obrane Ivan Anušić – baš sve nam potvrđuje da je koncert bio u suorganizaciji Vlade i države.

A to da nakon koncerta započinje sezona zabrana filmskih i kulturnih festivala po Hrvatskoj, koji nisu po volji nacionalističke desnice, govori nam koji je cilj i smisao događaja. Promjena pravila društveno-političke igre, promena atmosfere u društvu istim sredstvom kojim je do te promjene dovodio Slobodan Milošević mitinzima na Ušću u Beogradu, novembra 1988., i na Gazi-

mestanu, na Kosovu polju, krajem juna 1989.

**Nedavno se kroz kanalizaciju društvenih mreža proširila tvrdnja da je jedna katolička časna sestra, uz povik „Allahu akbar“, izbođena od strane muslimanskog migranta, dostavljajuća hrane. Ispostavilo se da su to bile lažne vesti, ali u vazduhu je lebdela atmosfera linča prema migrantima. Jesu li migranti, posebno tamnoputi, bezbedni u Hrvatskoj?**

Ta priča sa časnom sestrom mućna je i vrlo žalosna, pa bi je vrijedilo otpočetka do kraja znati. Ta je žena inscenirala napad i dala lažni iskaz na policiji, e da bi se oslobodila nekog pritiska u svome običnom ljudskom životu.

Priču o muslimanskom napadaču izmislila je, svjesna da će ta priča najlakše biti prihvaćena kao istinita.

Naravno, učinila je nešto jako, jako loše, napravila je ozbiljan etički prekršaj, usudio bih se reći da je baš gadno sagriješila u svojoj kršćanskoj vjeri, ali iza svega je toga postojao element neke nezrele ljudske naivnosti, nećega što je gotovo infantilno.

Ovo ne govorim da bih tu ženu opravdavao, nego zato što je to istina. A koliko je bila naivna, potvrđuje i površnost i aljkavost s kojom je inscenirala napad. Međutim, nakon što se to dogodilo, uslijedio je strahotni val preko društvenih mreža i desnih medija, u kojem su nastupili i neki katolički svećenici, kao i politički angažirani teolozi, gdje su izmišljenom događaju dodatno pripisivani novi detalji. To se nastavilo i nakon što je policija demantirala da se napad dogodio, pa čak i nakon što je protiv časne sestre podnesena kaznena prijava. Rećeno je da lažu i policija i, kako oni to zovu, jugoslavenski mediji, da bi prikriili islamističke ćelije po Hrvatskoj. I da odgovorim na vaše pitanje: ne, strani radnici u Hrvatskoj nisu ni najmanje sigurni. Fizički ih napadaju i osmoškolska djeca, treniraju se na njima, a oni se ne smiju braniti.

**Sa Plenkovićem generalno imate težak odnos. U spoljnoj politici njegovoj vladi zamerate saučesništvo u „istrebljenju arapskog stanovništva u Gazi“. Šta time mislite?**

U svim ili gotovo svim rezolucijama Ujedinjenih nacija u kojima se spominju Palestina i Gaza, Hrvatska je na onoj strani na kojoj su Sjedinjene Američke Države i Izrael, a ne na strani na kojoj su, recimo, Slovenija, Španjolska, Francuska. Osim što to, barem po mom doživljaju stvari, naprosto nije etički ispravno, jer ako ne možeš braniti nekoga koga upravo ubijaju, onda barem nemoj stati na stranu njegovih ubica, i štetno je, i višestruko opasno u odnosu na prilike u Hrvatskoj i oko nje. Istodobno je i zanimljivo, i jezovito promatrati kako se ubijanje Gaze odražavalo na naše ljude i zemlje.

S jedne strane, izraelsku politiku prema Palestini, kakva god ona bila i što god podrazumijevala, podržava ista ona politička i društvena struktura koja zadržava povratak idealima Nezavisne Države Hrvatske, koja želi iz temelja revidirati rezultate rata iz 1945. i koja negira bilo kakvo hrvatsko saučestvovanje u Holokaustu, podržavaju je ljudi koji, dakle, kada je riječ o onome što se događalo u prošlosti zastupaju radikalno antisemitske pozicije. A protivnici izraelske politike, oni koji u Hrvatskoj učestvuju na propalestinskim skupovima, redom levičarski aktivisti i internacionalisti, prečesto ne postavljaju granicu tamo gde bi granica morala postojati, pa zalaze u opasne ekstreme, u povratak Palestini prije 1948, u izjednačavanje cionizma s nacionalsocijalizmom, u crtanje Davidove zvijezde u kombinaciji s kukastim križem, te na kraju krajeva, opet u antisemitizam.

Ali kako ćete artikulirati svoju zgroženost djelovanjem tih u Hrvatskoj marginalnih, od vlasti i društvenog utjecaja udaljenih i od režimskih medija kritiziranih grupa, ako Vlada Republike Hrvatske bezuslovno i bez ikakvog ograničenja podržava izraelsku vojnu akciju u Gazi, i ako hrvatski ministar obrane Ivan Anušić, dakle onaj isti koji se hvali time da je na Thompsonovom koncertu izvikivao ustaški pozdrav, svako malo putuje u Izrael.

**Kažete da je ideja da Palestince treba „preseliti“ u Egipat, Jordan i So-**

**maliju kako bi Tramp u Gazi mogao da sagradi turističko odmaralište identična nacističkoj ideji da se Jevreji „preseljavaju“ na Madagaskar. Hrvatska je, kažete, podržala tu politiku i Benjamina Netanjahua uopšte kako bi skrenula pažnju s renesanse krajnje desnih parola i načina mišljenja iz ustaškog vremena u Hrvatskoj.**

Da, ideja da se presele Arapi iz svoje domovine ista je kao ideja da se evropski Jevreji presele iz svoje domovine, ili da se bilo koji drugi narod ukloni iz svoje domovine. Vrlo je opasno sebe uveravati u to da između ideje o preseljenju palestinskih Arapa u Egipat, Jordan i Somaliju i nacističke ideje o preseljenju Židova na Madagaskar, kao i sovjetske ideje o preseljenju Jevreja u Birobi-

**Ne samo da očekujem da Infantino odlikuje Vladimira Putina nagradom koju je već dodijelio Trumpu, nego mislim da bi bilo primjereno i to da se ove godine Nobelova nagrada za mir dodijeli nekome ko će je predodijeliti Putinu. Možda bih u tom smislu tipovao na Ramzana Kadirova...**

džan, postoji razlika.

Netko će sad, ne promislivši baš ni malo, reći da je razlika u tome što Jevreji nisu preseljeni na Madagaskar, nego su završili u plinskim komorama i krematorijima. No, budite i s tim opreznici: kako možemo biti sigurni da će palestinski Arapi biti „samo“ preseljeni u Egipat, Jordan i Somaliju, te da će se genocid na tome zaustaviti, jer znate, i prisilno preseljenje naroda potpada pod pojam genocida?

Ja, recimo, ne vjerujem da ovakve prijetnje vode „samo“ u preseljenje. Ako želimo da se u svakom trenutku sjećamo nestalih evropskih Jevreja i njihove

ve sudbine, onda su nam upravo ovakve prijetnje preseljenjima palestinskih Arapa idealan motiv za sjećanje. Pritom, sve to stvara onu prijeteću i beznačajnu atmosferu za ljude koji bilo gdje ostaju u manjini, kakva predstavlja samu suštinu fašizma kao svjetskog procesa.

O tome bi, pak, mogli govoriti, pa često i govore, Jevreji iz New Yorka ili iz Europe, koji baš i nisu jako entuzijastični oko Trumpovih i Netanjahuovih ratnih pohoda i pretvaranja tuđih domova i domovina u vlastite turističke centre. I još nešto, često mi se zna učiniti da je Plenkovićeva Vlada s Izraelcima sklopila zanimljiv dogovor: u zamjenu za bezrezervnu hrvatsku podršku izraelskom militarizmu danas, Plenković je dobio bezrezervnu izraelsku podršku hrvatskom povratku vlastitoj militarističkoj prošlosti. Recimo, izraelski ambasador u Zagrebu, onaj koji je prije nekoliko nedjelja, javno, putem hrvatskih medija zatražio da Hrvatska prekine diplomatske odnose s Iranom, nije protestirao protiv Thompsonovih koncerata u Zagrebu i širom Hrvatske, protiv ustaških pozdrava, ustaških zastava iz Drugog svjetskog rata, fotografija ustaških zločinaca na grudima posjetitelja koncerta.

Ali kada je isti Marko Perković Thompson imao isti takav koncert na Širokom Brijegu, pobunila se i izraelska ambasada u Bosni i Hercegovini, a za njom, i to vrijedi primijetiti, institucije koje u Bosni i Hercegovini predstavljaju Evropsku Uniju i Ujedinjene narode. Oprostite, u čemu je razlika, ukoliko razlika nije u tome da je Plenković hrvatski povratak u prošlost platio potpunom i bezrezervnom podrškom Netanjahuovim i Trumpovim akcijama na Bliskom i Srednjem istoku?

**Vi ste i ljubitelj fudbala. Hoćemo li malo i o fudbalu?**

Uvijek!

**Kako odvajate svoju strast prema fudbalu od činjenice da taj sport često izvlači ono najgore iz ljudi – tačnije: iz muškaraca?**

Rekao bih, malo u šali, malo u zbilji, da je to za mene vrlo bolno pitanje. Jedino što vas moram ispraviti u jednoj stvari: naprosto nije istina da fudbal samo iz muškaraca izvlači ono najgore. Već neko vrijeme to najgore, a kat-

kad i još gore, izvlači i iz žena. Podsjetio bih vas na svečanu ložu stadiona Lužnjiki u Moskvi 2018, i tadašnju hrvatsku predsjednicu, Plenkovićevu političku polusestru, koja se u dresu hrvatske reprezentacije mokrom od kiše, znoja i navijačkog uzbuđenja, oduševljeno nadnosi nad Vladimira Putina, odjevnog istina u obično građansko odijelo, i samo što ga ne pojede od snishodljivog oduševljenja.

Da nema fudbala, ta vrsta ponašanja bila bi javno neprihvatljiva izvan karnevalskih i kojekakvih pornografskih okvira. Isto tako, bez fudbala ne bismo imali čast da se zajedno s masovnim ubicama i ratnim zločincima smijemo i zabavljamo, neposredno prije nego što će postati masovni ubojice i zločinci, ili nakon što su već postali zločinci. Vi ste, ipak, malo premladi, pa se nećete sjetiti finala Svjetskog prvenstva u Argentini 1978, kada je domaća reprezentacija pobedila Holandiju nakon produžetaka 3:1, i scena kada krvavi šef vojne hunte general Jorge Rafael Videla argentinskom kapetanu Danielu Passarelli predaje prelazni trofej prvaka svijeta.

Imao sam tad dvanaest godina, čitao sam novine u kojima se tadašnja jugoslavenska javnost prilično temeljito informirala o zločinima vojne hunte, i osećao sam kako iz tog prizora izbija nešto što je leđeno kao smrt. Šef vojne hunte usiljeno se pokušavao smijati i radovati, i to je izgledalo strašno. Kad god vidim nasmijanog Vladimira Putina, ja se setim te scene, s kojom je, čini mi se, počela neka jako loša era fudbala. Videla je, naime, bio prvi fašistički diktator nakon 1945. koji je postao dio planetarnog fudbalskog spektakla.

Danas je to postalo normalno, kao što je danas normalno da u nekim istočnoeuropskim zemljama, u Hrvatskoj na primjer, gotovo cijela navijačka scena neguje neonacističku i fašističku, prikrivenu ili razotkrivenu ikonografiju. U Hrvatskoj, na primjer, ne postoje na tribinama više klupske boje: navijači svih hrvatskih klubova redovito su u crnom. Među njima, nažalost, nije više tako malo žena.

**Gianni Infantino dodelio je Donaldu Trampu prvu „FIFA nagradu za mir“ – ne bi li Putin bio dostojan kandidat za ovogodišnju dodelu?**

To je još jedan zanimljiv fenomen:

gde pronalaze sve te sumnjive tipove koje postavljaju na čelo fudbalskih organizacija? Ko je uopće taj Gianni Infantino, i zašto su stvarni vlasnici svjetskog nogometa i titulari svih tih veličanstvenih fudbalskih stadiona na svijetu manijakalni kršitelji ljudskih prava, šeici u teokratskim diktaturama ili barem opskurni ruski oligarsi, koji nepouzdanu poslovnu partnere časte novičokom? Istina, ovi posljednji su nakon Putinove provale otišli u ilegalu, ali ne bi me začudilo da se jednog dana ustanovi da su oni sve ovo vrijeme bili stvarni gospodari onih velikih europskih klubova kojim ne vladaju šeici iz bliskoistočnih tiranija koje sponzoriraju Sjedinjene Američke Države, ili u nešto manjem broju služajeva Trumpovi oligarsi?

Uzگرد, zašto se Elona Muska ne naziva američkim oligarhom, ako se Romana Abramoviča naziva ruskim oligarhom? I da, naravno da ste u pravu, ne samo da očekujem da Infantino odlikuje Vladimira Putina nagradom koju je već dodijelio Trampu, nego mislim da bi bilo primjereno i to da se ove godine Nobelova nagrada za mir dodijeli nekome ko će je predodijeliti Putinu. Možda bih u tom smislu tipovao na Ramzana Kadirova... Ali bez gorke šale govoreći, fudbal će se ovog ljeta naći na samom rubu potpunog civilizacijskog debakla, kada se zaigra to Svjetsko prvenstvo pod pokroviteljstvom Donalda Trumpa.

**Ne smemo ignorisati ni jednu neprijatnu temu: Nemačka je 1991. igrala vodeću ulogu u priznanju Hrvatske, a vi Hrvati ste nas jedva što ste dobili svoju državu, već 1998. izbacili sa Svetskog prvenstva sa 3:0 u četvrtfinalu. Ne biste li hteli da iskoristite priliku da, u ime hrvatskog naroda, uputite izvinjenje nemačkom narodu za tu drsku nezahvalnost?**

Izvinjenje bi bilo neumjesno, jer smo vas tada poštedjeli mnogo većeg zla: da ste u polufinalu naišli na Francuze, postavili bi vas na djelove! Imali bi inspiraciju kakvu Hrvatska nije mogla imati, a bili su, prije svega zahvaljujući Zinedinu Zidaneu, nevjerovatno jaki. Imali ste 1998. možda najgoru njemačku reprezentaciju otkad ja gledam fudbal – a to je od 1974.

Ako se dobro sjećam, bila je to i posljednja u historiji u kojoj su igrali bijeli i pretežno plavokosi muškarci, djeca

očeva i unuci djedova koji su izgubili rat. Neposredno potom Njemačka je u svakom pogledu postala šarenija, iako je sačuvala ono što sportski novinari glu-po nazivaju „mentalitetom reprezentacije“. Što opet potvrđuje da kultura jedne zajednice, pa čak i fudbalska kultura, nije određena religijom, porijeklom ili čak mjestom rođenja, nego zajedničkim iskustvom, legendama, pričama. To bi moralo biti opće mjesto u svakom civilizovanom i antirasističkom diskursu, ali ne može se dovoljno često ponavljati.

Kod te njemačke ekipe iz 1998. volio sam starog Lotara Mateusa, koji je tada imao 37 godina i pripadao onim fudbalerima koji su svoje fizičke nedostatke – bio je nizak i spor – umjeli da nadoknade ogromnom fudbalskom inteligencijom i maštom. Umio je da vodi igru iz dubine.

**Za kraj jedno privatno pitanje: da li je tačno da svake godine pred Badnje večer bežite iz Zagreba u Beograd, jer ne možete da podnesete hrvatski božićni kič?**

Da, već dvadeset godina Božić po gregorijanskom kalendaru dočekujemo u Beogradu. Počeli smo odlaziti zato što se u Zagrebu mnogo pucalo za Božić. Ispaljivale su se petarde, eksplozivna sredstva namijenjena za vojne vežbe, a radilo bi i prijavljeno i neprijavljeno osobno naoružanje, te poneki kalašnjikov zaoštao iz prošloga rata.

Meni je, međutim, iz tog rata ostala određena nelagoda pri eksplozijama i pucnjavi svejedno kojeg porekla, postajem nervozan, pa se, govore to bližnji, počinjem ponašati suprotno svom karakteru. I tako smo krenuli da katolički Božić dočekujemo u pravoslavnom Beogradu. To nam se sviđjelo, jer nam prijaju ti lijepi, mirni i tihi Božići, s umjerenom ukrašenim ulicama, bez gužve i slavljeničke hysterije.

Osim toga, u Beogradu je, na Zvezdari, i crkva bosanskih franjevaca, posvećena svetom Anti, koju je projektirao genijalni slovenski arhitekt Joža Plečnik, u koju volimo odlaziti na ponoćku. Na kraju, govorio sam o manjinskom pogledu na svijet. Iz te crkve u čijem su samostanu život provodili neki od najzanimljivijih bosanskih fratara u dvadesetom vijeku, pa je i danas tako, svijet se vidi iz savršeno manjinske perspektive. **N**

# DA LI NAM JE ZAISTA TAKO LOŠE?

## Jeste, ako provodimo ceo dan na telefonu

Neoliberalizam je zavladao i to je uticalo i na konzervativce i na laburiste. Ako imate neoliberalnu politiku, nema mnogo prostora za radnike s minimalnom platom i za niže slojeve društva, one koji nose najveći teret proizvodnje, ispričao je u ekskluzivnom razgovoru pevač britanskog benda Sleaford Mods čiji je novi album na vrhu svetskih indie top-lista

Razgovarao Branko Rosić



**T**okom nedavnog boravka u Notingemu, imao sam osećaj da svakih nekoliko sati nalećem na Jasona Williama i Andrewa Fearna. Stanovnici Notingema liče jedni na druge? Ne, nego sve me je tih dana asociiralo na ova dva člana žestokog dueta Sleaford Mods. I kada bih prolazio pored kultne prodavnice vinila još čuvenije izdavačke kuće Rough Trade, oče-kivao sam da ću nabasati na njih.

A bilo je nekih na ulicama koji su ličili na njih. Zapravo u gradovima uvek tražiš ono što ti je asocijacija na ta mesta pre nego što si ih posetio. Fudbalski klub Notingem Forest, Robin Hud, i poslednjih godina bend Sleaford Mods.

Članovi Sleaford Modsa imaju nešto od Robina Huda, makar u socijalnom angažmanu i borbi za najsiromašnije stanovnike Britanije. O fudbalskom klubu Notingem Forest malo razmišlja bar 50% ovoga benda pošto mi je Jason pre nekoliko godina pokazivao na stadion Notingema i priznao da ga fudbal nešto i ne zanima.

Sleaford Mods mi ponekad deluje kao da su ispali iz filmova Kena Louča, slika britanske socijale. Oni su novi pank bez gitara, pokazna vežba da se pank u 21. veku može svirati i drugačije. Elektro pank i visokooktanski stihovi naterali su i članove Portisheda i drugih bitnih muzičkih imena da raspale komplimente. Kada se mislilo da nema dalje, Slea-

ford Mods su objavili nedavno svoj novi album *The Demise of Planet X* sa razarajućim rimama. Šta se promenilo od našeg poslednjeg razgovora osim što su novi materijal snimali u legendarnom Abbey Road studiju u Londonu odakle su Bitlsi menjali svet? Kao i prošli put, tu je bila veza sa bandom i organizacija intervjua – Daryl Fidelak koji je i aktivno učestvovao.

**Svi koji su slušali vaš novi album kažu da zvučite još angažovanije i oštrije nego ranije. Da li je svet postao još gori ili...? Naslov albuma je *The Demise of Planet X* – da li je situacija zaista toliko pesimistična?**

Pesimistično, šta to znači? Mislim, da li je svet zaista toliko loš? Da li je svet

**Oseća se, definitivno, da je sve tmurnije nego na prethodnom albumu. Deluje kao da živimo u stalnom ciklusu samoponižavanja, mržnje, svadanja sa drugima, sukoba sa nemogućom politikom i nemogućim situacijama**

gotov? Da li je zaista tako loše? Jeste, ako provodiš ceo dan na telefonu. I mislim da je odatle došlo mnogo inspiracije. Često ta priča dolazi iz društvenih mreža i provođenja vremena na telefonu, ali i iz izlazaka napolje i razgovora sa ljudima. Oseća se, definitivno, da je sve tmurnije nego na prethodnom albumu. Deluje kao da živimo u stalnom ciklusu samoponižavanja, mržnje, svadanja sa drugima, sukoba sa nemogućom politikom i nemogućim situacijama. Tako da – da, osećam se gore.

**Može li biti bolje, ili gore?**

Biće bolje, očigledno, jer mora da bude. Budućnost ljudske vrste je da preživi. Tako da će, u određenom smislu,

biti bolje, ali moramo naučiti, kolektivno, da delimo ovu prokletu planetu. Takođe, moramo naučiti da komuniciramo jedni s drugima na svim nivoima. Ko zna? To je pitanje od milion dolara. Mislim da još nismo dostigli inteligenciju koja bi priličila našoj vrsti.

**Kako onda opstati?**

Neke stvari jednostavno nemaju smisla i živiš u tome, štitiš sebe, štitiš one oko sebe, i mislim da tu leži nada.

**Album ste snimali u legendarnom Abbey Road studiju. Da li vas je to mesto na neki način inspirisalo? Da li vam tradicija znači, u smislu ko je sve tamo ranije snimao, recimo Bitlsi, ali i mnoga ostala najveća svetska muzička imena?**

Naravno da tradicija znači. Ona koja se tiče ovog studija Abbey Road. Lepo je videti je, ali ja je ne tražim, niti Andrew. Mislim da smo snimajući u Abbey Roadu i Invader studiju u Bristolu, gde smo snimili veći deo albuma, želeli promenu lokacije koja bi nas inspirisala za drugačiji zvuk. I to je uspelo. Čim smo stigli u Abbey Road, snimili smo četiri-pet pesama u toj nedelji koje su definisale album. Dakle, da, bilo je lepo videti istoriju tog mesta, ali promena lokacije je bila važnija.

**Proveo sam nekoliko dana u Notingemu u januaru. Šta vam znači ovaj grad i koliko vas inspiriše danas?**

Znaš, živim ovde, i to je to. Nisam siguran da me inspiriše koliko je to bilo ranije, ali ipak delimično inspiriše. Ja sam Englez, živim u Engleskoj, a moj grad i okolina su slični većini gradova u zemlji. Dakle, da, inspiriše, ali više ne bih rekao da me Notingem lično pokreće. Sada je više to što me pokreće vezano za šire globalno ili za domaće političke teme, za Vestminster i parlament.

**Postoji li želja da se preselite na neko drugo mesto, u drugi grad?**

Bilo bi lepo, naravno. Ali imam decu i ne želim da ih selim, tako da oni imaju prioritet.

**Dok sam se pripremao za ovaj intervju, slušao sam radio i čuo vesti o Mandelson aferi, slučaju bivšeg visoko rangiranog političara u Laburističkoj partiji, što je u udarnim vestima britanskih medija, a sve u vezi**

**sa slučajem Epstin. Da li ste ikada glasali za Laburističku partiju, kad je još bila radnička partija? Ko, po vašem mišljenju, danas predstavlja glas radničke klase u Britaniji?**

Ne znam, teško je reći. Može se diskutovati ceo dan da li je Laburistička partija uopšte predstavljala radničku klasu. Delimično jeste, ali laburisti su takođe bili povezani sa mehanizmima Vestminstera i starim, zastarelim idejama. Mislim da birači radničke klase u velikoj meri traže reforme, ali ne znam koliko ih je zaista. Mnogi ljudi iz radničkog miljea sada postavljaju zastave na stubove i verovatno su pod uticajem retorike reformista i globalnih politika krajnje desnice koja ulazi u mejnstrim.

**Vidimo to svuda u svetu – tradicionalne partije koje su predstavljale radničku klasu gube je, a radnička klasa prelazi na krajnju desnicu. Isto je i u UK, zar ne?**

Da, mislim da je narod uglavnom bio zanemaren. Neoliberalizam je zavladao i to je uticalo i na konzervativce i na laburiste. Ako imate neoliberalnu politiku, nema mnogo prostora za radnike s minimalnom platom i za niže slojeve društva, one koji nose najveći teret proizvodnje.

**Dugo je u Beogradu postojao mural i grafiti s imenom vašeg benda. Da li pratite događaje u Beogradu, koji su poslednjih meseci politički turbulentni?**

Ne, nisam upućen u događaje u Beogradu i Srbiji. A ime našeg benda je bilo ispisano na zidu? Odlično.

**Šta najviše pamтите sa nastupa na Vembliju s bendom Blur?**

Jednostavno sam uživao. Bilo je sjajno. Mislim da je bilo oko 30.000 ljudi koji su nas gledali. Možda su nas neki gledali po prvi put, pomislim da nas neki i nisu uopšte razumeli. Ali meni je bilo odlično.

**Da li je to zbog nečega posebno, mislim samo zbog velikog broja ljudi koji su vas gledali na tom legendarnom stadionu u Londonu, ili zbog same atmosfere?**

Da, kada sviraš tamo, a ja sam dva puta svirao, to je stvarno impresivno. Ne mora ni da bude pun stadion, ali iskustvo je sjajno. **N**

# Svet nikada ne prestaje da bude zastrašujuće mesto

Verujem da je „The Crying Game“ izašao otprilike u vreme kada je IRA razmišljala o odustajanju od nasilja, zbog čega je film snažno odjeknuo, ispričao je u ekskluzivnom razgovoru uoči dolaska u Beograd slavni režiser i oskarovac Nil Džordan, ovogodišnji gost Beogradskog irskog festivala

Razgovarao Branko Rosić

**N**il Džordan, slavni režiser i dobitnik Oskara, gost je ovogodišnjeg Beogradskog irskog festivala. Njemu će biti uručen Zlatni pečat Jugoslovenske kinoteke za doprinos filmskoj umetnosti. To će biti jedno srpsko priznanje u riznici svih mogućih nagrada koje je on dobio u karijeri, uključujući Oskara, Zlatnog lava u Veneciji, Srebrnog medveda sa Berlinskog filmskog festivala, BAFTA nagradu...

A nagrade su od početka pratile karijeru Nila Džordana. Na početku je bila ona književna – za prvu zbirku kratkih priča *Noć u Tunisu* osvojio je *Guardianovu* nagradu za najbolju prozu. U film ulazi radom na televiziji ali i kao asistent legendarnog režisera Džona Bormana, i to u čuvenom filmu „Exalibur“.

A onda kreće impresivna filmska karijera i režija naslova koji spadaju u vrhunska ostvarenja svetske kinematografije. „Igra plakanja“ (Oskar), „Majkl Kolins“ (Zlatni lav u Veneciji), „Mali mesar“ (Srebrni medved u Berlinu)...

Impresivna je Džordanova adaptacija klasika Grejama Grina „Kraj jedne ljubavne priče“ sa Džulijanom Mur i Refjom Fajnsom. Ono što je zauvek ostalo kao ogromna karakteristika Džordanovog rada jeste njegova apsolutna dominacija i vladanje u različitim žanrovima. Tako je uradio vampirski holivudski blokbuster „Intervju sa vampirom“ u kojem su glavne uloge tumačili Tom Kruz i Bred Pit. Još nekoliko puta se vraćao vampirima, ali ostaje njegova fantastična igra sa emocijama i nemogućim ljubavima

od „Igre plakanja“ gde se pripadnik IRA zaljubljuje u devojku otetog britanskog vojnika i kreće za njom iako je ta devojka zapravo... U „Mona Lisi“ Bob Hoskins maestralno tumači sitnog kriminalca koji se zaljubljuje u nedostižnu damu koja voli drugu damu. U „Kraju ljubavne priče“ u scenografiji razvalina i ratnih detonacija odvija se emotivna priča dvoje ljubavnika u igrokazu majstora Grejama Grina. Nije mu bio problem da uđe u vrhunski triler „Neustrašiva“ sa Džodi Foster.

Pre godinu dana, dok je komunalni dabldeker vozio po kišnom Dublinu, ugledao sam kroz zamagljeno staklo mural Majkla Kolinsa i setio se Džordanovog istoimenog filma sa Lijamom Nisonom i Džulijom Roberts. Nisam slutio da će mi se ikada ukazati prilika da ga intervjuišem i pitam o filmovima zbog kojih sam čekao u redovima za FEST u Sava centru.

**I u „Mona Lisi“ i u „Crying Game“ imamo nemoguću ljubav, na neki način ta tema je i u filmu „The End of Affair“. Šta vas je privlačilo toj temi o neostvarenoj ljubavi ili nemogućoj ljubavi?**

„Mona Lisa“ je bila o muškarcu koji je pogrešno razumeo jednu ženu i izgradio svoj život oko izmišljene verzije nje. „The Crying Game“ bio je o muškarcu koji je pogrešno razumeo drugog muškarca koji se predstavljao kao žena. „The End of the Affair“ govori o čoveku koji je pogrešno razumeo muškarca na kog je bio ljubomoran, a koji se na kraju okrenuo Bogu – u čije postojanje on sam nije ve-



rovalo. Mislim da nikada u potpunosti ne razumemo svoje želje, naročito romantične. Zaljubljujemo se u neko sećanje iz detinjstva, ili u čežnju za savršenstvom, ili za večnošću – a ništa od toga zapravo nije moguće.

**Da li ste tokom života sreli nekoga ko je imao neku sličnu priču kao Fergus iz „Crying Game“? Da li vam se javio neki bivši pripadnik IRA da vam kaže da je znao nekoga kao što je Fergus? Ili da vam je bilo šta rekao o filmu?**

Da, poznavao sam nekoliko ljudi koji su se uključili u takve stvari kao Fergus, posebno sedamdesetih i osamdesetih godina, a kasnije su zažalili zbog toga. Verujem da je „The Crying Game“ izašao

**Irska se mnogo promenila tokom poslednje dve decenije. Ali nadam se da nikada neće prestati da preispituje samu sebe, zbog čega su figure poput Sally Rooney toliko važne**

otprilike u vreme kada je IRA razmišljala o odustajanju od nasilja, zbog čega je film snažno odjeknuo.

**Na ovogodišnjem Irskom festivalu u Beogradu gostujete i vi i vaš omiljeni glumac Stephen Rea. Da li vas je zanimalo da uradite nešto iz njegovog privatnog života, recimo da ga je bivša žena gledala u pozorištu pre nego**

**što je imala akciju za IRA? To deluje onako vajldovski da život kopira umetnost.**

Ne, nisam. Poslali su mi knjigu *Say Nothing*, pre nego što je pretvorena u TV seriju, ali nisam mogao da se uključim jer sam poznavao neke od ljudi o kojima govori. Stephena i njegovu suprugu Dolours.

**U filmu „Intervju sa vampirom“ radili ste sa Tomom Kruzom i sa Bredom Pitom. Tada su vampiri opet postali privlačni a ne samo strašni likovi iz horora. Vampiri su i tema vašeg filma „Byzantium“. Da li znate nešto o vampirskoj tradiciji u Srbiji?**

Znam za transilvanijsku tradiciju vampira i bio sam u Karpatima u Rumuniji. Da li se to preklapa sa Srbijom?

**Bio sam nedavno u Dublinu, pre toga u Belfastu. I video murale i Majkla Kolinsa ali i Sali Runi. Irska se drastično promenila od doba Majkla Kolinsa, dečaka iz „Butcher Boy“, do Sali Runi? Kako vi vidite današnju Irsku koja je danas obećana zemlja i ljudima iz Srbije?**

Irska se mnogo promenila tokom poslednje dve decenije. Ali nadam se da nikada neće prestati da preispituje samu sebe, zbog čega su figure poput Sally Rooney toliko važne.

**Da li ste vi birali da naslovnu pesmu u „Crying Game“ peva Boy George, a da muziku filma produciraju Pet Shop Boys? Šta vas je obeležilo od irskog i britanskog rokenrola? Da li vas je nekada zvao možda Bono da uradite spot za U2? Ili neki drugi irski velikan?**

Da, ja sam izabrao Boy Georgea da peva pesmu uz Pet Shop Boys. Muziku je komponovala Anne Dudley. Nikada se zapravo nisam previše bavio snimanjem spotova, iako sam jedan radio za U2 pre mnogo godina.

**Prošli put ste uoči mogućeg dolaska u Beograd gledali ragbi, sada je opet takmičenje šest nacija u ragbiju, ali i nekoliko nacija ratuje. Kako vam se čini današnji svet? Da li ima razloga za strah?**

Svet nikada ne prestaje da bude zastrašujuće mesto. Danas očigledno još više nego ikada. **N**





# DA LI SU ENERGETSKA PIĆA „zdravija“ od alkohola?

Od izbegavanja alkohola, „na krilima zdravih navika“, nismo baš došli do nečeg organskog

Piše Ana Banko

**I**ma nešto pozitivno u percepciji zdravlja, a što donosi generaciji Z. Kulturološki pomak u kome je zdravlje pokretač, posledica je izbora većine predstavnika ove generacije. I, ne ulazeći u brojne razloge zašto je to tako, činjenica je da su mladi danas jednostavno manje zainteresovani za alkohol.

Nije samo utisak da se društveni ugled alkohola promenio. I podaci ukazuju na to da je konzumacija alkohola među mladima počela postepeno da opada od novog milenijuma, a što se naročito odrazilo na generaciju Z rođenu između 1997. i 2012. godine. Za punoletne mlade ljude do 24. godine starosti, statistika u Velikoj Britaniji bila je zapanjujuća. Trećina njih navela je da pije manje nego prošle godine, dok je 13% potpuno prestalo da konzumira alkohol. U Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) populacija do 35. sve češće se identifikuje među onima koji

nikada nisu pili. Njih je bilo čak 38% u periodu 2021–2023, što je za 10% više nego dve decenije pre toga.

Tako smo od vremena kada je njegova konzumacija bila znak zrelosti, došli do trenutka kada alkohol predstavlja način trovanja tela. Ironija je i da je ispijanje alkohola nekako uvek imalo tendenciju prisvajanja uloge „društvene droge“, pa bi razlog pada njegove potrošnje kod maloletnika mogao biti povezan i sa manjim stepenom druženja. Druženja uživo, da budemo precizni. U proseku, vreme koje ljudi uživo provode sa pri-

jateljima smanjilo se sa 30 sati mesečno 2003. godine na 10 sati mesečno 2020. godine, posebno među mladima između 15. i 24. godine starosti.

**A kada sve izgleda pozitivno, po pravilu dobrog scenarija, nailazimo na zaplet, ili obrt u ovoj priči.** Postavlja se pitanje: gde je zamka? I zašto ona mora da postoji? Da li je izbegavanje alkohola supstituisano nečim drugim? Pa, za razliku od prethodnih generacija, mladi danas pre biraju napitke koji poboljšavaju budnost i produktivnost. Pomislili biste da je to kafa. Ali kafa nema toliko ukusa, boja, ambalaža, niti može zasititi žed. Energetsko piće mladima je zato primamljivije od kafe. Starijima je, verovatno, ono asocijacija na nešto manje bezbedno. I tako dođosmo do paradoksa. Od izbegavanja alkohola, a u traganju za nečim zdravijim, nismo baš došli do nečeg organskog. Da li smo onda uopšte, „na kri-

**Možda je upečatljiviji podatak da je tokom 2023/24. godine lansirano 258 novih energetskih pića. Vodeće među njima, prodaje se u količini od preko 13 milijardi limenki godišnje**

lima zdravih navika“, dovoljno odmakli ovakvom alternativom?

A sve je počelo pretečom savremenih energetske napitaka koja se često identifikuje sa Dr Enuf napitkom iz SAD koji je sadržao kofein i vitamine proizveden davne 1949. godine. U Japanu, 13 godina kasnije, pojavio se i Lipovitan D, namenjen radnicima, vozačima kamiona i ljudima koji rade noćne smene.

Međutim kategorija „energetsko piće“, koje započinje eru koju danas živimo, nastaje 1987. godine čuvenim Red Bullom. Piće koje je adaptacija tajlandskog napitka Krating Daeng došlo je iz Evrope, i to iz Austrije. Mnogi danas vodeći brendovi ovo tržište, međutim, prepoznaju tek nakon dve hiljadite godine.

**Energetska pića trenutno su jedan od najbrže rastućih segmenata industrije bezalkoholnih napitaka nakon flaširane vode.** Globalna prodaja svake godine poraste za neverovatnih 10%. Možda je upečatljiviji podatak da je tokom 2023/24. godine lansirano 258 novih energetske pića. Vodeće među njima, prodaje se u količini od preko 13 milijardi limenki godišnje. Tržište raste uprkos nikad potpuno skrivenim rizicima po zdravlje konzumenata. Ali proizvodi se zato i modifikuju. U pokušaju da budu „zdraviji“, ali zapravo manje štetni, napici se unapređuju u verzije bez šećera, sa prirodnim izvorom kofeina, dodaju se vitamini. Vidamo raznobojne ambalaže „voda sa ukusom kofeina“, ali i druge forme i oblike sličnog osnovnog sastava: kofein, taurin, biljni ekstrakti, gvarana, vitamin B i šećer.

Često dolazi do zabune, te se energetske pića poistovećuju sa sportskim napicima. I dok prva sadrže kofein i druge stimulativne supstance, ova druga su formulisana za nadoknadu tečnosti, elektrolita i ugljenih hidrata. Premda imaju sličnu ambalažu, reklamiraju se u kontekstu sporta i prodaju u istim kategorijama bezalkoholnih pića, sportski napici, za razliku od energetske pića, ne sadrže kofein.

Regulatorni standardi za prodaju energetske pića nisu tako strogi kao što je slučaj sa alkoholom. Analiza kliničkih studija, međutim, preporučuje njihovo pooštrenje, a na osnovu rizika koji ova konzumacija sa sobom nosi. Na skoro 100.000 pojedinaca iz 32 kliničke studije najčešći prijavljeni neželjeni događaji

**Skoro svaki peti mladi čovek nakon konzumacije energetske pića oseća bol u grudima, jak, ubrzan ili nepravilan rad srca ili teškoću tokom disanja**

**Česta je, međutim, i zabluda da energetska pića sadrže više koncentracije kofeina nego što ga sadrži sama kafa. Količine mogu biti slične, pa jedna limenka energetske pića ima približno istu količinu kofeina kao jedna šolja kafe**

kod više od trećine ispitanika bili su nesanicom, stres, i depresivno raspoloženje, nervoza, nemir i drhtanje ruku i gastrointestinalne tegobe.

Zabrinjavajuće je da nikako nisu retki kardiovaskularni efekti. Skoro svaki peti mladi čovek nakon konzumacije energetske pića oseća bol u grudima, jak, ubrzan ili nepravilan rad srca ili teškoću tokom disanja. Glavobolja, smetnje vida, ubrzan govor neki su od brojnih efekata koji se takođe često prijavljuju.

Kada su ovi napici zaslađeni šećerom, kod dece i mladih, raste i rizik od povećanja telesne težine, povećanog indeksa telesne mase i veće učestalosti razvijanja dijabetesa tipa 2. Sem anksioznosti, kada je unos kofeina viši od 5 mg/kg telesne težine dnevno, primećeno je da se pojavljuju i simptomi karakteristični tokom akutnog odvikavanja kod zavisnika.

**Ono što iskustveno znamo, to je i popularnost kombinacije energetske pića sa alkoholom.** Naučni podaci dokazali su da ova kombinacija, istina, značajno umanjuje verovatnoću sedativnih efekata alkohola ili tzv. opijenosti, ali dovodi do pojačanja stimulativnih efekata sa svim rizicima koje ono nosi.

Kofein (1,3,7-trimetilksantin) je prirodni alkaloid. Nakon unosa, brzo i potpuno se apsorbuje iz gastrointestinalnog trakta i odlazi u krvotok, dospevajući do svih delova tela. Najvažniji mehanizam kako kofein deluje zasniiva se na blokadi adenozijskih receptora, što dovodi do oslobađanja drugih neurotransmitera poput norepinefrina, dopamina i serotonina u mozgu, a povećanja kateholamina u cirkulaciji. Prevedeno, kada se

unese kofein, i cirkulacijom dospe do mozga, on blokira „signal za umor“.

Kada je ovaj signal blokiran, oslobađaju se drugi signali odgovorni za budnost i koncentraciju. Zato intoksikacija kofeinom uključuje nemir, nervozu, uzbuđenje, nesanicu, povećano mokrenje, gastrointestinalne poremećaje, nevoljno trzanje mišića, neuređen tok misli i govora ili iregularnosti rada srca. U slučajevima predoziranja, dolazi do poremećaja u krvnom pritisku, aritmija i drugih napada, koji bi mogli dovesti i do smrtnog ishoda.

**Česta je, međutim, i zabluda da energetska pića sadrže više koncentracije kofeina nego što ga sadrži sama kafa.** Količine mogu biti slične, pa jedna limenka energetske pića ima približno istu količinu kofeina kao jedna šolja kafe. Ali kafa nekada može imati i dvostruko veću koncentraciju kofeina po zapremini, te je varijabilnost prema tipu kafe, brendu energetske pića i popijenoj zapremini važan faktor procene efekata na zdravlje.

Premda su poznati literaturni podaci i efekata ostalih pojedinačnih sastojaka energetske pića i pored kofeina, nedostaju dokazi koji procenjuju potencijalne neželjene efekte njihovih, a svakako ključnih, kombinacija. Često se sugerise i na manje poznate interakcije sa lekovima.

Preporuka izvedena iz analiza studija je izbegavanje česte konzumacije energetske pića (5-7 energetske pića nedeljno) i, svakako, izbegavanje istovremene konzumacije sa alkoholom.

Konačno, teško je zaobići i dokaze o pozitivnim svojstvima kofeina na sportske performanse. Upotreba različitih kapsula, tableta, kofeinskih napitaka u energetske i sportske pićima, i žvakaćih guma, može biti efikasna u povećanju nekoliko aspekata sportske performansi kada se unosi najmanje 3 mg kofeina po kg telesne mase. Cilj je suplementacija kofeinom pre ili tokom dugotrajnog vežbanja.

Energetske piće proizvod su savremenog društva u kome se neprestano traži balans između zdravlja, ili makar „nečega zdravijeg“, i ubrzanog tempa života u kome su budnost i vreme važni resursi. Činjenice su, međutim, da limenka, makar i ona koja obećava koncentraciju, nekada ne može biti ambalaža bez rizika po zdravlje. **N**

# Što je današnjoj Hrvatskoj Boris Dežulović

U boljem slučaju žohar, u lošijem slučaju četnik

Piše Miljenko Jergović

**B**orisa Dežulovića, dragi Basara, sigurno znaš, ali ne znam koliko ga dobro osobno poznaješ. Prozni pisac, autor dva važna romana o istoj temi: "Christkind" iz 2003. i "Tko je taj čovjek" iz 2025, u oba iz različitih perspektiva i po različitim događajima, u prvom po rođenju djeteta koje će se zvati Adolf Hitler, u drugom po čuvenom Pivničkom puču iz 1923, raspravlja o ulozi pojedinca u povijesti, o načinima na koje se može (ili ne može) umiješati u nešto što se već dogodilo, ili što će se nužno dogoditi, o prošlosti koja nam se ponavlja, ili koja se samo rimuje s onim što nam se događa danas, te o etičkim aspektima čovjekova nemoćnog asistiranja zlu.

Treći, i potpuno različit njegov roman iz 2005., antiratna je urnebesna lakrdija, naslova "Jebo sad hiljadu dinara", u kojoj se, preko teme rata između Hrvata i Muslimana iz 1993, bavi terorom malih razlika, i minimalnim pomakom koji je potreban da mi postanemo oni, a da oni postanu mi.

Iste 2005. objavio je konceptualnu pjesničku knjigu "Pjesme iz Lore", o splitskom koncentracijskom logoru i mučilištu ratnih zarobljenika i civila splitske nacionalnosti, u kojoj na gorko satiričan način konstruira pjesnički subjekt uglavnom od mučitelja i ubojica, te na dosad najostvareniji način u hrvatskoj književnosti ostvaruje lik raspuštenog i zadržljivog hrvatskog nacionalista.

Četvrta knjiga Dežulovićeva kanona je "Summa atheologiae", s podnaslovom "Nekoliko heretičkih rasprava o nemoćnosti Svemogućeg", premijerno objavljena kod najzanimljivijega hrvatskog nakladnika teološke literature, riječkog Ex Librisa.



Također, objavio je dva toma intimne povijesne kronike Nogometnog kluba Hajduk, naslova "Bili libar" i "Bili libar II", knjigu kratkih priča "Poglavnikova bakterija", šest knjiga odabranih novinskih kolumni, knjigu razgovora s Miljenkom Smojom, te, godine 1998., u koautorstvu s Predragom Lucićem "Greatest shits: antologija suvremene hrvatske gluposti", zbirku vrlo kratkih i jedva nešto dužih fragmenata, uglavnom ne dužih od jedne rečenice, koje su izgovorili ili napisali najvideniji protagonisti suvremene hrvatske i ex-jugoslavenske društvene i ratne scene devedesetih.

**Primjerice, don Anto Baković, aktivist HDZ-a, verbalno agresivan i napasan arivist, rasist po uvjerenjima, nostalgičan za vremenom NDH, izgovorio je rečenicu,**

koja je u ovoj knjizi pribilježena, a meni se trajno usjekla u pamet: "Narod bez države je kao govno na kiši".

U toj gluposti, slutiš, ima i nehotećne pameti, skoro i genijalnosti. Suglasio bih se da je, odmah sad, s pokojnim don Antom da je narod bez država kao govno na kiši, i nastavio da je narod s državom kao govno pod kišobranom. I još bih možda pridometnuo da narod počinje smrditi tek kad dođe pod kišobran.

Ali vratimo se Borisu Dežuloviću. Književnost je u njegovom slučaju, pomalo kao i u slučajevima Karla Krausa i Miroslava Krležu, proizašla iz novinarstva. A u novinarstvo ušao je preko za-jebancije. Bio je student povijesti umjetnosti kada se pojavio kao suosnivač Feral Tribunea, satiričnog novinskog dodatka, koji se krajem osamdesetih, pred sam pad komunizma, krenuo grdno za-

mjerati Partiji, da bi odmah zatim, u devedesetima, najprije tokom rata, a zatim u onom što je došlo nakon rata, postao ne samo najsnažnije antinacionalističko uporište, preko kojeg su dvojica-trojica darovitih ljudi ozbiljnim smijehom razarali ozbiljnost hrvatskoga nacionalizma, nego je bio i mjesto gdje je pažljivo bilježen svaki zločin koji je u ime režima počinjen na manjincima svih vrsta.

Feral je tada stekao moćan status među ambasadorima svih zapadnih zemalja u Zagrebu, za njega se znalo na najvišim mjestima s kojih se izvana upravljalo hrvatskom sudbinom, i to je Borisa Dežulovića spašavalo od ozbiljnijih pogibelji.

Naučio je podnositi ulične uvrede i nemoćna novinska, televizijska, ministarska i predsjednička prozivanja, kao što se navikao i na to da veliki dio svoga životnog vremena provodi putujući na sudske rasprave, gdje se branio pred privatnim tužbama i kaznenim prijavama kojekakvih poslužnika i poslužnica režima, ali mu, zahvaljujući uglavnom međunarodnim okolnostima u kojima se zicala Republika Hrvatska, nije prijetila neposredna životna opasnost, kao ni to da se divlja nacionalistička horda približava kućnome pragu. Režim se zadržao na prisluškivanju telefona, uhođenju i formiranju dosjea unutar policijskih tajnih službi.

Tako je bilo sve do kraja devedesetih, da bi onda, početkom novog milenija, nakratko na vlast došli antinacionalisti, a ministar unutarnjih poslova prisluškivanim i uhođenim pružio je priliku da steknu uvid u svoje, makar i selektivno predstavljene, dosjee. Mislim da sam ti o mom dosjeu jednom davno i pisao, no Dežulovićev je bez ikakve sumnje bio mnogo, mnogo veći i sadržajni. Preko njega se, uglavnom, suočio s glupošću i nemoći svojih progonitelja.

No, neprijatelji nisu ništa manje opasni ako su idioti. Lično sam stoput u životu poželio mudre neprijatelje, one koji bi bili mnogo pametniji od mene. Izgleda da ih nisam zaslužio. A nije ni Dežulović. Strah od neprijateljske pameti bespotrebni je i čovjeku škodljiviji od zavisti prema pameti prijatelja.

**Dvije hiljaditih stvari se u Hrvatskoj počinju mijenjati, pa prelazimo iz razdoblja tuđmanizma, koje je, premda sa svih strana krvavo i ispunjeno omraza-**

ma i šovinizmom, ipak zadržalo nešto od one blažene socijalističke i sorealističke naivnosti. Dio te naivnosti bio je i u toj povremenoj fascinaciji Franje Tuđmana i hadezeovaca, i uvjerenju o njihovoj ne znam kakvoj moći i utjecaju.

Ne samo da je to spašavalo Feral i ferolovce, nego su i puno neutjecajniji, manje daroviti pisci i novinari, uključujući i intelektualne bezveznjake opće prakse, znali biti krajnje ozbiljno shvaćeni od režima, što je s jedne strane donosilo nevolje, a s druge strane i privilegirani status u javnosti. Početkom dvijehiljaditih najprije stiže razočaranje kukavičlukom dojučerašnjih opozicionara, a onda i slom svih iluzija u vezi vitalnosti društvene zajednice.

Dežulović malo nakon Tuđmanove

**Boris Dežulović je ispravan čovjek. Kada se ovakva rečenica izgovori, već se kliznulo izvan dometa jezika. Kliznulo se u nešto što je ispražnjeno od loše upotrebe. Praznoslovlje troši jezik, i ništa ga toliko ne troši kao praznoslovlje. Ali Dežulović jest ispravan čovjek**

smrti, zbog unutarnjih neslaganja, koja nisu imala veze s državom i politikom, odlazi iz Ferala, koji nastavlja izlaziti sve do polovine 2008, ali više nema stranih donacija ni brižnih europskih i američkih ambasada, jer je u međunarodnoj zajednici stvoreno uvjerenje da je Hrvatska postala normalna demokratska zemlja.

Pred ulazak u Europsku uniju proustaška i neofašistička desnica je žestoko protiv, i propovijeda da je riječ o povratku u Jugoslaviju, a HDZ je na vrhuncu svoje povijesne mimikrije, pa je žestoko za ulazak u Europu. To je vrijeme kada se svi hadezeovci redom deklariraju kao veliki antifašisti, partizani, borci protiv ksenofobije i rasizma.

S ulaskom u Europu Hrvatska se dramatično preustrojava. Na čelo HDZ-a do-

laze rasni ustaše, gradom se valjaju crno-košuljaške horde, a opet kratkotrajna lijevo-liberalna vlada, još gora od one iz 2000., biva zbrisana s lica zemlje, skupa s predsjednikom Republike Ivom Josipovićem, cjelogodišnjim šatoraškim pučem, u kojem sudjeluju tajne službe, Crkva, ratni veterani i tko zna tko sve ne. Sve što se dalje bude događalo, od 2016. do danas, bit će put u ideološku restauraciju mirnodopske varijante NDH, na kojoj će se finalni radovi obaviti nakon Trumpove druge pobjede na izborima, kada u ljeto 2026. Andrej Plenković na zagrebačkom hipodromu, uz pomoć vojske, policije i službi, suorganizira Thomsonov muzički miting, koji za Hrvatsku ima onaj mitomanski smisao i svrhu kakvu su za Srbe i Srbiju imali Miloševićevi mitinzi, najprije na Ušću, u novembru 1988, a zatim na Gazimestanu, na Vidovdan 1989.

**Pritom, naravno, Plenkovićev režim nije usporediv s Pavelićevim režimom iz 1941, ali ne treba s uma smetnuti ni to da je 1941. ipak trajao svjetski rat, i da su se Pavelićevi ustaše samoostvarivali u takvim okolnostima. Danas, u Europi je mir, Plenkovićevi europski saveznici i pokrovitelji nikako ne žele ratovati, a u Hrvatskoj više nema ni Srba kao, kako bi to Tuđman rekao, "remetilačkog faktora". Nemoguće je znati, ali mogli bismo fiktionalizirati kako bi se Ante Pavelić ponio da se povampiri i da se lično nađe u Plenkovićevoj koži, a da Plenković za to vrijeme svrši recimo u mišjoj rupi.**

Ja, recimo, mislim da bi postupao udlaku kao Plenković i da bi na isti način jedne kriterije imao za unutrašnju upotrebu i za građane svoje zemlje, a druge kriterije za Bruxelles, Berlin, Washington. Uostalom, i 1941. Poglavnik je prema moćnijim strancima bio vrlo ponižan, te je njihove ciljeve doživljavao kao svoje vlastite.

Ukidanjem Ferala, 2008. godine predali su oružje koje im je bilo u rukama. Istina, to oružje nije više bilo onako efikasno kao devedesetih, i vjerojatno je bilo preskupo za održavanje, ali i dalje je bilo najjače oružje koje su mogli imati u rukama. Boris Dežulović dvijetisućite je provodio u Globusu i Jutarnjem listu, te je gostovao i u Slobodnoj Dalmaciji, sve to unutar Europapress holdinga Nine Pačića. Bila je to kohabitacija s kojim nije bio najzadovoljniji, nisu mu odgovarali

ni kontekst, ni političko usmjerenje tih novina, a ni to što je cijela stvar izgledala kao pakt sklopljen s klasnim neprijateljem. Onda se Pavić malo zaigrao u svom multipraktik biznisu, te je svoje carstvo uveo u dugove iz kojih više bez pomoći države nije bilo izlaza. Na kraju ga je izigrao advokat kojem je vjerovao, pa je na prevaru, ali legalno, ostao bez firme.

I tako je nestalo jednog u Hrvatskoj, naročito među lijevo-liberalnom gospodom, vrlo neomiljenog i javno kritiziranog novinskog carstva, na čijem je zgaristu nastao jedan slabunjavi, ali i dalje utjecajni i od režima kontrolirani HDZ-ov koncernić. Naravno da je država razvlastila Pavića, jer je to bio način da se oslobodi kontrole. Krajem 2014. EPH uz blagoslov države dobiva novog vlasnika, koji će se šest mjeseci kasnije, nakon što splitsku sud u jednom od redovitih političkih procesa osudi Borisa Dežulovića zbog članka objavljenog u Slobodnoj Dalmaciji, defakto otresti svog pisca.

**Od tog vremena on će pisati** u Novostima, tjedniku srpske manjine u Hrvatskoj, u ljubljanskome Dnevniku, sarajevskom Oslobođenju, banjalučkim Nezavisnim, te na portalu hrvatskog N1. Iz Oslobođenja i Nezavisnih otišao je nakon što su ga cenzurirali, jer je imao princip da piše pod svaku cijenu i u svim okolnostima, sve dok mu prvi put ne objave ono što je napisao. I tako je na kraju, sve do danas, ostao na Novostima, Dnevniku i N1, te povremeno na Telesportu, koji izlazi u okrilju zagrebačkog portala Telegram.

Hrvatski desničari, oni koje više i nije posve krivo nazivati ustašama, ali taj naziv nekako histerično zvuči, pa bi ga trebalo izbjegavati, ne čitaju, naravno, Novosti i portal N1, a ne čitaju bogme ni ljubljanski Dnevnik. U stvari, s jednakom ustrajnošću ne čitaju ni jedno, ni drugo, ni treće. Ali kad im god to zatreba pri ispunjavanju radnih obaveza u politbirou, ili čim to u maskirne svrhe zatreba strukturama duboko kriminalizirane države, izvuče se Dežulovićev tekst iz Novosti (rjeđe nego iz N1, a baš nikad iz Dnevnika; valjda ne umiju prevesti sa stranog jezika), i pokrene se afera širih razmjera. U isto vrijeme, pljušte SLAPP (Strategic Lawsuit Against Public Participation) tužbe, redom od pojedinaca i pojedinki koji su u čvrstoj sprezi sa strankom na vlasti ili sa Crkvom, u kojima je optuže-

nik redovito u prilici da od sudaca izmolvava pravdu poput kakvog prosjaka koji od obijesnog i najedenog svijeta moli milostinju.

Pritom mu se može učiniti da su stvari ipak bolje nego što su bile u Tuđmanova vremena. Jer dok je Stari bio živ, Dežulović, recimo, ne bi mogao ni sanjati o tome da bude pozivan na državne ili gradske manifestacije koje financira Ministarstvo kulture i koje su općenito u milosti režima, da se po njegovim djelima snimaju filmove ili da mu se uprizoruju predstave u gradskim ili državnim kazalištima.

## **Po njegovim djelima, istina, nije snimljen film, niti je odigrana kazališna predstava, ali po djelima svih (ili skoro svih) od režima najozloglašenijih protagonista opozicijske književne i novinske scene, naravno jest**

Po njegovim djelima, istina, nije snimljen film, niti je odigrana kazališna predstava, ali po djelima svih (ili skoro svih) od režima najozloglašenijih protagonista opozicijske književne i novinske scene, naravno jest, ali je Dežulović, recimo, svakogodišnji gost pulskog sajma knjiga, a bilo ga je, u istaknutim ulogama, i po drugim književnim ili filmskim, državno sponzoriranim priredbama i festivalima.

**Dežulović, koji je inače, 2023. objavio dječju knjigu** “Život i snoviđenja neustrašivog žohara Zaštomira”, modernu basnu u kojoj je izvanredno duhovito i uvjerljivo – ustvari više uvjerljivo, nego duhovito! – preuzeo životnu, intelektualnu i emocionalnu perspektivu jednoga dobrog, plemenitog i znatiželjnog žohara, smanjen je marljivim radom svih hrvatskih institucija do veličine žohara Zaštomira. Učinjen je upravo toliko beznačajnim iz perspektive hrvatske kulture i književnosti, ili iz perspektive živih društvenih, društveno-političkih, kulturnih i književnih kanona.

To što ga pozivaju na one maloprije spomenute sajmove, festivale i priredbe režim tumači ekscentričnošću organizatora, širinom hrvatske kulture, ali i beznadnom besposlenošću, pa i antihrvatskim sentimentima hrvatskih ljevičara. Jer samo neprijateljima Hrvatske može na um pasti da novce za kulturu troše dvoreći i šećerom hraneći jednog žohara. I još se smiju njegovim šalama, i proglašavaju ga za pisca!

Nakon Thompsonovog mitinga na zagrebačkom Hipodromu, u vrijeme kada se iz temelja mijenjalo javno poželjna pripovijest o hrvatskom identitetu, i kada je pod visokim pokroviteljstvom Vlade Andreja Plenkovića najprije sasvim legaliziran i poželjnim učinjen ustaški pozdrav, kada su ministri iz njegove vlade, te visokopozicionirane stranačke drugarice i drugovi kao neprijatelje Hrvatske prozivali sve one koji nisu bili na Thompsonovom mitingu, a antihrvatima i Jugoslavenima (riječi su ministra obrane Ivana Anušića) sve koji poput njega nisu na Hipodromu izvikivali za dom spremni, te na koncu, u to vrijeme kada su u više desetina puta ponovljenim iskazima na Hrvatskoj radioteleviziji, kao i u intervjuima ministara i visokih dužnosnika HDZ-a i Vlade, pobjednici iz 1945. skupa sa cijelom tadašnjom antifašističkom koalicijom, proglašeni za zločince, barem jednake fašistima, a zapravo gore od njih, u to vrijeme kada su sudionici prijavljenih antifašističkih marševa u Zagrebu, Zadru i Rijeci od predsjednika Vlade proglašeni neprijateljima Hrvatske i Jugoslavenima, a od bivše ministriце u njegovoj Vladi Nataše Tramišak “gorim fašistima od fašizma i nacizma”, u to vrijeme postepeno započinju i organizirani fizički progoni, prijetnje i zlostavljanja označenih neprijatelja režima. Njih, iz novostvorene ustaške perspektive, zapravo nije mnogo: dva-tri pisca, redom žohara (ili četnika), dvije političarke, jedan stari punker, i to je uglavnom sve.

Dežulovićevo maltretiranje započinje kad ga od režima imenovani član saborskog odbora za pravosuđe, inače advokat, u ime neke opskurne paradržavne udruge tuži da, pazi sad, ne živi na adresi na kojoj je prijavio boravište! Riječ je o bizarnom prekršaju, u kojemu je vjerojatno nekoliko desetina ili možda i stotina hiljada građana nevelike Hrvatske, ali ne i Boris Dežulović. On doista i živi tamo gdje stanuje. No, policija ured-

no vrši izvide i provjere, pa ga ni prvi ni drugi put ne nalaze kod kuće, valjda je bio otišao u dućan ili u Zagreb, da se od kakve domoljubne nemani brani pred sudom, ali ga na kraju, nakon što cijelo susjedstvo posvjedoči da je Dežulović uvijek tu, ali da ga eto sad nema, proglašavaju prisutnim.

Tako naizgled sretno završava prva faza maltretiranja. Istina, imenovani član saborskog odbora za pravosuđe, koji je u ime udruge tužio Dežulovića da ne živi tamo gdje stanuje, novinarima koji su ga pitali zašto je to učinio najprije odgovara da će se vidjeti, ili da će se saznati, a onda im hladno kaže da on ne voli novinare. Malo se i čovjek i žohar uplaše od članova parlamentarnog tijela zaduženog za nadzor pravosuđa koji ne vole novinare. Nije teško zamisliti pravosuđe slobodno od novinara. Ustvari, ne treba ga ni zamišljati, nego treba pogledati: postojalo je, pravosuđe bez novinara, u Trećem Reichu.

**Uskoro, međutim, slijedi razrješenje enigme što** je krajnji smisao slanja policije u provjeru gdje Dežulović živi. Druga desničarska grupa, koja navodno nema veze s onom prvom, a sačinjavaju je članovi jedne marginalne proustaške stranke, koja na izbore ne izlazi i nema nikakvog formalnog utjecaja, ali se čini kao jedan od onih tipskih projekata državnih tajnih službi u provođenju njihova terora nad građanima, kreće u napad. Njih petnaestak već neko vrijeme, tačnije od Thompsonovog mitinga na hipodromu, prijavljuju javne proteste ispred kućnih adresa probranih opozicijskih figura, započeli su Dalijom Orešković, hrabrom opozicijskom političarkom koja se žestoko usprotivila ustašizaciji Hrvatske i jako ide na živce Andreju Plenkoviću, i onda tamo, pred zapanjenim komšulukom i uz zaštitu policije orgijaju neko vrijeme.

Prije dva tjedna dotični su učinili ovo: prijavili su svoj nastup ispred kućne adrese na kojoj je Boris Dežulović stanovao prije četrdeset godina, te se nakon toga u više navrata selio, prijavljujući naravno nove adrese na policiji. Ta adresa ustašama bila je važna, odabrali su je zato što tu žive Dežulovićeve roditelji, mirni građani Splita koji se polako bliže devedesetoj. Čak su i svom poduhvatu dali naziv: "Operacija Boris Dežulović".

Boris Dežulović jedan je od onih vrlo

rijetkih ljudi koji su mogli birati čime će se u životu baviti. Takvi, za razliku od većine nas koji se uglavnom bavimo onim čime se u skladu s talentima i stečenim znanjima možemo baviti, biraju, kao upaljače na pultu trafike, između različitih svojih talenata, iza kojih se onda naslućuju i mogući različiti životni putevi, pa i sudbine. On je, recimo, sjajan crtač, čudesno lake i precizne ruke. Postojalo je, i još uvijek postoji, zanimanje upisivača teksta u oblačiće stripa.

Da je tu profesiju odabrao, Dežulović bi danas, kao kakav osobnjak, živio u svojoj kućici s vrtom u Provansi, i upisivao bi tekst u stripove, činio bi to svojim savršeno stiliziranim slovima, tako da svako slovo svaki put savršeno jednako izgleda. Crtača kakav je on još se i nađe, osim toga ponekad je i to stresan posao, dok upisivanje teksta donosi savršen mir, i pripada onoj vrsti manufakturnog umijeća po kojoj se vrhunski radovi razlikuju od konfekcije.

Mogao je raditi kao tehnički crtač, mogao je postati arhitekt, ili se dati u zabavljače, pisati lake komedije, biti restorator, arheolog, dizajner, majstor za interijere. Čovjek ima zlatne ruke. Sve je sam u stanju napraviti, popraviti, preurediti. Kad god bi se u životu selio, a selio se često, jer je više puta – vođen sve samim vječnim i besmrtnim ljubavima – iznova započinjao život, Dežulović je gradio, pregrađivao i preuređivao nastambe na koje je nailazio. Sve je radio sam, ili uz pomoć prijatelja, koji u taj posao nisu ulagali ništa osim fizičke snage. Sve za što je trebalo specifično umijeće, bilo je njegovo.

**Zašto bi se u jednom vječno nesretnom,** nenormalnom i u biti nepopravljivom društvu takav čovjek bavio pokušajima da riječima svoj svijet učini boljim i podnošljivijim? Meni se, recimo, čini da se bavim riječima zato što ne znam s rukama. Ili ako i nije tako, imam svijest o tome da nisam mogao da biram, pa nisam imao priliku da odustanem.

Boris Dežulović je ispravan čovjek. Kada se ovakva rečenica izgovori, već se kliznulo izvan dometa jezika. Kliznulo se u nešto što je ispražnjeno od loše upotrebe. Praznoslovlje traži jezik, i ništa ga toliko ne troši kao praznoslovlje. Ali Dežulović jest ispravan čovjek. Malo previše društven i nagodan, spreman da prihvati ovakve i onakve ljude, i da sve njihove

mane i nakaznosti duha i duše prihvati kao nešto što je dobro, drago i u svakom slučaju popravljivo. Po načinu na koji je ispravan, i po nekoj unutarnjoj strogosti koja se nikad ne tiče drugih, nego se uvijek tiče njega samog, on u sebi ima nešto od onih malobrojnih sveštenih lica, redovnika različitih vjera i nevjera, koje sam u životu sreo, a koji su doista vjerovali, i koji su doista bili ono u što su vjerovali. Ako bi uskoro nastupila propast svijeta, Dežulović bi nam dan pred propast učinio dobrim.

**On nikad u ovom drugom vremenu otako se znamo** nije bježao u očaj. Bio je teško bolestan, o čemu nas je obavještavao tako da nas ta vijest ne nagrdi. Dešavale su mu se brojne nezgode, a da se nije izbezumljivao i raspamećivao. Pri tom je svoju izbezumljenost i raspamećenost umio s razumijevanjem i nekako lako prihvaćati. Tako da bi se, preko njega, i meni, makar načas, vraćali pamet i sabranost. Neobičan, veliki čovjek, koji umije, makar i privremeno, boljim činiti ljude oko sebe. Da nas je odvelo u Jasenovac, da nas je strpalo u stočne vagonne, da nas voze negdje još dalje, tamo na istok, gore kod Krakowa, ljudski bi se dostojanstveno moglo uz Dežulovića ići. On je antropološka iznimka među tolikom ljudskom stokom s kojom sam svih ovih godina života imao čast da drugujem i bivam.

I onda, dragi Basara, koja je pouka u svemu ovom? Ne pitam za društveno-političku pouku, jer nje nema, a ne bi me zanimala ni da postoji. Nego koja je pouka u životu jednoga dosljednog moralista? Ima li smisla u tome da se takav netko zatekne pred pitanjem svojih nemoćnih roditelja: hoće li se ustaše vratiti pred njihovu kuću? Ima li smisla u izbezumljujućoj nemoći pred takvim pitanjem.

Zapravo, ima! To je cilj i svrha svakog ispravnog postupanja, to da sve završi tako, pred zidom kroz koji se ne može proći, i pred strahovitim emocionalnim i duhovnim udarom. Kada si hulja, kada radiš sve suprotno od onog što je Boris Dežulović u životu radio, ti si imun na emocionalne i duhovne udare. Tebe, da tako kažem, ništa ne boli. Biti hulja između ostalog znači i živjeti životom u kojem nema druge patnje osim one tjelesne. Osim one koju eliminiraju analgetici. **N**

# ZNAMO ZAŠTO DECA VOLE DINOSAURE

Oni su rasonoda, poligon za učenje teških reči i za dokazivanje pred odraslima, ali i način da se ispolji ljutnja i agresija

Piše Olga Borovnica

**V**eliki, moćni i jaki... Ko ih ne bi voleo, odnosno ko ne bi voleo da i sam bude takav? Dinosauri jesu sinonim za silu, jačinu, moć. Jeste, ima ih različitih, i nisu svi mesožderi, niti agresivni, niti dominantni, ali onaj dinosaur koga svi znaju jeste T-rex, koji je veliki i jak i poznat po svojoj krvoločnosti.

A da li ih deca vole samo zbog toga, i da li su oni zanimljivi svoj deci? I kada su zapravo dinosauri počeli da bivaju popularni? Da li se i generacija X igrala sa dinosaurima, i da li su pripadnici bebi-bum generacije imali uopšte informacije o toj temi? Takođe, ako milenijalce računamo od 1981. pa sve do 1996, pitanje je da li je cela ova kategorija imala privilegiju da ima ove igračke ili su ipak deci rođenoj osamdesetih bile dominantne i dalje plišane mede i lutke odnosno automobili i plastični vojnici.

**Napravila sam malu anketu među prijateljima** i poznanicima (generacije X i milenijalaca) i ispostavilo se da je većina tek kroz svoju decu ili decu prijatelja počela da se upoznaje sa dinosaurima i njihovim replikama.

Jednostavno kao da u „naše doba“ to nije bila tema. Počela sam malo da istražujem zašto je to tako, jer o dinosaurima se zna već 200 godina, pa red je bio i da ih mi imamo u svom plej-setu. Šta je razlog što mi nismo imali tu privilegiju da se sa njima igramo?

Jedno od objašnjenja moglo bi da bude vezano za tok istraživanja dinosaura, odnosno dugotrajnost samog procesa koji se kretao od otkrivanja fosila, pa do identifikovanja više vrsta, pronalaženja razlika, smišljanja imena. Trebalo je dosta dug put da se pređe pre nego što su informacije postale javne, dostupne za sve i priznate od naučne zajednice. Od otkrivanja prvih fosila 1820. godine pa do kovanice – *dinosaurus* („strašni gušter“) prošle su dve decenije. A zatim istraživanja počinju da obuhvataju više kontinenta, dolazi se do pustinje Gobi i Afrike, i saznanja se sve više šire, kao i vesti o njima. Ali za sve to je trebalo vreme.

Sam tok istraživanja i postupnost jeste deo odgovora zašto se ranije deca nisu toliko zanimala za dinosaure, ali čini se da pored toga veliki udeo imaju mediji, odnosno koliko se o tome pričalo, koliko se ta ideja popularisala i stavljala u prvi plan. Prvi filmovi o njima počinju pedesetih godina XX veka i neki od njih koriste prave iguane sa zalepljenim leđnim perajima da prikažu jednu vrstu dinosaura („Put u središte Zemlje“), dok neki prikazuju putem stop-motion animacije bitke između ljudi i dinosaura („Milion godina pre nove ere“, sa zgodnom Raketom Velč).

U ovim, ali i drugim filmovima, dinosauri su strašni, žele da unište, predstavljaju izazov za čoveka, a uglavnom su istorijski netačni. Crtaćem „Zemlja pre vremena“, dinosauri postaju i slatki, a ne samo strašni. Ovde je prikazano i više vrsta dinosa-

ura koji se razlikuju po imenima – Malo Stopalo, Dugovrati, Oštrozubi – i prolaze kroz razne doživljaje koji imaju kvalitet ljudskih (strah za opstanak, smrt roditelja, upoznavanje novih i različitih vrsta, strah od nepoznatog).

**Deca dobijaju priliku da se identifikuju** sa njima i empatišu jer su u crtaču jasno prikazana i njihova osećanja – tuga, radost, briga, ljutnja. I tako spektar osobina dinosaura se širi, kao i informacije koje dobija šira populacija. Ali čini se da zanimanje za dinosaure doživljava pravi bum sa Spilbergovim filmom „Jurassic Park“ koji je dodatno zagolicao maštu svima, a onda je marketinška mašinerija preuzela kormilo. I tako je tržište planulo. Knjige, plišane igračke, male, velike plastične figurice, razne vrste dinosaura, kostimi... a zatim razne emisije, serijali, crtači.

Igračke su postajale sve raznovrsnije, a to je sada bilo i moguće jer je razvoj plastike omogućio da se razne igračke lakše i brže naprave. Iako su setovi sa dinosaurima postojali još sredinom pedesetih kod kompanije Marx Toys, kako je plastika počinjala sve više da se upotrebljava u razne svrhe, tržište postaje bogatije, sa više mogućnosti i ideja. Dinosauri sada nisu više samo plave ili sive plastične figurice, već su različitih boja i veličina, neki su na baterije pa svetle ili ispuštaju zvuke, neki su u vidu slagalice, ili ukrašavaju garderobu i ranac, tanjire, čaše, ili je hrana u obliku njih



(npr. zamrznuti pileći kroketi ili gume-  
ne bombone).

Dinosauri postaju rasonoda, poligon  
za učenje teških reči i polje za dokazi-  
vanje pred odraslima, ali i način da se  
ispolji ljutnja, neraspoloženje, agresija.  
Jer šta zapravo dinosauri predstavljaju  
deci? I kog uzrasta ih deca najviše vole?

Od dve pa do sedam godina deca su  
u stadijumu razvoja koji je specifičan po  
fantazijama, povezivanju nepovezivog i  
verovanja u magiju. Deca veruju u ve-  
štice, duhove, vampire, vile i lako ih je  
i uplašiti spominjući im npr. „vuka koji  
će doći“, ali i razveseliti poklonom od  
Zubić Vile ili oterati strah magičnim re-  
čima. Tada je najplodnije tlo za dinosa-  
ure jer su i oni pomalo magični, jer se  
spominju a niko ih nije video, drugačiji  
su od ostalih životinja, neki imaju veli-  
ku snagu i svašta mogu, a nose sa sobom  
i misteriju nestanka.

I posle sedme godine deca mogu da za-  
drže zainteresovanost za dinosaure ali tada  
se ne fasciniraju njima na isti način, to nije  
više „nelogična ljubav“, tada je to više žed  
za znanjem i objašnjenjem. Od sedme go-  
dine detetovo mišljenje ulazi u drugu fazu  
razvoja, počinje da povezuje odnose izme-  
đu uzroka i posledica, da se oslanja na lo-  
gičke zaključke i na opazajno. I dalje je  
mašta prisutna ali vera u Deda Mraza po-  
lako nestaje, a čudovišta iz mraka se teraju  
jednostavnim klikom na svetlo.

**I tada „opsednutost“ dinosaurima do-  
bija novu formu.** Oni se vole jer ima-  
ju čudna, dugačka, komplikovana ime-  
na. Deca često fasciniraju time kako su  
zapamtila toliko izraza, kako znaju da  
naprave razliku među njima i sa koli-  
ko zainteresovanosti gledaju slikovni-  
ce i knjige i žele da znaju što više deta-  
lja. I obično to znanje kasnije prevazilazi  
znanje nas odraslih, koji smo se zadržali  
na T-rexu i brontosauru.

Zapravo tu leži i deo objašnjenja dečje  
opčinjenosti dinosaurima. Znanje o nji-  
ma ih odvaja od sveta odraslih, i to na na-  
čin na koji oni postaju superiorni i „pa-  
metniji“ od roditelja. Deklamovanje svih  
tih imena svakako da izaziva oduševlje-  
nje i aplauz, a često se ta predstava po-  
navlja pred gostima ili onako, samo za  
roditeljske ponosne uši. Deca znanjem  
svih tih fraza svakako dobijaju osećaj da  
su velika, pametna, drugačija, a taj ose-  
ćaj jeste važan i daje krila u susretu sa  
svim preprekama spoljašnjeg sveta.

Ponekad tolika upornost u pamće-  
nju svih tih imena može predstavljati i  
kompenzaciju nekih drugih nedostata-  
ka, na primer „ne zna da opiše lepo sli-  
ku ali da vidite kako je zapamtio sve vr-  
ste dinosaura“. I to „opravdanje“ znači  
tada i roditelju i detetu, i u tom momen-  
tu vrši neku funkciju, samo je bitno da  
se ne ostane u verovanju da imena dino-  
saura zaista mogu da reše sve probleme.

Osim magičnosti i osećaja nadmoći u  
svetu odraslih, dinosauri deci predsta-  
vljaju i teren za ispoljavanje raznih ose-  
ćanja. I kao što mi govorom uglavnom  
prenosimo svoja iskustva, tako dete kroz  
igru i putem raznih igračaka prikazuje  
svoj unutrašnji svet, svoje dileme i bor-  
be. Dinosauri su tako samo jedna od  
igračaka putem kojih se može odigrati  
današnji dan, jučerašnja svađa sa druga-  
rom, nadanja za budućnost.

S obzirom na to da su dinosauri pri-  
kazani ili kao dobri, sa umilnim licem  
i malim ustima (biljojedi), ili kao kr-  
voločni i opasni, sa velikim otvorenim  
ustima i zubima (mesožderi), tako je i  
detetova igra često polarisana. Dobri  
beže od zlih, veliki jure i hoće da poje-  
du male, oni sa velikim zubima prete i  
ujedaju a ostali se skrivaju i pokušava-  
ju da ih nadmudre. Univerzalne teme  
se odigravaju, dete se unosi modeliraju-  
ći priču, odlučujući nekada da bude ono  
koje vodi T-rexa i postaje glavni, ili me-  
nja uloge pa je nekada onaj koji se skri-  
va iza žbuna i smišlja zamke.

Iako dinosauri asociiraju na agresiv-  
nost, nisu samo agresivni impulsi ispo-  
ljeni nego čitava plejada različitih oseća-  
nja, od deteta do deteta. Mogućnosti su  
velike. I kada pišem o ovoj temi, u gla-  
vi mi se motaju slike razne dece koja su  
u ordinaciji psihologa sa dinosaurima  
odigravala „svoju igru“, i svaka je imala  
neku specifičnost i pozadinu.

Naravno, s obzirom na tematiku,  
agresija često bude u prvom planu i če-  
sto vidimo fasciniranost otvorenim usti-  
ma T-rexa i zubima, a zatim borbom iz-  
među vrsta i dominacijom. Sami oštri  
zubi i izgled predatora bude pažnju  
zbog evolucionog nasleđa i utisnute in-  
formacije šta su opasnosti. Ovakav opa-  
san izgled privlači pažnju, nekada i pla-  
ši, te samo gledanje, proučavanje i igra  
daju osećaj kontrole opasnosti i sma-  
njuju strah. Narativ je „ja sam taj koji je  
opasan i jak i koga se svi plaše“ ili „znam  
da ga nadmudrim i pobedim“. Tema do-

minacije jeste često istaknuta i važna.

Zanimljivo je što dinosaure ipak če-  
šće vole dečaci nego devojčice. I u svom  
neposrednom okruženju, i kroz rad sa  
decom evidentno je da dečaci upadljivo  
više biraju da se igraju sa dinosaurima i  
o njima pričaju. Možda je to takođe po-  
sledica evolucije – muškarci su više bili  
u zaštitničkoj funkciji, oni su tražili hra-  
nu, borili se i štitili, dok su žene negova-  
le i čuvale ognjište. Muškarci su i zbog  
bioloških karakteristika ti koji su više  
usmereni na temu dominacije, rivali-  
teta i nadmoći, pa samim tim dečacima  
ova tema borbi više „leži“.

A možda uticaj ima i kultura, jer de-  
vojčicama su se više kupovale lutke i se-  
tovi za kuvanje i domaćinstvo, a deča-  
cima automobili, vojnici i puške, pa se  
tako samo proizvelo na krvoločne dino-  
saure. Takođe, u medijima se o dinosa-  
urima uglavnom priča u muškom rodu  
i glavni likovi su uglavnom muški pri-  
merci. Mnogo razloga da ova tematika  
donekle zaobiđe devojčice.

**Na Netflixu je pre nekoliko dana prika-  
zana Spielbergova dokumentarna serija  
o dinosaurima.** Gledala sam trejler koji  
nam nudi dobre vizuelne i zvučne efek-  
te i obećava zanimljiv osvrt na razvoj di-  
nosaura, njihov početak i njihov kraj.  
Zanimljiv detalj predstavlja ovog puta i  
deo o T-rex ženki koja nosi plen svojim  
mladuncima, tako da je ova vrsta sada  
dobila i drugu ulogu i ugao posmatra-  
nja. Nije naglašena samo dominacija i  
uništavanje, već i nega i briga.

Upravo ovo spajanje naizgled nespo-  
jivog – strašni dinosaur koji pokazuje i  
nežnost – jeste važan faktor i u razvo-  
ju deteta, a to je integracija dobrih i lo-  
ših osećanja. I tako, u nekom idealnom  
kraju igre, zli T-rex nije samo zao i pred-  
met straha svih u šumi, nego ima i neke  
dobre osobine, a najmanji dinosaur nije  
samo nemoćan i jadan već ima i druge  
sposobnosti i prednosti.

Ali, da bi do toga došlo, važno je pu-  
stiti decu da se igraju, da pobacaju sve  
dinosaure u žaru borbe i urliču kao naj-  
strašniji dinosaur. Da skaču po vama  
i savladaju vas, da imitiraju zle pogle-  
de i stavljaju ruke u položaj kandži, da  
imitiraju grebanje i ujedanje, jer treba  
se pripremiti za surovi spoljašnji svet,  
a gde će se lakše vežbati nadmoć nego  
kod kuće, u sigurnom okruženju, u igri  
„kao da“. ■



# Zar je važno kako se Banksy zove

Odjednom, kada nije Banksy nego neki Dejvid Džouns, koji se zapravo zove Robin Ganingem, kao da to više nije to

Piše Stefan Đukić

**T**reba biti iskren – na privlačnost, popularnost pa i vrijednost umjetničkog djela sekundarne stvari utiču makar u istoj mjeri koliko i sama pojavnost nekog djela. Turisti se guraju oko Mona Lize zato što je u centralnoj poziciji u Luvru. A tamo je stigla zahvaljujući medijskoj kontroverzi oko njene krađe. Za mnoga djela kažemo da su dobra jer znamo da je Rembrant veliki slikar, Mikelandelo izuzetni vajar, a Betoven veliki kompozitor. I nije to ništa strašno, bavljenje teorijom umjetnosti nije ništa manje važno i značajno, a pritom ništa manje komplikovano i ozbiljno, od bavljenja granama fizike, biologije, bilo koje druge nauke. Zato smo skloni da vjerujemo autoritetima kada se radi o tome šta je lijepo kao što

vjerujemo Njutnima i Ajnštajnama svijeta kada se radi o objašnjenjima zakona prirode.

Nekad privlačnost nije u imenu, nego u njegovom nedostatku. Sve je u priči, a priča o nepoznatom autoru daje umjetničkom djelu mistično okruženje, kao da se radi o izmaglici koja rad podiže na uzvišeni nivo. Nije pretjerano reći da je

**Nije pretjerano reći da je Benksi najpoznatiji ulični crtač, gerila stvaralac, grafiti umjetnik, kako god želite da ga nazovete. I ako bi neki tradicionalisti možda to pokušavali da ospore, nesumnjivo je da se radi o umjetnosti**

Benksi najpoznatiji ulični crtač, gerila stvaralac, grafiti umjetnik, kako god želite da ga nazovete. I ako bi neki tradicionalisti možda to pokušavali da ospore, nesumnjivo je da se radi o umjetnosti, o stvaralaštvu koje je istovremeno i crtež i performans te samim tim prevazilazi okvire svojih instrumenata, prevazilazi zanatske i sve druge barijere.

„Djevojčica sa crvenim balonom“, „Bacač cvijeća“, „Panduri koji se ljube“ – samo su neki od crteža koji su nam poznati. I da, oni su odlični, njihova lokacija, njihova poruka, ideja, sve je to odlično. Ali bismo lagali ako bismo rekli da određenu privlačnost svemu tome nije dala mistika imena „Benksi“, nemogućnost da se upre prstom u autora. Vrijednost radova je rasla jer nije bilo nikog ko bi se predstavio kao „vlasnik“,

ko bi profitirao nad njihovom popularnošću u ovom dobu individualizma i poznog kapitalizma.

Otud uzdasi nezadovoljstva, razočaranja poslednjih dana kada čujemo da autor nije neki Benksi, neka mitska pojava koja je istovremeno svih rasa i polova, koji voli, čita i gleda sve ono što mi želimo, ko je možda dio nekog kolektiva, a možda je najveći individualac na svijetu. Odjednom, kada nije Benksi nego neki „Robin Ganingem“, kao da to više nije to. Čuš Robin? A gdje mu je Betmen?

**U svim tim razočaranjima možda je najsmješnije** vezano za godine – ljudi su iznenađeni da je u pitanju „tip u pedesetima“, kao da je mogao imati manje godina imajući u vidu da se prvi njegovi grafiti pojavljuju tokom devedesetih. U cijeloj priči o otkrivanju identiteta zanimljiv je podatak da je Robin, želeći da pojača svoju anonimnost, zakonski promijenio svoje ime u Dejvid Džouns. Naime, u Londonu postoji makar deset hiljada ljudi sa tim imenom, prosto rečeno, Dejvid Džouns je britanska verzija Dragana Jovanovića ili Jelene Petrović, najčešća kombinacija imena i prezimena.

Ovo me je podsjetilo na jednog daleko poznatijeg Dejvida Džounsa, čije je srednje ime Robert, koji je silom prilika morao da odstupi od svog imena koje je na izgled osuđeno na anonimnost. Kada je momak iz Brikstona odlučio da izađe na veliku scenu i pokaže svijetu svoj raskošni muzički talenat, naišao je na problem. Tih ranih šezdesetih, ako biste krenuli da kažete da se prezivate Džouns, a zovete Dejvid, velike su šanse da bi vas pomiješali sa frontmenom grupe „The Monkees“, glumcem i solistom čiji se prvi album zvao upravo „Dejvid Džouns“. Zato je naš junak, dvije godine mlađi Dejvid, odlučio da proba da nastupi kao Tom Džouns. Pripremio je cio nastup, odradio i par promotivnih fotografija da bi iste te nedjelje podijumima zavládala pjesma „It’s not Unusual“ čovjeka koji se zove, pogađate, Tom Džouns.

Treća sreća, što bi rekli, te je sebe imenovao, ili što bi rekli kasnije, ri-brendovao, zahvaljujući nožu sa dvi-je oštrice. Tako je nastao Dejvid Bouvi. Igrom slučaja, kao i imenjak koji mu je „oduzeo“ ime, svoj prvi album nazvao je po sebi – „David Bowie“. Možda i najva-

žnija muzička zvijezda svih vremena je konačno mogla da stupi na scenu.

Negdje u to vrijeme, mlada studentkinja glume Dajana Hol pokušala je da se registruje u udruženju glumaca. Tako je u Kaliforniji saznala da u udruženju već postoji glumica sa tim imenom i da ne smije biti preklapanja te je registrovala sebe majčinim prezimenom i postala Dajana Kiton. Njeno pravo ime je tako ostalo ovekovječeno u jednom od najboljih filmova Vudija Alena „Eni Hol“, pošto je Eni bio njen nadimak.

**Bilo je pitanje kada će, u ovom dobu sveopšte kontrole i identifikacije, neko obznaniti kako se Benksi zaista zove. Možda je taj trenutak otkučao ovog marta. Ali to zapravo nije ni važno, jer je put Robina, Dejvida Džounsa, kako god se zvao, bio u tome da svoj izraz učini vlasništvom svih, svoju poruku predstavi kao glas svih ljudi koji će u nju pogledati**

Koju deceniju kasnije, kroz istu registraciju je želio proći Majkl Džon Daglas. Vjerovatno se nije iznenadio kada je otkrio da se ne može prijaviti kao Majkl Daglas. I iako je njegova verzija događaja takva da je svoje glumačko prezime odabrao listajući telefonski imenik, ja biram da vjerujem da je prosto bio veliki fan Dajane Kiton te je i naš prvi Betmen, Biltus i Birdmen postao Majkl Kiton.

**Paradoksalno je da ni Majkl Daglas** koji mu je „oteo“ ime nije zapravo trebalo da se zove tako. Njegov otac, Isur Danijelovič, sin rusko-jevrejskih imigranata koji su izbjegli sa teritorije današnje Bjelorusije, nije bio poznat kao Kirk sve do prijave u američku mornaricu. Tako je veliki Spartak prešao put od Isura preko Izija Demskog u Kirka Daglase, dajući svome sinu prezime, ali posredno i način na koji ćemo na filmu zapamtiti Majkla Kitona.

Dok je prethodne glumce birokratija tjerala na promjene imena, Nikolas Kim Kopola se suočavao sa drugom vrstom problema. Pokušavajući da se probije u svijet filma nešto kasnije od prethodne dvojice, nailazio je na podsmijeh i potcjenjivanje. „Sa kim radiš danas“, pričali bi na setu, i kada bi odgovor bio „sa

Kopolom“, došlo bi do prevrtanja očiju i stava „o ne, još jedan netalentovani rođak koga moramo trpiti“. Popularnost Fransisa Forda Kopole učinila je da Nikolas postane Kejđž i da izgradi svoje ime „sam“. Naravno, nakon maestralne uloge u filmu „Adaptacija“ iz nekog razloga odlučio je da se ne trudi više i snimi najveći broj užasnih filmova po jedinici vremena.

Jedna od boljih priča iz svijeta promjene imena desila se gospodinu Morisu Džozefu Miklvajtu. Stojeći u govornici na Trgu Lester, morao je brzo dati odgovor svom agentu kako će se zvati, kako da ga reklamira. Lako je odabrao ime Majkl umjesto Moris, ali se nije mogao snaći oko prezimena. Gledajući oko sebe ka trgu koji je bio potpuno pokriven posterima ugledao je naslov „Pobuna na Kejnu“ u kojem je glavnu ulogu tumačio njegov idol Hamfri Bogart.

**Tako je svjetlo dana ugledao Majkl Kejn** rekavši: „Da sam gledao postere na drugoj strani ulice, zvao bih se „Majkl Sto Jedan Dalmatinac“. No, uprkos filmskoj slavi, u pasošu je i dalje stajalo Miklvajt. To je dovodilo do urnebesnih događaja na pasoškim kontrolama gdje bi policajci prvo jurili da se slikaju sa svojim herojem da bi nakon inspekcije dokumenata došlo do neprijatnosti tipa – ko si ti i zašto putuješ sa krivotvorenim pasošem? Zato je 2016, prije deset godina, Moris Miklvajt konačno i legalno postao Majkl Kejn.

Imena se mijenjaju iz želje i potrebe. Ali Robin Ganingem je shvatio veću vrijednost od ostavljanja potpisa. Ideja grafita, ideja ulične umjetnosti, njena privlačnost i kvalitet, jeste i u anonimnosti. Oslikane zgrade, poruke na zidovima, parole političkog i svakog drugog tipa tako postaju izraz ulice, bloka, nase-lja, one postaju kolektivno djelo i svači-je dobro.

Bilo je pitanje kada će, u ovom dobu sveopšte kontrole i identifikacije, neko obznaniti kako se Benksi zaista zove. Možda je taj trenutak otkučao ovog marta. Ali to zapravo nije ni važno, jer je put Robina, Dejvida Džounsa, kako god se zvao, bio u tome da svoj izraz učini vlasništvom svih, svoju poruku predstavi kao glas svih ljudi koji će u nju pogledati. Zato ime i nije bitno, što se imena tiče radi se samo o jednom od desetina hiljada Dejvida Džounsa, Bouvija, Kitona, Daglase ili Kejnova. **N**

# Еуромедик на 15 локација

1

**НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА  
КОМПЛЕТНА ХИРУРГИЈА И БОЛНИЧКО ЛЕЧЕЊЕ**  
Еуромедик болница, Булевар уметности 29  
Тел: 011 / 7359 150; 7359 151; 7359 152  
ХИРУРГИЈА - тел: 062 / 800 71 95

2

**ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД**  
Дом здравља, Јурија Гагарина 36д  
Тел: 011 / 2284 001; 2284 002; 2284 006; 2276 324; 2276 342;  
062 / 800 38 44

3

**ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД**  
Општа болница, Париске Комуне 22  
Тел: 011 / 2609 650; 2609 670; 2605 990  
ХИРУРГИЈА - 062 / 800 71 95

4

**ЕУРОМЕДИК - ЗЕМУН**  
Дом здравља, Косовска 12  
Тел: 011 / 2616 444; 069 2480 518; 2617 104; 062 / 800 38 63

5

**ЕУРОМЕДИК - КАРАБУРМА**  
ДОМ ЗДРАВЉА, Вишњичка 72  
Тел: 011 / 7357 500; 7357 501; 7357 502;  
Моб: 069 / 80 70 381; 80 70 382

6

**ЕУРОМЕДИК - ЗВЕЗДАРА**  
Дом здравља, Ватрослава Јагића 1  
Тел: 011 / 2448 148; 2448 150; 2448 153; 2448 154; 2448 158;  
2448 164; Моб: 062 / 23 73 76

7

**ЕУРОМЕДИК - СТАРИ ГРАД**  
Дом здравља, Цара Уроша 37  
Тел: 011 / 7357 304; 7357 305; 7357 306; 7357 307;  
Моб: 069 / 8070 390

8

**ЕУРОМЕДИК - ПАЛИЛУЛА**  
Дом здравља, Цвијићева 42  
Тел: 011 / 3294 457; 3294 469; 3294 447; 3294 448;  
Моб: 062 / 800 39 53

9

**ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА**  
Поликлиника, Алексе Ненадовића 7  
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;  
Моб: 062 / 800 38 42

10

**ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА**  
Поликлиника, Алексе Ненадовића 8  
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;  
Моб: 062 / 800 38 43

11

**ЕУРОМЕДИК - САВСКИ ВЕНАЦ**  
Општа болница, Вишеградска 20  
Тел: 011 / 3650 660; 3650 700; 2660 000; 2660 031; 2660 082;  
2660 111; Моб: 062 / 800 38 45

12

**ЕУРОМЕДИК - ВОЖДОВАЦ**  
Дом здравља, Стефана Првовенчаног 32  
(Код Душановачке пијаце)  
Тел: 011 / 655 78 77; 655 78 78; 655 78 80

13

**ЕУРОМЕДИК - ВИДИКОВАЦ**  
ДОМ ЗДРАВЉА, Кнеза Вишеслава 63 а  
Тел: 011 / 7859 424; 7859 425; 7859 426;  
Моб: 069 / 80 70 371; 80 70 372

14

**ЕУРОМЕДИК - ЧУКАРИЦА**  
Дом здравља, амбуланта, Требевићка 7  
Тел: 011 / 6830 582; 6830 583; 6830 568;  
6830 569; 3559-732; 3550-179; Моб: 062 / 800-38-66

15

**ЕУРОМЕДИК - НОВИ САД**  
ДОМ ЗДРАВЉА, Николе Пашића 17  
Тел: 021 / 2100 544; 2100 545; 2100 546;  
Моб: 063 / 588 467; 069 / 8070-383; 062/298-382

## СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ПРЕГЛЕДИ

КАРДИОЛОГА, НЕУРОЛОГА,  
ЕНДОКРИНОЛОГА, ГИНЕКОЛОГА, УРОЛОГА,  
ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГА, ОФТАЛМОЛОГА,  
ДЕРМАТОЛОГА, ГАСТРОЕНТЕРОЛОГА,  
НЕФРОЛОГА, ПУЛМОЛОГА, РЕУМАТОЛОГА,  
ХЕМАТОЛОГА, ПСИХИЈАТРА, ПСИХОЛОГА,  
ФИЗИЈАТРА, ХИРУРГА, ОРТОПЕДА,  
ОНКОХИРУРГА, ПРОФЕСОРА,  
СПИНАЛНОГ ХИРУРГА

## КУЋНЕ ПОСЕТЕ ЛЕКАРА СПЕЦИЈАЛИСТЕ

МАГНЕТНА РЕЗОНАНЦА  
СКЕНЕР  
УЛТРАЗВУК СА КОЛОР ДОПЛЕРОМ  
РТГ ПО СЕГМЕНТУ  
ДИГИТАЛНА МАМОГРАФИЈА  
ОСТЕОДЕНЗИТОМЕТРИЈА (ДХА)  
ЕНДОСКОПИЈЕ  
АНГИОГРАФИЈА  
УГРАДЊА СТЕНТА  
УГРАДЊА ПЕЈСМЕЈКЕРА

## МЕДИЦИНА РАДА - Издавање уверења

## ПАКЕТ ПРЕГЛЕДА

КАРДИОЛОШКИ, НЕУРОЛОШКИ,  
ОРЛ, ГАСТРОЕНТЕРОЛОШКИ,  
УРОЛОШКИ, ЕНДОКРИНОЛОШКИ,  
НЕФРОЛОШКИ, ГИНЕКОЛОШКИ,  
ПУЛМОЛОШКИ, ДОПЛЕР I-II,  
СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕД ЗА ДЕТЕ

## УГОВОР СА РФЗО ЗА

- ЦЕНТАР ЗА КАТАРАКТЕ  
- ЦЕНТАР ЗА ВАНТЕЛЕСНУ ОПЛОДЊУ

# ЕУРОМЕДИК



www.euromedic.rs

# Ново Ново Ново

ЦЕНТАР ЗА ДИЈАГНОСТИКУ И ОПЕРАТИВНО ЛЕЧЕЊЕ

ПРОШИРЕНИХ ВЕНА, ДОЈКЕ, КАТАРАКТЕ, КАМЕНА У БУБРЕГУ,  
КАМЕНА У ЖУЧНОЈ КЕСИ, КУКА И КОЛЕНА, КИЧМЕ

## НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА

ЕУРОМЕДИК



### ХИРУРГИЈА

ОФТАЛМОХИРУРГИЈА

АБДОМИНАЛНА  
ХИРУРГИЈА

ГИНЕКОЛОШКА  
ХИРУРГИЈА

ВАСКУЛАРНА  
ХИРУРГИЈА

ОРЛ ХИРУРГИЈА

УРОЛОШКА  
ХИРУРГИЈА

ГРУДНА ХИРУРГИЈА

УРОГЕНИТАЛНА  
ХИРУРГИЈА

ОРТОПЕДСКА ХИРУРГИЈА

СПИНАЛНА ХИРУРГИЈА  
(хирургија кичменог стуба)

ОНКОХИРУРГИЈА  
(дојка, штитна жлезда, кожа)

ПЛАСТИЧНА  
РЕКОНСТРУКТИВНА И  
ЕСТЕТСКА ХИРУРГИЈА

ЦЕНТАР ЗА МЕЛАНОМЕ

*У служби вашег здравља.*

# Roman koji je zaludeo književni svet

バター  
**PUTER**



„Raskošna poslastica sa Mišlenovom zvezdicom.“

*Sunday Times*

„Roman koji je zaludeo književni svet.“

*BBC*

**ASAKO JUZUKI**



Priča o hrani,  
moći i onome  
što žene ne  
smeju da žele.

Laguna

濃

UŽIVO IZ UBER ARENE BERLIN

RADIOHEAD

## Kavez od ekrana na koji se čekalo mesecima

Piše Dea Cvetković

**N**e znam da li je danas uopšte moguće pisati o odlascima na popularne koncerte bez pominjanja mukotrpnog i na kraju, nepravednog, sistema prodaje karata koji sasvim sigurno zaslužuje dublju i stručniju analizu od ove. Za one koji, poput mene, iz etičkih i drugih razloga odbijaju da prave profit onlajn tapkarošima, proces za oficijalnu kupovinu karata za neki od Radiohead koncerata izgledao je ovako: prijavljivanje na lutriju preko koje se potencijalno dobija kod za, opet, potencijalnu kupovinu karata; čekanje koda; čekanje u online redu platforme koja prodaje karte; i na kraju, uspešno ili bezuspešno jurenje mesta.

U mom krugu ljudi, jedina sam dobila potreban kod (što se nije ispostavilo kao preterana sreća), u zadato vreme došla na sajt na kom sam provela ceo dan čekajući kao 43000. osoba u redu na svoj momenat da kupim tad već rasprodate karte za koncert u Bolonji, grad koji mi je sam sistem dodelio. Paralelno, tokom mog iluzornog čekanja, karte su se pojavljivale u velikim količinama na sajtovimima za preprodaju po suludim cenama. Zbog svoje pomalo iracionalne zadržitosti kada su u pitanju hedonistički momenti ove vrste, ja ovde ne odustajem od koncerta. Rifrešujem manje-više svakog dana oktobra i novembra stranice zvanične platforme za preprodaju i na kraju, par dana pre decembar-skog koncerta u Nemačkoj uspešno kupujem dva odlična mesta u berlinskoj Uber Areni i pobeđujem u onome što se kolokvijalno naziva *Ticketmaster war*. U mojoj glavi, Radiohead je Leonardo



DiCaprio u *Romeu i Juliji* iz 1996. godine koji se uz pesmu *Talk Show Host* pojavljuje na plaži, diže glavu ulevo, gleda u kameru i zacementira mi ideju o tome kako treba da zvuči i izgleda prva pojava svakog dobrog frajera u mom životu. Radiohead je noćna bleja na brionskom molu pre više od deset godina tokom koje jedan student dramaturgije pokušava da nas impresionira svojim (lošim) sviranjem pesme *Creep* unedogled, sve dok mu grupa malo starijih i normalno, duhovitih, Britanaca ne kaže: „A je l' znaš da odsviraš 4'33" od Džona Kejdža?“ Radiohead je i pesma *Weird Fishes* i njen prepev u izvedbi Lianne La Havas koji je možda i bolji od originala. Sa svim tim asocijacijama, pridružujem se berlinskoj publici, a publika je internacionalna, vrlo entuzijastična i spremna. Karakterističnu crtu ove evropske mini-turneje predstavlja okrugla bina

postavljena u centar arene, zabarikadira-na visokim i fleksibilnim ekranima koji na samom početku koncerta funkcionišu kao nekakav kavez koji odvaja bend od publike.

Fenomenalan dizajn bine i svetla koja drugačije prate svaki song od scene prave nešto nalik umetničkoj instalaciji sa apstraktnim video-radovima, tako da čovek u jednom trenutku zaboravi da se nalazi u običnoj hali inače dosadnog enterijera. Muzika je sve vreme odlična i smisleno prelazi iz melanholičnih tonova sa depresivnim tekstovima u one brže i bliže elektronskoj muzici u jedan tok kom nema šta da se zameri. Pesma *All I Need* koju sam htela da čujem uživo je tog dana odsvirana, iako zbog alternativacija set-liste nije morala da bude. I ja sam zadovoljna. I mislim kako vredi cimiti se radi konzumiranja umetnosti i kako je najbolje putovati zbog nje. **N**

# Tajni život knjižara i bibliotekara

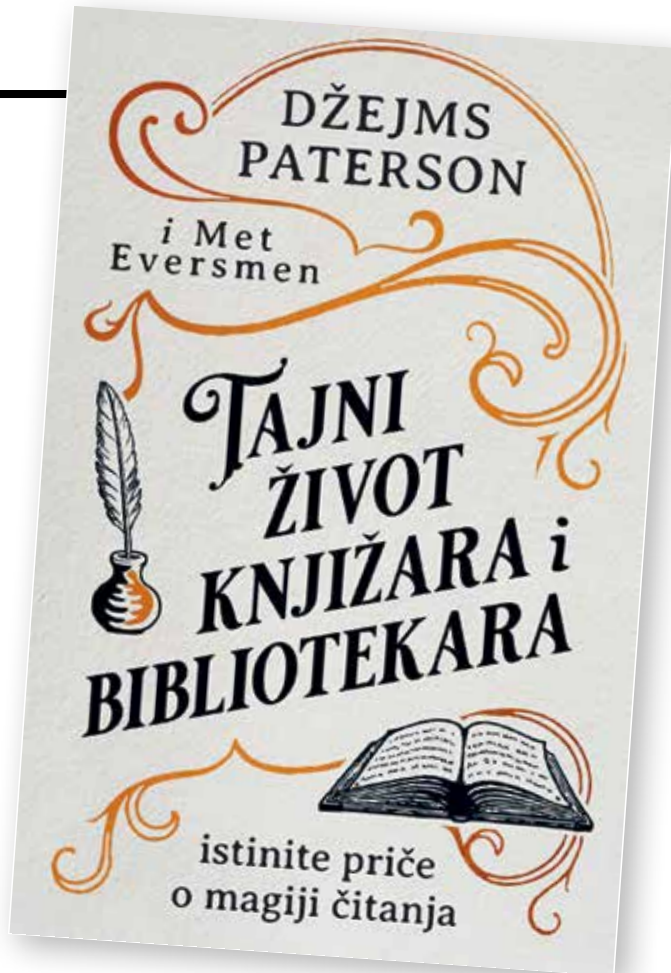
ISTINITE PRIČE O MAGIJI ČITANJA

Specijalno za **Nedeljnik piše književnica i književna kritičarka Aleksandra Đuričić**

**Z**a sve koji vole knjige, bilo nove sa neodoljivim mirisom sveže štampe, ili pozajmljene iz lokalne biblioteke uz preporuku, biće ovo veoma prijemčivo i zabavno štivo o onima koji stoje iza pultra knjižara i biblioteka. Hrestomatija monologa i čitav kaleidoskop iskustava, iako ograničenih na SAD i Kanadu, pruža bezbroj lepih vinjetica o tome kako se uspostavlja kontakt sa kupcima i publikom, kako privući mlade i decu da se učlane u biblioteke, kako osmisliti časove čitanja dečje književnosti za one koji još ne znaju ili tek uče da čitaju (ovo poslednje je veoma lepa ideja, zastupljena i u Evropi, a čini nam se nedovoljno razrađena kod nas).

Autori su prikupili iskustva iz veoma različitih sredina, od malih američkih gradova negde u zabitima Ajove ili Oregona, gde je prva sledeća knjižara udaljena desetinama milja, do velikih univerzitetskih centara i njujorških knjižara, čija publika ima visoke standarde i zahteve za stručnu pomoć kvalifikovanih bibliotekara. Sagovornici su u rasponu od mladih početnika i preduzetnika koji puni entuzijazma održavaju svoje „male knjižare na obali“, boreći se za kupca i poštujući zakone ponude i potražnje, do veterana koji u svojim osamdesetim i dalje ostaju lučonoše u lokalnim zajednicama čitajući i propagirajući knjigu kao prozor u svet.

Naše evropske predrasude o američkoj naciji koja ne čita delimično će biti raspršene pričama iz ove knjige, o kupcu koji ulazi u knjižaru da potraži slikovnicu za unuča, a izlazi sa naramkom krimića ili ljubavnih romana, o članovima biblioteke koji dolaze ne samo po knjigu već i da pročaskaju sa zaposlenima, posluže se kompjuterom i na kraju zamole da im se nešto odštampa.



## OD SLIKOVNICE ZA UNUČE DO POZAJMLJIVANJA KOMPJUTERA

**Naše evropske predrasude o američkoj naciji koja ne čita delimično će biti raspršene pričama iz ove knjige, o kupcu koji ulazi u knjižaru da potraži slikovnicu za unuča, a izlazi sa naramkom krimića ili ljubavnih romana, o članovima biblioteke koji dolaze ne samo po knjigu već i da pročaskaju sa zaposlenima, posluže se kompjuterom i na kraju zamole da im se nešto odštampa**

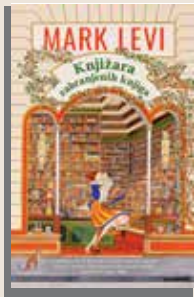
Ono što je korisno za našu praksu jeste uzorno državno finansiranje programa i postojanje grantova za knjižare koje se bore za opstanak, ali vrlo često predstavljaju jedinu ustanovu kulture u malim mestima. Praktična simbioza sa kafeterijama već je postala i naša praksa, a programi u knjižarama zaživeli su poslednjih desetak godina zahvaljujući osveženoj i osnaženoj mreži. Naravno, samostalni knjižari su prepušteni zakonima tržišta, pa se u ovoj knjizi mogu pronaći veoma interesantne ideje na polju animacije svih generacija publike.

I kao što je Umberto Eko rekao u jednoj duhovitoj knjizi dijaloga, ne nadajte se da ćete se rešiti knjiga na papiru! Uprkos napretku tehnologije i dostupnosti beskonačnog broja naslova u elektronskoj formi, strasni čitači ostaju trajno zavedeni mirisom hartije, izgledom korica, knjigom u ruci pre spavanja koja tako šarmantno pada na nos (i eventualno naočare) pre nego što utonete u san. **N**



### Knjižara tajni Keri Baret

Lisabon, 1938. godine. Nakon očeve smrti, Lara Houp dolazi u Portugaliju u potrazi za porodicom koju nikada nije upoznala. U šarmantnoj knjižari svoje nove stanodavke, Lara pronalazi utočište i osećanje pripadanja. Susreće se sa neočekivanim prijateljstvima, zabranjenim romansama i intrigama britanske krune. Dok Evropa polako tone u rat, ona mora da odluči koliko je spremna da rizikuje za novi život. **N**



### Knjižara zabranjenih knjiga Mark Levi

Mič, strastveni knjižar, uhapšen je jednog jutra jer je prodavao zabranjene knjige. Osuđen je na pet godina zatvora, a nakon izlaska jedino želi da se ponovo posveti svojoj knjižari. Ali sudbina ima druge planove: prvog dana slobode Mič nailazi na dve osobe – čoveka koji ga je strpao iza rešetaka i Anu, ženu koja bi mogla biti ljubav njegovog života. **N**



Piše Hana Piščević

## Slobodna tema

Da li bi htela da budeš govornica na TEDxPodgorica?“ Devojka koja me je zvala, upravo je završila čitanje mog romana.

„ Nažalost, u to vreme biću u Češkoj na drugom događaju ali me je njen poziv zaintrigirao koliko i obradovao. I evo već nedelju dana vrtim to pitanje kroz glavu; o čemu bih ja želela da govorim? Kada bih morala da održim samo jedan govor u životu, o čemu bi on bio? Koja bi to bila tema kojoj se uporno vraćam, koji su to ljudi koji su me inspirisali, iskustva koja su me oblikovala?

Odgovor na ovo pitanje može biti sasvim blizu, jasan i logičan, nešto što radimo svaki dan ili o čemu govorimo do besvesti. A i ne mora, možda je to nešto što je godinama u zimskom snu.

Moj muž je kao dete igrao fudbal, počelo je na ulici s improvizovanim golovima, sa ciglama koje su služile kao stativa. Onda je krenuo da trenira. Imao je dugu kosu, verovatno poslednja generacija dugokosih fudbalera. Crtao je grbove omiljenih timova na lopti koju bi dobio za rođendan i na Teletextu pratio lige. Sve češće je igrao utakmice sve dok nije povredio koleno i završio svoju fudbalsku karijeru i pre nego što je počela.

Kada sam ga upoznala, već je uveliko bio skejter koga nikada nisam videla ni da igra ni da gleda fudbal. Ali onda odnekud izleti lopta i pre nego što je ja i primetim, on je dočeka nogom i lansirao je direktno u ruke onoga ko ju je izgubio. U nekoj priči spomene se Svetско prvenstvo pre milion godina a on zna rezultat svake utakmice i ime svakog igrača. Fudbal je u njegovom svakodnevnom životu u dubokoj hiberna-

ciji ali to uopšte nije važno, jer on ima svoju TED priču.

U mom slučaju, ima dosta tih hiberniranih priča, likova i situacija, ali me sada više privlače one teme koje su toliko budne da od njih noću ne mogu da zaspim. Iako neću držati taj govor ove godine, u svojoj glavi konstantno ga smišljam.

Recimo sad, dok posmatram E. kako granom kopa po zemlji. Dok niko ne gleda, dopuštam sebi da neke delove izgovorim naglas a važne reči naglašavam klimanjem glave. Nekoliko dečaka joj se pridružuje i sada svi kopaju jednu veliku rupu. Eto, mogla bih da govorim o deci, o sebi kao Eni i Eni kao meni, o onima koji nikada nisu odrasli i onima koji nikada nisu bili deca, o Alisi koja konstantno raste i smanjuje se. O tome bih mogla uvek.

Jedan pas koji zapišava drvo sumnjičavo me gleda dok naglas izgovaram reč 'detinjstvo'. Ili možda to nije sumnjičavo, već sugestivno? Da, mogla bih da govorim o deci i životinjama, njih najbolje poznajem. Mogla bih da pričam o tome kolika je sreća odrastati sa psom ili mačkom, koliko ih je lepo udomljavati s ulice, ili koliko životinjama nije mesto u zoološkom vrtu. Kada bih samo govorila, ja, logoreična i euforična, bez prethodne pripreme, moj govor bi zasigurno dobio dijagnozu.

Ali sve mi se više sviđa ideja da ljudi treba da znaju kako je u nečijoj glavi. Pa makar to bilo i za dijagnozu. E pa evo, ovako je u mojoj glavi. Sve raskrsnice su međusobno ispresecane i gde god da skreneš, možeš bilo gde da stigneš.

Ne postoji mapa i nijedna navigacija ne bi ti bila od pomoći. Mislim da imam temu. Za TED, kad mu dođe vreme. **N**

MILICA STEFANOVIĆ

## „Karmadona“ daje satiričnu sliku distopijskog društva

**G**lumica Milica Stefanović u filmu „Karmadona“ Aleksandra Radivojevića odigrala je jednu od najzabavnijih uloga „negativaca“ koje smo u poslednje vreme videli na domaćem filmu. Nakon mnogobrojnih nagrada na festivalima širom sveta i premijere u Sava centru, film konačno stiže i u redovnu domaću bioskopsku distribuciju. Za 19. mart u 19 sati zakazana je specijalna projekcija uz prisustvo ekipe filma u bioskopu Tuckwood u Beogradu, a potom će film biti na redovnom repertoaru u bioskopima širom Srbije.

**Uloge negativaca često posebno inspirišu glumce?**

Za mene je, pre svega, izlet u hibridni



žanr Ace Radivojevića bio dovoljno uzbudljiv. Nisam razmišljala o liku Danice kao o negativcu iako ona to jeste; pokušavala sam da nađem logiku lika, razmišljala sam o njenim motivima i ponašanju kao i svojevrsnoj harizmi koju svaki negativac nosi. Takve likove i volimo da gle-

damo zato što su granice njihove slobode pomerene i zato što su nepredvidivi.

**Imali ste i nekoliko scena fizičke borbe; koju vrstu izazova i inspiracije nose ti segmenti glume u odnosu na klasičniju dramsku međuigru?**

Mislim da svakog glumca i glumicu nađe uloga koju priželjkuje, bar u jednom trenutku karijere. Sećam se da sam, dok sam prvi put čitala scenario, imala dečje ushićenje zbog svake scene borbe koju sam videla, bile su napisane u najboljem tarantinovskom maniru. Lik Danice, pojednostavljeno rečeno, često koristi nasilje da se izrazi. Naravno, na snimanju to nije izgledalo tako što sam se impulsivno bacala na kolege. Scene nasilja su u filmu uvek koreografisane od profesionalaca. **N**

## Nastavak investicija u obnovljive izvore energije: Puštena u rad najveća fotonaponska elektrana NIS-a

Kompanija NIS pustila je u rad solarnu fotonaponsku elektranu na tlu u Skladištu naftnih derivata Novi Sad očekivane godišnje proizvodnje oko 8,7 GWh. Reč je o najvećoj solarnoj elektrani NIS-a i jednoj od najvećih u Srbiji koja se sastoji od gotovo 12.000 solarnih fotonaponskih panela i prostire na 10 hektara slobodnih površina unutar skladišta naftnih derivata. Realizacijom ovog projekta očekuje se godišnje smanjenje emisije ugljen-dioksida od gotovo 10.000 tona.

Puštanjem u rad nove solarne fotonaponske elektrane NIS je utrostručio kapacitete izgrađenih solarnih elektrana u svom vlasništvu, a procenjuje se da svojom godišnjom proizvodnjom nova solarna elektrana može da zadovolji godišnje potrebe za električnom energijom oko 2.000 prosečnih domaćinstava u Srbiji. Fotonaponski paneli u okviru kompleksa



povezani su na ukupno 18 invertora, svaki nominalne snage 330 kW, a proizvedena električna energija se u potpunosti isporučuje u distributivnu mrežu za prodaju po komercijalnim uslovima.

„Puštanjem u rad jedne od najvećih solarnih fotonaponskih elektrana u našoj

zemlji pokazujemo da ostajemo dosledni održivoj energetskej budućnosti kako kompanije, tako i zajednice u kojoj poslujemo.

Realizacijom ovog projekta, NIS nastavlja sa diverzifikacijom poslovanja i sprovođenjem svojih strateških opredeljenja po pitanju zelene agende, proširuje svoje aktivnosti u oblasti energetske efikasnosti i pravi značajne korake u procesu energetske tranzicije“, izjavio je Rastislav Kragić, menadžer za energetiku u kompaniji NIS.

Zbirna projektovana godišnja proizvodnja električne energije iz svih fotonaponskih elektrana puštenih u rad, ukupne snage 11,3 MWp, iznosi oko 13,5 GWh. Očekivane uštede emisija gasova sa efektom staklene bašte iz ovih projekata će iznositi oko 15.000 tona CO2 ekvivalenta godišnje..



## Natalija Miladinović

### IZLOŽBA „FLOW“

#### Šta publiku očekuje u galeriji Štab na izložbi „Flow“?

Publiku očekuje susret sa radovima koji su nastajali kroz posmatranje prirode i unutrašnjih stanja koja ona budi. Serija „Flow“ donosi slike u kojima dominiraju reljef i smaragdnozeleno boja, boja reke Drine koja je inspiracija ovog ciklusa. Na izložbi su predstavljeni radovi različitih formata, od minijatura do većih slika, ali svi su povezani idejom kretanja, promene i stalnog toka koji postoji i u prirodi i u čoveku.

#### Kako je nastala ova serija radova, budući da je reka Drina inspiracija?

Serija je nastala iz ličnog doživljaja reke Drine i njenog neprekidnog toka. Posmatrajući vodu, njene promene boje, dubinu i snagu, razmišljala sam o tome kako priroda stalno menja svoj izgled, a ipak zadržava svoju suštinu. U vodi se ogleda njena okolina – svetlost, zemlja i priroda koja je okružuje i upravo ta promenljivost postala je moja inspiracija.

#### Radovi su na papiru, drvetu i platnu. Šta je od tih površina tebi najlepše za rad?

Svaka površina nosi drugačije mogućnosti izražavanja. Iako je pristup sličan, zapis koji nastaje na platnu, papiru ili drvetu drugačije se beleži i drugačije oslikava. Platno mi daje slobodu velikog formata i reljefa, papir donosi mekši i fluidniji zapis, dok drvo uvodi dodatnu vezu sa prirodom. Minijaturu, poliputih sam radila na drvetu. Nastala je kao poslednji rad za ovu izložbu i na neki način nagoveštava novi ciklus. Kroz taj rad istražujem pitanje: koje je boje voda? Ne samo Drina, već voda uopšte: reke, mora i jezera. Voda je za mene ogledalo sveta. Ono što nas okružuje u njoj se ogleda, priroda, svetlost, ali i promene koje joj mi kao ljudi donosimo. Zato mi je važno da ova serija podseti koliko je priroda dragocena i koliko je važno sačuvati njen prirodni tok. **N**

## Jakov i Toni

**B**ilo je baš tekstova o fenomenu Jakova Jozinovića. Iskreno, nije me zanimalo osim što sam shvatao da je to stvarno fenomen. Pevač koji peva tuđe pesme, pevač bez ijedne autorske pesme, prodaje najveće koncertne prostore u zemlji. Do sada su te neke pojave tribjut bendova i njihovi nastupi bili locirani u klupskim prostorima.

Poslednjih godina imamo ABBA, Kvin, Pink Flajd posvete čije pesme izvode tribjut bendovi u nešto većim prostorima ali Jakov Jozinović je pravio koncerte na lokacijama najvećih domaćih zvezda.

Pa su pozvani analitičari, psiholozi... da objasne čitavu stvar. I onda rekli da su idoli mladih neki drugi mladi idoli i da je teško objasniti iz vizura starijih ukuse Gen Z tralala, bla-bla-bla... Ali bilo je jasno da se radi o različiti generacija i idiotsko profane teorije da svaka generacija ima svoj ukus pa taman da voli da joj neko peva pesme njihovih roditelja koje su oni otkrili preko plej-lista jer njihovi roditelji odavno ne slušaju ništa.

I taman kad smo se navikli da je ovaj mladi superstar iz Vinkovaca oduševio i roditelje koji su prvi put čuli preko svoje dece koja – preko Jakova – vole pesme iz njihovog doba, Jakov, taj klinac rođen 2005. odlučio je da ne sledi Tonija Cetinskog i da zbog nekih udruuga, poena u otadžbini, otkaže kao i stariji kolega koncert na istom mestu – u novosadskom Spensu. Tako je Jakov Jozinović od teme fenomenologa i heroja Tiktoka, poslednjih dana postao neki glas normalnosti, srpsko-hrvatskih dobrih odnosa u nedeljama kada je opet sve prepuno animoziteta i prepucavanja na mrežama i u političkim izjavama.

Eto, taj balavac iz Vinkovaca, grada koji je u bivšoj Jugoslaviji bio lokacija žestokih navijačkih sukoba, svojim neotkazivanjem koncerta u Novom Sadu pokazao je da valja živeti normalno i dobrosusjedski. Otuda je za vikend bilo i roditelja u tom Spensu koji su bili brži u postovanju na mrežama isečaka sa nastupa J. J. u Novom Sadu.

Možda je i Jakov Jozinović, baš zato što je rođen 2005, pomislio da i on i oni u publici koji se ne sećaju ni rata a ni bivše zemlje čije pesme zajedno pevaju, treba da budu različiti od zvezda i narativa koji su i možda čak i od koncertnih prostora pravili ratne toponime. A muzika na ovom prostoru često nije bila samo to još od one davne, profane i nedokazane izjave da je rat u Jugoslaviji bio rat „harmonike i tamburice“ a da je bilo samo električnih gitara ne bi bilo ni sukoba, a možda ni nekih Jakova da to ispravljaju.

Gledajući evropske koncertne mape, ovaj poslednji deo prethodne rečenice je potpuno tačan. **N**





## Umesto telegrama

*Otišla je Lenka Vojinović, pisalo je tamo, i to što je bilo u digitalnoj formi nije celu stvar činilo nimalo manje stvarnom*

**O**na ne zna šta je telegram. Dobro, zna šta je telegram, verovatno čak i kako izgleda, ali ne zna zašto je telegram važan i pomalo je zabavlja, mada iz poštovanja prema preminulima to neće da prizna, kad god me čuje kako razgovaram telefonom i teško uzdišem i rastužim se i tražim adresu jer „Poslaću telegram“.

„To je malo vaša crnogorska stvar“, kaže, pa onda insistira da prisustvuje *slanju telegrama*, kao da je to neka tajna koju samo mi znamo. Isprva je mislila da treba zajedno da pođemo u poštu, pa da ja valjda tamo svečano izjavim kako želim da pošaljem telegram; onda joj je bilo još zanimljivije što postoji neki broj telefona koji okreneš i izdiktiraš neka slova i to stvarno stigne gde treba. Mada i dalje ne može da prežali što se i telegrami saučesća ne pišu sa STOP.

Zar to ne bi, uostalom, bilo prikladnije za smrt? U jednom trenutku te ima i onda je samo STOP, bez ikakve tačke

### ODAVNO SAM SHVATIO DA TA NJENA

zafkancija sa telegramima služi da mi skrene misli sa onoga što sam upravo saznao, i onda, kao da joj je prvi put, sluša priče o poštarima koji dolaze i po dvadeset puta dnevno u kuću žalosti, i da u svakom crnogorskom domu postoji kesa u kojoj se brižljivo čuvaju telegrami saučesća i da je jako važno šta u njima i od koga piše.

Zabavlja je, na taj bolje-da-se-smejemoo-takvim-stvarima način, i kult crnogorskih čitulja; čak i u minijaturnom špazu našeg zvezdarskog stana, negde kod jednom upotrebljenih peraja za ronjenje i nikad neupotrebljenog šatora za izlete, ima naramak novina i iz 2004. i iz 2012. koje nikada neću opet prelistati, ali koje nikada neće biti bačene.

Onda me tera opet da joj pričam o ljudima koji su od pisanja čitulja napravi-

li umetnost, o tome da jedna jedina čitulja u crnogorskim novinama može da ima i više od 3.000 karaktera, i da je u njoj red i da zahvališ lekarima i da podsetiš na navike preminulog i da se pomalo gleda ko je dao kakvu i koliku čitulju; pa o onom kada je moj otac, pre nego što je i on osvanuo na jedinim stranicama svojih novina na kojima dotad još nije bio gostovao, napisao za nekog prijatelja – a u ime nekog drugog prijatelja! tu me već belo gleda – čitulju od svega pet reči, i onda su svi pali na svoje kolektivne zadnjice i narednih pet godina su ga zvali da i njima smisli tako nešto.

**KOD NAS JE SADA, NEKAKO PO** službenoj dužnosti a i iz razloga fizičke blizine, još više zato što je talentovanija od mene, za sastavljanje i slanje čitulja zadužena sestra; i u subotu će ona mene zvati da pošaljem telegram za Novi Sad, a u nedelju ću ja njoj poslati smrtovnicu sa bjelopoljskom adresom koju sam, opet kao slučajno – ako takve stvari ikada mogu da budu slučajne – video na Fejsbuku.

Otišla je Lenka Vojinović, pisalo je tamo, i to što je bilo u digitalnoj formi nije celu stvar činilo nimalo manje stvarnom; njen Veselin, naš Bukalo, najbolji prijatelj mog oca iz detinjstva, preminuo je još pre šest godina, jednako iznenada, i tada sam možda pisao, ili sam joj samo pričao, ili nisam imao snage ni za to, o onom poslednjem susretu sa njim, u „Kaleniću“, sa Batom, gde smo pili i pili i pričali o košarci i Bijelom Polju i pomalo o ribolovu.

Od tada, kako već to obično bude, od tada sam obećavao, više u sebi nego što sam to ijednom napisao miloj Lenki, da ću ih sve posetiti, da ćemo se jednom naći, kao nekada, u kući na početku Pruške, i povremeno lajkovao Lenkine slike i ručne radove na Instagramu.

Svaki put kada bismo prošli tim gra-

dom – a insistirao bih, uprkos svemu, da se provedemo kroz njega, ne da udarimo obilaznicom – davio bih je istim pričama o školama i predstavama i vozovima i burecima i kumovima, a onomad smo čak stali ispred te kuće pa sam pokazao prstom i onda je automobil krenuo, sam od sebe, jer je znao da nisam spreman.

### NA POLICI SA KNJIGAMA, KOJU JE

tako brižljivo sastavila – cenim taj umešno postavljeni nered, to što naslovi samo na prvi pogled nemaju nikakve veze jedni s drugima – samo su dve moje fotografije kada sam bio mali. Jedna je sa babom i dedom i sestrom, verovatno negde u Titogradu; druga je baš smešna, crnobela, imam kosu kao da sam u njuvevj bendu i prsluk i držim Jelenu za ruku, Jelena je u skafanderu i sa kapuljačom na glavi i sa OVOLIKIM obraščićima, iza nas je neki smećarski kamion što celu stvar čini još smešnjom.

Ponekad bi zaboravila pa bi me pitala ko beše to, a ja bih rekao „Jelena Bukalova i Lenkina“, jer je to najbolja Jelena koja može da postoji; onda bih joj pričao i o Miću i o tome koliko je zlatno dete bio a koliko je sada talentovan muzičar i puštao neke njegove pesme i obećavao da ćemo ići u neki bjelopoljski kafić da ga slušamo.

Nisam, toliko je iznenada bilo, stigao na sahranu na *gradsko groblje Nikoljac*, a nisam – iako se potajno nadala da hoću, pa da će mi skrenuti misli – poslao ni telegram; umesto toga, tako se to radi, pisao sam Jeleni na Fejsbuk i otplakao tih nekoliko sati za Lenku i za Bukala.

Posle sam se pitao da li sam pogrešio što je prošlo bez poštara i tih nekoliko formalnih redova i bez čitulje, jer sigurno i u toj kući, koju nikada više neću videti, postoji neki špaz za stare novine sa rečima o nekim životima, nekim prijateljstvima, nekim gradovima, nekim fotografijama. **N**

ISTINITA PRIČA IZA NAJPOPULARNIJE SERIJE U REGIONU

ŠPIJUNI, ZAVERENICI, UBICE, DRŽAVNICI

# SENKE NAD BALKANOM

DVOTOMNA KNJIGA INSPIRISANA NAJGLEDANIJOM REGIONALNOM SERIJOM DRAGANA BJELOGRLIĆA

*Mustafa Golubić, Apis i Crna ruka, Josip Broz Tito, Petar Živković i Bela ruka, Dragi Jovanović, Milan Stojadinović, Princ Đorđe, Knez Pavle*



Naruči ovde



Ili na [nedeljnik.rs](http://nedeljnik.rs)



# SAJAM U NAŠEM SALONU, VI U NOVOM MERCEDESU.

Otkrijte specijalnu sajamsku ponudu u najbližem ovlašćenom prodajnom salonu.

64.000€

GLC Coupé 200 d 4MATIC  
Star Edition

560€

Mesečno



140 YEARS OF  
INNOVATION

Prosečna potrošnja za GLC Coupé 200 d 4M je 5.7 – 5.1 l/100km, CO<sub>2</sub> emisija 150 - 133 g/km. Slika je reprezentativnog karaktera.

 INTESA LEASING

Nominalna kamatna stopa: 3,99% u saradnji sa Intesa Leasing. Sajamska kampanja važi za ograničeni broj vozila, do isteka zaliha i za period do 30.04.2026. Ponude za finansiranje se odnose na: 30% učešća, period otplate 60 meseci i 27,5% ostatka vrednosti. Ponuda važi isključivo za pravna lica. Iznosi iskazani u navedenoj ponudi mogu varirati zbog promene kursa, kreditnog rejtinga potencijalnog primaoca lizinga i drugih faktora. Ova informativna ponuda ne predstavlja poziv za zaključenje ugovora o finansijskom lizingu, već samo informaciju davaoca lizinga primaocu u slučaju zaključenja ugovora o finansijskom lizingu. Konačna ponuda će biti prezentovana na osnovu zahteva potencijalnog primaoca lizinga, ocene njegove kreditne sposobnosti (pro) fakture isporučioaca predmeta lizinga. **Reprezentativni primer:** <https://www.mercedes-benz.rs/>